

testamen. l. Lucius. quandoq; tres, vel quatuor, vel pauciores, ut C. eodem. l. si non speciali. quandoque quinque. ut in testamento rustici: ut Co. eodem. l. hia. si sine autem. quandoque septem generaliter: ut hic. & C. eod. l. hac consulti. s. ma. circa princip. quandoque octo: ut Co. qui testament. fac. possunt. l. hac consulti. s. ma. s. quæ in eundem. in gloss. Accur.

Testes
debent
rogari.

* a Adhibitis, id est, rogatis ut intersint, & sint attentivi: ut ff. eod. l. hæredes. s. pen. & in auth. de test. s. & licet. in fin. Accur.

* Adde quod ita communiter tenetur in l. hac consulti. s. ma. C. eod. quod in testamento nuncupatio testes rogandi sunt, quamvis aliqui contrarium senserint. Syl.

* b Coram s. palam nominando hæredes: ut ff. eod. l. hæredes. in princ.

* c Nuncupata. Inde dicitur nuncupatum testamentum.

N.A. * Nuncupata. Sextum igitur est testamenti genus. Nam primum fuit calatis comitiis: secundum in procinctu: tertium, per æs & libram: quartum, Prætorium: quintum, triplici iure mixtum: sextum, nuncupatum. Ductum nomen nuncupationis ex XII. Tabul. ut lingua nuncupasset, ita ius esto. Idem à Iuliano comprobatur est. l. 21 s. per nuncupationem. C. h. t. Hinc heres scriptus nuncupato opponitur. l. 8. ff. de bo. pos. cont. tab.

DE MILITARI TESTAMENTO.

* Miles, quasi millesimus quisque dictus creditur. l. j. ff. eo. siue in equitum, siue in peditum numero sit, sacramento adactus militari. Varro autem lib. de ling. Lat. iij. sic: Milites, quod triū millium primò legio fiebat, ac singule tribus Tatiensium, Ramnensium, Lucerum millia singula militum mittebant.

ADDITIONE Continua istum tit. ad præcedent. secundum Christo. Porc. sic, Visum est s. de testa. in genere: nunc sequitur videre de testa. in specie. Vel aliter, Visum est s. de testam. quæ sunt

secundum communis iuris dispositionem, nunc sequitur videre de illis, quæ sunt iure privilegiato: ut est testam. militare: ideo, &c. Aduertendum est quod in milite sex sunt necessaria ad

Miles on
gnosci-
tur per
sex su-
as.

DE MILITARI TESTAMENTO.

* Miles in expeditione potest facere testamentum iure militari, quomodo vult. Arët.

S Vprà dicta diligens obserua-

præstet sacramentum, quod mortem non euitabit pro Republica, neque à signis recedet ff. ex quib. cau. ma. l. pen. & de iis, qui not. inf. l. ij. s. miles. Quarto, quod stigma, id est, nota publica brachiis suis inscribatur. C. de fabri. l. iij. lib. xj. Quinto, quod examinetur. Cod. qui mi. non pos. l. j. libro xij. Sexto, quod non sit negotiator. Cod. neg. ne. mil. l. j. lib. xij. vnde versus, Ensis, matriculam, necnon iuratio, stigma. Ac examen erunt ista hæc in milite signa. Vilia nec debet tractare negotia miles.

S Vprà dicta. Totus iste titulus diuiditur principaliter in duas partes.

Primò, ponit de militibus testantibus in tentorio eorum, vel in peculio castrensi. Secundo, de testamento in quasi castrensi. Secunda ibi, Sciendum. Item, prima subdiuiditur. Nam primò, ponit continuationem per modum remotionis siue exceptionis cum positione noni statuti. Secundo, qualiter privilegium concessum militibus, quod possunt testari quomodo volunt, intelligatur. Tertio, quod etiam miles murus & generaliter defectiuus potest testari. Quarto, qualiter post missionem testatur. Quinto, quod mutatio status ipsius militis, dummodo interueniat noua voluntas, non vitiat testamentum factum. Secunda ibi, Planè. Tertia ibi, Quinimò. Quarta ibi, Sed hætenus. Quinta ibi, Sed & si quis.

CASVS. Terapontigonus Plautinus ille miles dum in castris est, testamentum facit: quam formam obseruare debent, nullam. Liberum enim illi est arbitratu suo testamentum facere. Militibus

bus enim pro salute patriæ propugnâ-
tibus hoc privilegiū honoris ac præ-
mij gratia concessum est. Cor. Vib.

† Not. quod voluntas militis in expeditio-
ne quoquomodo declarata, habet vim testa-

menti. Itē, quod miles præsumitur ignorare iura, & sic quod in milite iuris ignorantia tolleratur. Item, quod in testamento militis neque numerus testium, neque alia solennitas desideratur. Syl.

† a Observatio. Que consistit in quatuor, ubi est in scriptis testamentum, vel in sola nuncupatione heredis coram septem testibus: vt s. tit. j. s. sed cum paulatim. & s. fin. & ff. de hered. institut. l. j. s. qui neque.

† b Imperitiam. Co. de iure delib. l. fin. §. j. & C. de iur. & fac. ignorantia. l. j.

N. A. † Legitimum numerum. Dum tamen duos testes adhibuerint. §. ij. infra hoc titulo.

† c Solennitatem. scilicet, circa sigilla, & subscriptiones.

N. A. † Expeditionibus. Expeditionem veteres dicebant, cum milites e castris aduersus hostes relictis impedimentis educebantur. Iustinianus expeditionem pro castris usurpat.

† Nostra constitutio. Sparsa in l. pen. Cod. hoc tit. & l. viim. Cod. de testam. milit. l. vltima. Cod. quibus non obstat long. temp.

† d Introduxit. Sed tunc demum cum in militia sunt, habent privilegium, vt C. eod. l. penult. & hic subiicit.

ADDITIONE. Est autem Expeditio, militaris apparatus ad professionem in bellum. inde dicta, quod milites aliis se negotiis expellant.

N. A. † Quoquo enim modo, Vltima formu-

tio a in ordinandis testamentis militibus, propter nimiam imperitiam b eorū, constitutionibus principalibus * remissa est. Nam quamuis ij, neque legitimum numerū † testium adhibuerint, neque aliam testamentorum solennitatem c obseruauerint, rectè nihilominus testantur: videlicet, cum in expeditionibus † occupati sunt: quod merito nostra constitutio † introduxit d. Quo-

quo enim modo † voluntas eius † suprema inueniatur, siue scripta, siue si-

la, quoquo modo velint, quoquo modo possint. l. j. l. iij. ff. hoc tit. l. iij. Cod. eod. tit. l. j. de bon. posses. Ex testamento militari Vlpianus titulo 23. in fin.

† Voluntate eius. Nuda militis voluntas siquidē vel

ne scriptura *, vallet testamentum ex voluntate eius.

† Miles etiam filius familias tamdiu iure militari testandi habet privilegium, quādiu in expeditione est: qui si extra castra degat, communium iure testari debet.

† Illis autē e temporibus, per quæ citra expeditionū necessitatem, in aliis locis, vel suis ædibus * degūt, minime ad vendicandum tale privilegium adiunatur † f. Sed testari quidē, & si filij familia-

tas siquidē vel in castris, vel post missionem pte.

intra annū moriatur, testamenti vim obtinet. l. 21. l. 26. l. 38. ff. hoc tit.

† Illis autem. CASVS. Quid si non sit in castris, & expeditione, sed domū reuersus sit: q̄ formā obseruabit? Eandē, quā pagani, id est, qui non militant. Sed ecce, Messala filiusfamil. erat in expeditione, quomodo testabitur? Vt dictum est de militib. quid si sit reuersus? Vt dictum est de paganis. Cornel. Vib.

† Nota, quod cessante causa privilegij, cessat privilegium. Item, quod miles extra expeditionem testari debet iure communi. Item, quod illi, qui non sunt milites, dicuntur pagani. Syluester.

† e Autem. Pro sed.

† f Adiunatur. Et not. quod cessante causa cessat & effectus. & potest hic sumi argum. quod cessante clerico ab ecclesia, cessat præbenda. sic Cod. de episco. & cler. l. generaliter. ij. in glos. fin. [Adde, quod hoc hodie deciditur in c. relatum. & in c. inter quatuor. & in c. fin. de clerico. non resident. Syl.] Sed argum. contra. ff. de post. l. j. §. secundo loco. ver. sexū, quia Calphurnia dedit causam edicto: unde cessante causa, cessare debet edictum, quod non est verum. Sed hoc vltimum generale de causa impulsua dicit, primum de finali, sine qua res esse non potest.

† Adiunatur. Iustiniani constitutione, N. A.

Q 5

nam antiquo iure, quoad in numeris erant, & sacramento militari tenebantur, reitari iure militari poterant. l. quod dicitur. 38. ff. hoc tit.

a Et si filij familiarum. Licet hi alijs prohibeantur:

*fami-
liar.* ut infra tit. j. in princip. & ff. de don. cau. mor. l. tam is. 5. j.

b Iure tamen communi. scilicet quantum ad solennitatem, non quo ad hoc, ut detur querela contra eius testamentum sicut in alio veterano, qui sui iuris est: ut C. de inoff. testa. l. si. 5. in his. & ff. de inoff. testa. l. Papinianus. 5. si quis militia. Item, hoc est verum, quando est domum reuersus: sicut supra proxim. dixit. alias sicut miles alius vitur speciali iure, sic iste. argu. ff. eod. l. ex militari. 5. j. & l. testamenta eorum. 5. fin.

c Adde, quod si loquimur de iure ff. & C. gloss. vera est: si de iure nouissimo, communis opinio est, quod subiaceat querelæ, secundum glo. in l. aduersus. ff. de inoff. testa. Syl.

c Paganorum, Apago, quod est villa, dicitur, quasi dicat, non militum.

ADDITIO. Pagani à pagis dicti videntur, quod illi rei rusticæ agrisq; colendis relinquerentur. nam auctis populi Rom. opibus, cœpit rei rusticæ studium tenuissimis relinquere.

Planè. CASVS. Patroclus in expeditione ad Troiam cōuocatis aliquot amicis coram eis dixerat, se Achilles heredem facere, & Casca seruum, liberum esse velle, idque voce tantum, ac sine scriptis. Quæro, an valeat testamentum? Valet, modò specialiter ob eam ipsam causam Patroclus amicos cōuocarit, ut coram eis mentem suam testaretur: facillèque Achilles eius rei fidem facere possit: ut si Patroclus apertissimè eum sibi heredem esse ius-

serit. nam alioqui si simpliciter diceret, Ego te Achilles heredem relinquo, non satis esset. quum aut id dici possit per ludum iocumque, aut facillè militibus ipsis fraus ab hominibus cal-

lidis fieri posset, mentientibus ac peierantibus id se audisse, ut illorum hereditates interuerteret. Sequens 5. per se intelligitur. C. Vibul.

Nora, quod priuilegiū concessum alicui actui intelligitur, si ille actus fiat. Item, quod per priuilegiū militum iā datum, non remittitur numerus duorum testium, qui est de iure naturali. Item, quod mulier potest esse testis in testamento militis: verbum enim homo, ad eam trahitur.

Item, quod in testamento militis rogandi sunt testes. Item, quod nomen hæredis debet exprimi à milite. Item, quod verba iocosa non disponunt. Syl. d. Rescripsit. Ut ff. eodem. lege, diuus. & iste 5. est ibi lex sub eadē verborum forma, & incipit, Diuus Traianus.

Conuocatis. Nota, nullum testamentum, nec militis quidem, sine testatione consistere. l. xxiii. l. xl. ff. hoc tit. Duorum scilicet, ad minimum. l. xij. ff. de testib. Nec patet immutatum, si prælium initurus, vel in vagina, aut in clypeo, suo sanguine, vel in puluere hæredis nomen scripserint. lege xv. ff. hoc titulo. Testamenti enim duæ sunt partes præcipuæ, hæredis institutio, & testium contestatio. l. si is qui. xxv. ff. qui test. fac. pos. Contestatio ergo hæc est cōuocatis ad hoc. **e** Hominibus. Saltem duobus: ut ff. eo. l. Lucius. & ff. de testib. l. vbi. & hoc est, quado in tentorio. si autem in conspectu belli, nullo etiam teste vocato: ut C. eod. l. milites. si autem est domi, iure communi: ut 5. eo. 5. illis.

Caillie

ab. 2.

N.A.

a Ser

¶ a Sermonibus. Fortè causa demonstrandi: vt magister discipulo, vel ludi causa: vt ff. de act. & obl. l. obligatorum substantia. §. fin. vel affectionis: vt ff. de iure codicil. l. litera.

ADDITIO.

Tu dic, q nulla verba operatur testamentum, nisi appareat, quod voluerit testari, & ad hoc se disposuerit: secus in contractibus, vbi in dubio verba presumuntur obligatoria, nisi aliud ex coniecturis appareat.

¶ b Nec vllorū. sic j. ad legem Falc. circa prin. ibi idque ipso. sic C. de res. ven. l. ratas.

¶ c Quinimō, habet priuilegiū circa solennitatem: quinimō & circa substantiam testamenti: vt qui aliās testari nō posset, hic tamē possit vt ff. eod. l. iij.

¶ d Mutus. Siue natura, siue casu, vt si priuilegiū aliquod, vt C. qui testa. fa. pos. l. discretis. & hoc iure militari, vt ff. eod. l. iure militari.

ADDITIO. Dūmodo appareat ipsū sic voluisse testari per signa sua, quæ per notos poterunt interpretari.

¶ Sed hætenus. **CASVS.** Cornelius veteranus miles erat, ac missionem à militia, vt pote stipendiis emeritis, habebat. quæro, an vtatur militari priuilegio: non: ne si in præsidio quidem alicuius vrbs sit, quæ tamen non obsideatur. Quid verò? Cornelius dum in castris esset priuilegio militari vsus, testamentū fecit. Postea veteranus factus discessit: ac mortuus est. Quæro, an valeat? Distinguo. Nā aut intra annū à missione mortuus est, & tūc valet vt po-

te militare testamentū: aut post annū, & amplius non valet. Anno enim illo debuit testamentum communi omnium forma & ratione cōdere. Sed ecce Cornelius militans in castris sic dixit, Iubeo te Antoni,

meū heredem esse, si nauis ex Gracia venerit Cornelius deinde missione impetrata intra annū decessit. Nāuis autē post annū venit. quæro an valeat testamentum? Maxime. Cor. Vib.

**substitu-
turus.*

¶ No. quod priuilegium cōcessū respectu certæ qualitatis, durat ea durante. Itē, quod cessante causa: priuilegiū, cessat priuilegiū. Item, q miles nō exercens, militiam, non gaudet priuilegio militari. Itē, quod testamentum iure militari factum durat per annū post missionē. Itē, quod cōditio retro trahitur. Item, quod ad validitatem testamenti inspicitur tempus mortis, nō conditionis existē-

¶ **Miles post missionem, vel extra castra existens debet iure communi facere testamentum. Si in castris fecerit, per annum priuilegium retinet: licet condicio adiecta post annum contingat.**

¶ **Annotato, Conditionem in testamenti ad diem mortis testatoris retrò trahi.**

¶ **Sed hætenus**

¶ e Sed hætenus. Quidam dicunt hic non esse §. & asserunt q omne priuilegium quod habet miles, perdit cum redit de militia. Sed nos dicimus §. hic esse, & distinguimus inter priuilegium quod habet, vt testetur qui aliās testari non potest, vt filius familiās, & mutus, vt illud duret post reuersionē: vt §. prox. §. & §. sed testari. & ff. eod. l. Titius. in prin. Alia verò priuilegia, quæ habet in testādo, finiantur: vt hic, & supra eod. §. illis autem.

¶ Adde, quod opinio glo. communiter tenetur hic, quod etiā post missionem filius familiās, & mutus testentur. Syl.

¶ a illis

¶ **a** Illis. f. militibus: ut reliqua priuilegia. f. de numero testium, habeant in testando. & sic nō refertur ad prox. §. Accurf.

N.A. ¶ In castris. Imō in numeris. d. §. 4. & d. l. 4. Sed ad suā constitutionem respexit: Nota, veteranus est, q̄ confectis, & emeritis stipendiis sacramento solutus, & militia honestē dimissus est.

¶ **b** Post missionem honestam. f. finito tēpore militiē, vel causariam, si ante tempus ex necessitate recessit, si autē ignominiosa est missio, definit statim valere: ut ff. eo. l. testamēta eorum. & C. eo. l. ex testamēto. Sed si miles de capitali crimine damnatus fuerit si quidem de communi, ut homicidio, & simili, non poterit modo testari. ff. de vet. iur. en. l. j. in fi. Si autem militari, ut quia alienauit arma, vel similia, quæ numerantur ff. de re mi. l. ij. & iij. (& idem etiam de fide rupta) non potest testari: ut ff. eo. l. ex militari. aliās poterit in castris tantum, si ei in sentētia permissum fuerit, aliās non, ut ff. de iniust. rup. test. l. si quis filio. §. irritū sit. ver. sed & si quis capite. & de legat. iij. in l. si quis. in princip. §. miles.

N.A. ¶ Facere debent. Ex Iustiniani constitutione.

¶ **c** Valere. Quia conditio retrotrahitur: ut ff. de peric. & com. rei ven. l. necessario. §. quod si pendente. & ff. qui pot. in pig. hab. l. vlti. & facit ff. eo. l. quod dicitur. & l. quod constitutum. Accurf.

¶ Post missionem. Priuilegia iis qui Reip. causa absunt, vsq; ad annum post

reditum prorogantur. §. item. §. de excusat. Milites autem Reip. causa abesse intelliguntur. l. prima. ff. ex quibus ca. maior.

¶ Sed & si quis. **CASVS.** Lentulus paganus dū esset, nō solenniter testamētum condidit. postea in militiā profectus. testamētum aperuit, & nonnulla adiecit, deleuit etiā nonnulla, aut denique testatus est placere sibi, ut post. mortem suam ea fierent. quæro an hoc valeat? Respondet valere in

stamētum valeat? & placet valere c̄j quasi militis. ¶ **Testamētū factum ante militiā sine solēnitāte valet, si post militiā apparet de militis voluntate. Et idem si miles post testamētum fuerit capite minutus. Are.**

¶ Sed & si quis ante militiam non iure fecit testamētum, & miles factus, & in expeditione degens resignauit^d illud, & quædam adiecit^e, siue detraxit, vel aliās manifesta est militis voluntas hoc valere volentis, dicendum est, valere hoc testamētum, quasi ex noua^f militis *vo-

luntate. Respondet valere in militari hominis fauorē. Sed ecce, Manilius miles dum in castris versatur, testamētū militari forma condidit: deinde capite deminutus est, arrogatus scilicet, aut emancipatus.

quæro an valeat testamētum? Respond. valere. Cornel. Vibul.

¶ Not. quod addeus vel detrahens testamento, dicitur illud de nouo facere. Item, quod agitur ex confirmate, non ex confirmato. Item, quod militis testamētum capitis diminutione non irritatur. Syl.

¶ Placet valere. Quia conditio quocunque tempore existens, retrotrahitur quod sub dispositione dispositum fuerat, existente conditio, purē dispositum intelligitur. l. 38. ff. hoc tit. l. potior. ii. ff. qui pot. in pign. l. viij. ff. de peric. & com.

¶ **d** Resignauit. i. sigilla aperuit & remouit contrarium. f. suo simplici.

¶ **e** Adiecit. Ut ff. de iur. codi. l. conficiuntur. §. si miles.

¶ **f** Ex noua. Nota, quod ab initio non valuit, ex postfacto tamen conualefcit.

¶ Noua

N.A. † Noua militis voluntate. Fuit hac de re cōtrouersia. Nam Iulianus aliquod eiusmodi factū requirit l. xx. in fi. ff. h. tit. Marcellus dictum aliquod. l. xxv. ff. eod. tit. Vlpianus ex Diui Pij rescripto, sola taci-

turnitate cōu-
tescere adfir-
mat. l. xv. §. 2.
eo. tit. Paul. Iul.
adstipulatur. l.
viii. §. 3. ff. de iu.
codicill. Notā-
dum est autem;
Pagani testamē-
tū minima capi-
tis diminutio-
ne facit irritū:
militis, non fa-
cit: Quia per-
seuerantia, pro
noua voluntate
habetur l. xxij.
& l. seq. ff. hoc
tit. l. j. §. 5. ff. de
bon. poss. secun-
tab. Inter Paga-
ni autem & mi-
litis testamen-
tum commune
hoc est, quod in
viroque conte-
statio requiri-
tur: differentiæ

supra-
scrit.

verò hæ: Pagani voluntas, nisi solem-
niter contestata, testamentum non est:
Militis nuda voluntas, testamētum est.
Secunda differentia, Paganus filijfam.
testari non potest: Miles potest, sed
de castrensi peculio tantum. Tertia dif-
ferentia, iure communi septem testes
requiruntur, iure militari duo suffi-
ciunt. Quarta differentia, Paganus non
potest pro parte testatus, pro parte in-
testatus decedere, Miles potest: Quinta,
Paganus non potest ex tempore, & ad
tempus hæredem facere, Miles potest.
Sexta, Pagani testamentum minima
capitis minutione infirmatur, Militis,
non infirmatur.

† a Nec videtur, Quod resignauit post-
ea. Vel dic: sicut nunc de nouo face-
re potest, sic verus non rescinditur. &
secundum hoc, dic de noua voluntate,
scilicet tacita. Aliud in pagano: vt
§. quibus modis testamenta infirm. §.
alio.

† Sciendum tamen est. **CASVS.** Pe-
culium aut paganum est, aut castrense,
aut quasi castrense, Castrense militum

est, Paganum non militum. Quasi ca-
strense generaliter omnium, qui in di-
gnitate, aut administratione cōsequun-
tur honorarium vel à principe, vel ex
publicis salariis, veluti liberalium ar-
tiū professores.

principales con-
stitutiones c qui-
busdam d quasi ca-
strensia dederunt
peculia: & horum
quibusdā permis-
sum fuerat, etiam
in potestate degē-
tibus, testari: quod
nostra cōstitutio c
latius extendens,
permisit omnibus,
in his f tantū mo-
do peculii testa-
ri quidem, sed iu-
re communi g. Cu-
ius constitutionis
tenore perspecto,
licentia est, nihil
eorum, quæ ad
præfatum ius per-
tinent, ignorare.

ordinationem. Syluest.

† Sciendum. De peculio quasi castrensi
testari filijfam. iure communi licet l. N. A.
ylt. C. qui testam. face. poss.

† h Leges. §. digestorum: vt §. de collat.
bono. l. j. §. nec castrense.

† c Constitutiones. vt C. de assen. l. ve-
lut. & C. de aduoc. diue. iud. l. fori. &
aliæ plures.

† d Quibusdam. Vt consulibus, & præ-
fectis legionum, & præsidibus provin-
ciarum, qui sunt filijfamiliæ: vt C. de
inoffic. testam. l. fin.

† e Constitutio. C. de inoffic. test. l. fin.

† f In his. §. castrensi, & quasi, nam in
aduentitio nō potest, licet habeat pro-
prietatem: vt C. de bo. quæ liber. l. fin.
§. filius autem familiæ. in glos. j.

† Adde, hoc verum, etiā in his aduen-
titiiis, in quibus patri nō quæritur vsus-
fructus, secundum communem opinio-
nem in l. j. §. in filij. ff. ad Trebel. Syl.

† g iure communi. Nisi sit miles in ca-
strensi: vt §. eo. in pr. Item, tale testamen-
tum nō expugnat per querelam inoffi-
testam. vt C. de inoffic. testam. l. fin.

QVI

QUIBUS NON EST

permisum, &c.

¶ Dictum est s. æqualiter testamenta fiant, sequitur videre de personis, quæ testari possunt: & quæ non, quamvis fuerit ordo pre-posterus: quia si queramus an valeat testamentum: prius videndum est, an persona testantis potuerit testari. l. si queramus. ff. de testa. Ang. Aret.

Non tamē. Iste tit. dividitur in septem partes: quia enumerantur septem gradus personarū. Et primò, ponit de filiosfam. Secundò, de impubere. Tertiò, de furioso. Quartò, de prodigo. Quintò, ponit de surdo, & mutò. Sextò, de cæco. Septimò, de capto ab hostibus. Secunda ibi, præterea. Tertia ibi, Item furiosi. Quarta ibi, Item prodigus. Quinta ibi, Item surdus, & mutus. Sexta ibi, Cæcus. Septima ibi, Eius, qui. Aret.

¶ Non tamen. **T H E M A.** Quæro, an filiusfamiliæ qui patris in manu est, testari possit? minimè. Quid si pater ei potestatem dederit? ne tamen quidem. nihil enim, de quo testari possit, habet. Quid verò, si sit miles? tunc de castrensi peculio testari potest. Quid, si iam stipendiis confectus est, id est veteranus? D. Hadrianus id illis quoque permisit, ut de castrensi, scilicet peculio, testari possint. Quid, si intestatus miles filiusfamiliæ decesserit, nullis aut liberis, aut fratribus relictis? Pater castrensis erit heres peculij. Cuius ergo concludis esse castrense peculium? Solius filijfamiliæ, qui sua opera atque industria id acquisivit. Sed ecce, Valerius filiusfamiliæ testamentum de peculio profectitio fecit, deinde emancipatus decessit: quæro, an valeat testamentum? minimè. Tempus enim spe-

ciatur testamenti faciendi. Corn. Vib.

¶ Not. quòd edictum de testamentis est prohibitorium certarum personarum. Item, quòd filiusfamiliæ non testatur, nisi in peculio castrensi, vel quasi.

Item, quòd per militiam quis non liberatur à potestate patris. Item, quòd creditores patris non habent regressum contra peculium castrense filij, ratione debitorum patris. Item quod testamentum nullum tractu temporis etià cessante impedi-mèto ob quod non valet non reassumit vires. Sylvest.

¶ a Non tamen. Videbatur quilibet servantem supradicta posse testari: sed contrarium est in tredecim casibus, qui in tit. isto pro parte dicuntur. Et hoc est, quod dicit.

non tamen, &c. & not. infra eodem §. finali.

¶ b Statim. id est, in primis, vel statim, id est, eo ipso.

¶ Quamvis parentes. Quia testamenti factio est iuris publici l. iij. ff. hoc tit. lex autem hæc fuit. Paterfamiliæ uti suæ rei legasset, ita ius esto.

¶ c Permiserint. Sed causa mortis filius donare potest patre consentiente, ut ff. de dona. cau. mort. l. tam is. in fin. Et ratio diuersitatis est: quia testamentum ex libero, non alieno arbitrio debet procedere: ut ff. de here. insti. l. illa institutio.

¶ Adde, quòd hoc non procedit ad pias causas. cap. licet de sepultu. lib. vj. Sylvest. Aldo.

¶ d Nihil magis. id est, non ideo magis, habet enim in se negatiuam: sicut nihilominus affirmatiuam.

¶ e Iis. scilicet castrense, vel quasi castrense peculium habentibus: ut supra tit. prox. §. fin.

¶ a Con

* Ex
Ulp. ep.
to. iij.
20.

Filiusfamiliæ
licet testari non
possit, he-
re tamē
potest de
sua cau-
sa mor-
tis.

Nihil
magis
et mili-
tatione
differt.

a Constitutionibus. Extrauagantibus.
b Quod quidem ius. fcilicet poffe
 tellari in caftrenfibus.
c Augufti, quàm Neruæ, &c. Quorum
 dicta non habemus.

d Subfcriptio-
 ne. Cuius verba
 non habemus.

ADDITIO.
 Traianū autem.
 Optimū appel-
 lat, eo cognō-
 mento, quod ei
 iure optimo à
 Senatu populō-
 que Rom. con-
 fenfu omnium
 tributum eft, vt
 Dio tellatur in
 hift. & Plin. in
 panegy.

e Veteranis. f.
 filijfamilias, de
 quibus hic lo-
 quitur.

N.A. **f** Veteranis. Dū
 tamen iure cō-
 muni tellentur
 §. 4. §. tit. proxi.
 Sed priuilegiū
 in eo eft, quod
 filijfam. tellan-
 tur, qui in caufa
 peculij caftrenfis
 pro patribusfam.
 mil. habentur l.
 vi. §. ult. ff. de in-
 iuft. rup.

g Nullis. liber-
 ris, vel fratribus
 fupertitibus. Nā
 liberi defuncti
 militis, & fra-
 tres patrem ex-
 cludent: vt C.
 cōm. de suc. l. fi.
 Hodie foli liber-
 ri militis: vt in
 auth. de hær. ab
 intell. ve. circa
 prin. ibi, fi quis
 igitur.

ADDITIO.

Quibus non extantibus fuccedit pater
 vnā cum fratribus: vt not. eod. tit. §. fi
 igitur defunctus defcendētes. ver. fi ve-
 rō cum dummodo deferatur tanquam
 hereditas: vt infrā proxi.

N.A. **h** Superftitibus. Nam hoc iure fratres
 parentibus præferebantur l. vltim. C.

com. de fuccell. Sed ex Nouel. 115. fra-
 tres & fiores, vnā cum parentibus in
 capita fuccedunt.

g Iure communi nō hereditario fed
 tanquam occupati peculium profecti-

tium, vel aduē-
 titiū: vt ff. de ca-
 ftren. pec. l. ij.
 hodie videtur
 etiā iure hære-
 ditario: vt in
 auth. de hær. ab
 intell. ve. §. fi
 igitur defunctus
 defcendētes. col.
 ix. Accurf.
h Commune.
 Sic §. per quas
 perfo. nob. ac-
 quir. §. j.
i Iure ciuili. f. *id*,
 antiquo. fic fup. quod.
 per quas perfo.
 nob. acqui. §. j. **N.A.**
† Iure ciuili. §.
 i. fup. per quas
 perfo. l. j. ff. si à
 parē. quis man.
k Peculia. f.
 aduēticia, & p-
 fectitia. nam ca-
 ftrenfia, vel qua-
 fi, etiā iure ve-
 teri non acqui-
 rebantur patri,
 vt ff. de coll. bo.
 l. j. §. nec caftre.
l Noftis. Et
 alieng & noftre
 funt: vt C. de bo.
 mat. & C. de bo.
 quæ lib. p totū.
m Non acqui-
 runt. fcilicet,
 nobis patribus.
n Inutile eft.
 Quia quod ab
 initio nō valet,
 ex tractu tēpo-
 ris nō conuale-
 fcit. arg. j. tit. j.
 circa princ. ibi,
 alioqui. Arg. cō-
 tra. C. de nupt. l. & fi cōtra. Sol. ibi non
 valuit matrimonium ex primo, fed ex
 nouo pōft matrimonium confenfu.
† Licet. Hoc ergo ait Iuftin. Quoniā in
 tellamentis, non mortis, fed tellationis
 tēpus fpectatur. l. is cui, §. cū l. fe. ff. h. r.
o Decefferit. Non idem de feruo te-
 llante,

in poteltate patris
 eft, neq; ipfum pa-
 trē adimere poffe,
 neq; patris credi-
 tores id vendere,
 vel aliter inquie-
 tare, neque patre
 mortuo cū fratri-
 bus cōmune^h effe:
 fed fcilicet pro-
 priū eius effe, quid
 * in caftis acqui-
 fierit: quanquam
 iure ciuiliⁱ t, om-
 nium, qui in pote-
 ltate parētū funt,
 peculia^k perinde
 in bonis parentum
 computantur, ac
 feruorū peculia in
 bonis dominorum
 numerantur: exce-
 ptis videlicet iis,
 quæ ex facris con-
 ftitutionibus, &
 precipuē noftis^l,
 propter diuerfas
 caufas non acqui-
 runt^m. Præter
 hosⁿ igitur, qui ca-
 ftrenfe peculium,
 vel quafi caftrenfe
 habēt, fi quis alius
 filius familias te-
 llamentum fecerit
 inutileⁿ eft: licet t
 fuæ poteltatis fa-
 ctus decefferit^o.

titium, vel aduē-
 titiū: vt ff. de ca-
 ftren. pec. l. ij.
 hodie videtur
 etiā iure hære-
 ditario: vt in
 auth. de hær. ab
 intell. ve. §. fi
 igitur defunctus
 defcendētes. col.
 ix. Accurf.

h Commune.
 Sic §. per quas
 perfo. nob. ac-
 quir. §. j.

i Iure ciuili. f. *id*,
 antiquo. fic fup. quod.
 per quas perfo.
 nob. acqui. §. j. **N.A.**

† Iure ciuili. §.
 i. fup. per quas
 perfo. l. j. ff. si à
 parē. quis man.

k Peculia. f.
 aduēticia, & p-
 fectitia. nam ca-
 ftrenfia, vel qua-
 fi, etiā iure ve-
 teri non acqui-
 rebantur patri,
 vt ff. de coll. bo.
 l. j. §. nec caftre.

l Noftis. Et
 alieng & noftre
 funt: vt C. de bo.
 mat. & C. de bo.
 quæ lib. p totū.

m Non acqui-
 runt. fcilicet,
 nobis patribus.

n Inutile eft.
 Quia quod ab
 initio nō valet,
 ex tractu tēpo-
 ris nō conuale-
 fcit. arg. j. tit. j.
 circa princ. ibi,
 alioqui. Arg. cō-
 tra. C. de nupt. l. & fi cōtra. Sol. ibi non
 valuit matrimonium ex primo, fed ex
 nouo pōft matrimonium confenfu.

† Licet. Hoc ergo ait Iuftin. Quoniā in
 tellamentis, non mortis, fed tellationis
 tēpus fpectatur. l. is cui, §. cū l. fe. ff. h. r.

o Decefferit. Non idem de feruo te-
 llante,

hæc

** Tēp-
 ris tra-
 ctus non
 conuali-
 dat in-
 validū.*

N.A.

stante, si fidelicommissum sit relictum: quia valet, si durat voluntas: vt ff. de leg. iij. l. j. §. j.

¶ Adde tamen, quod hanc durationem voluntatis oportebit probare per quinque testes: vt per Bartol. in d. §. j. Syl.

¶ Præterea.

CASVS. Annus impubes, id est nondum annorum xiiij. testamentum facit. valerne minimè. Quid si Orestes ille furis agitatus fecerit non valet. Quid si & ille pubes, & hic sanus factus sit, valebitne testamentum, quod antea fecerint? minimè. Quid si Orestis infamia interdiu remittatur, & eo intervallo testamentum fecerit, valebitne? maximè. Quid si antequam furiosus esset fecerit? furor superueniens non vitiat. Corn. Vib.

¶ Not. impubere testari non posse, & quare. Item, quod testamentum nullum respectu personæ testantis non reconualecit, licet persona fiat habilis. Item, quod testamentum ritè factum non vitatur per furorem superuenientem. Item quod facilius impeditur quid faciendum, quam factum tollatur: & quod quando furiosus habet dilucida intervalia, potest testari. Syluest.

¶ a Impuberes. Sed ex quo tetigerunt de ultimo die xliij. vel xij. anni, satis est, siuore testamenti, vt ff. eod. de testa. & qui testam. face. pos. l. qua ætate. Idem in vsucapione: vt ff. de vsucap. l. in vsucap. Secus in præscriptionibus odiosis: vt ff. de act. & obli. l. in omnibus temporalibus. Item secus, ubi est fauor eius, qui vult prorogare, vt in contractibus à minore factis: vt ff. de min. l. iij. §. minorem.

¶ Adde, quod quando queritur, utrum dies cæpta pro cõplera habeatur, concludendum est in fauorabilibus quod sic: in odiosis quod non: in mistis attenditur fauor. ita Ioan. de Plat. & alij hic. & est gloss. in l. j. §. minorem. ff. de minor. Syl.

¶ b Iudicium, id est, discretio: vt ff. de iud. l. cum Prætor. §. non autem. vers. lege. Quandoque ponitur pro senten-

tia, vt rei iudicatæ standum est: vt C. de re iudic. l. j. Quandoque pro instantia causæ triennij: vt C. de iudi. l. prope-

randum. per totum. Quandoque pro actione: vt iudicium familiæ eriscunda, vel cõmunidividundo: vt j. de offic. iudic. §. si familiæ eriscunda. & §. fin. Quandoque pro lue, siue cõtrouersia: vt iudicium pender super hæreditate: vt ff. ad Trebel. l. j. ij. resp. Quandoque pro auctoritate, vt negotia ecclesiastica non sunt

disponenda laicorum iudicio, id est auctoritate. ext. de iud. c. decernimus. Quandoque pro foro, vt causa iuris patronatus definiri debet ecclesiastico iudicio, id est, foro. ca. quanto. extra de iudi. Quandoque pro arbitrio. ff. qui satisd. cog. l. arbitrio. Si enim arbitrius est iudex, ergo arbitrium est iudicium. Quandoque pro vltima voluntate, vt iudicium testatoris cassum esse non debet. C. de sacrosanct. eccles. l. j. Quandoque pro quæstione, vt ciuili causa in iudiciu, id est in quæstionem deducta cum criminali, post criminalem est distinguenda. C. de ordi. iudi. l. fin. Quandoque pro discussione, siue iuris discussione: vt in titul. de iudi. ff. & C. Quandoque pro potestate iudicandi: vt ff. de iud. l. iudicium soluitur verante eo, qui iudicare iusserat, Quandoque pro perniciæ, siue damnatione, vt ibi, Qui manducat & bibit indigne corpus & sanguinẽ Domini, iudicium sibi manducat & bibit. Quandoque pro pœna, vt ibi, Qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in resurrectionem iudicij, & pœnæ æternæ. Quandoque pro processu iudiciali: vt cap. j. de iudic. libro vi. Et ista xv. significata iudicij possunt his verbis comprehendere: Actio, lis, auctor, forus, arbitrius, vltima velle: Quæstio discret. sentent. instant. discussio, posse: Perspicies, pœna, processus iudicialis.

¶ Nullum. Imo nondum plenum iudicium. Vlpian. in frag. tit. 20.

¶ c Item furiosi. Repetè, non possunt testamentum facere.

¶ a Fu

1 Co. 11.

1 Ioan. 5.

Uofat.

N. A.

a Furiofi. Hac ratioe. idē in mēto ca-
p. dicā, vt ar. ff. de ver. ob. l. 2. Titio. i. fi.
Intermiſſus. Si modo priuſquā furor
adierit, abſoluerint. l. 9. C. hoc tit.
b Teſtati. Vt C. eod. qui teſtamen. fa-
ce. poſſ. l. furio-
ſum. in princ.

ADDITIO.

Item in dubio,
ſi tempus teſta-
menti erat re-
motum à tem-
pore furoriſ: ſed
ſi vicinum, tunc
ex qualitate i-
pſius actus præ-
ſumitur fuiſſe
ſanæ mentis, vel
non. Et qualiter
probetur furor,
vide Angel. hic.

c Negotium.

Vt ſucapionē
inchoatam, vt
ff. de ſuc. l. iu-
ſto. §. eum. vel
poſſeſſionē qua
ſitam: vt ff. de
acqui. poſſ. l. ſi
is qui animo.
ſic ff. de pecu. l.
quam Tiberoni-
ſ. in princ.

e Item prodigi-

us. **CASVS.**
Cornelius pro-
digus erat, ſuāſ-
que facultates
temere, atque
inconſultē lar-
giēdo, profūde-
bat. ei bonorū
ſuorū admini-
ſtratione inter-
dictū eſt. potēſt
ne teſtari? Po-
teſt ante interdi-

ctionē? poſt veō nū poteſt. Duo ſſ. ſeq.
lumen interpretationis repudiāt. C. V.

d Prodigus. Prodigus eſt, qui neque
finem, neque modum habet in expen-
ſis: vt ff. de cur. fur. l. j. Nam prodigus
dat danda, & non danda: auarus tenet
tenenda & nō tenenda: largus medium
tenet inter vtrumque.

e Adminiſtratio interdicta eſt. Si di-
cas à iudice, planum eſt: ſi dicas à lege,
vt quia crimen legis Iuliæ maiestat.
commiſit: multo minus teſtatur: ſed &
tunc priuſ factum rumpitur: vt Co. ad

leg. Iuliam maiestat. l. fin.

ADDITIO. Et ſufficit, quod fiat
præconium publicè cum cauſæ co-
gnitione, quod nemo contrahat cum
eo, vel quod iudex declararet eum eſſe

prodigum, vel
der ei curato-
rem tanquam
prodigo, ſeu a-
liter notoriè
prodigus exi-
ſtat.

f Mutus & fur-
dus poſſunt certis
caſibus condere
teſtamentum: ſed
non ſemper. h. d.
primò. Et vitium
ſuperueniens poſt
teſtamentum per-
fectum non nocet
Aretin.

g Item ſurdus, &
mutus nō ſemper
teſtamentum fa-
cere poſſunt. Vtiq;
autem de eo fur-
do^h loquimur, qui
omnino non exau-
dit, non qui tardè
exaudit. Nam &
mutus is intelli-
gitur, qui eloqui ni-
hil poteſt, non qui
tardè loquitur. Se-
pè enimⁱ etiam li-
terati & eruditi
homines variis ca-
ſibus & audiendi,
& loquendi facul-

tudine diſtinctionem ſequentem.

h De eo ſurdo. Sic infrā de inutil.
ſtipul. §. mutum.

i Eruditi. ſcilicet in moribus.

ADDITIO. Hic literatos, & erudi-
tos dici puto peritos rerum, contraria
ſignificatione atque in §. ſimiliter, ſu-
prā de excuſat. tutor. nescire literas
dixit, pro rerum imperitum eſſe. Vide
ibi Aemylum Ferr. Mirum eſt autem
quod Rodolph. Agric. lib. de inuentio.
iiij. cap. vlt. narrat, ſe viſiſſe, qui cū
ſurdus à puero fuiſſet, & quod con-

R

Prodigi-
que quis
qñ.

abſol.

aut.

sequens est, mutus, didicerat tamen, & quæcunque scriberet, aliquis, intelligere: & sua quoque ipsa cogitata perscribere.

¶ **2** Amittunt. Et maximè impij aduocati: ut in eo puniantur, in quo deliquerunt. c. literas. de tempor. ordin. capi. pastoralis. de iure patrona. & cap. si. de immunit. eccl. cum simil. quia per quæ quis peccat, per hæc torquetur.

¶ **b** Constitutio. Ut C. qui testamentum. fa. posses. l. discretis.

N.A. ¶ **†** Nostra constitutio. Hac autè cauetur, ut qui natura simul mutus, & surdus est, testamentum facere non possit. Potest autè, qui morbo, licet grauatus sua manu scribere testamentum potest, qui surdus tantum est, potest scribere, vel nuncupare: qui mutus tantum, potest scribere. 39.

¶ **c** Certis. Ut mutus, & surdus casu, vel mutus tantum, siue natura, siue casu, si scribere nouit, sua manu scribat testamentum. Si autem per alium scribere velit, impetret hoc à principe: ut ff. eod. de test. & qui test. fac. possit. l. si mutus. Item, si surdus tantum casu est, vel etiam natura, testetur si vult, si potest loqui articulatè: ut Co. qui test. fa. possit. l. discretis. si autem natura est surdus & mutus, non potest, nisi sit miles: ut supra tit. j. §. quiniom.

ADDITION. Quidam dicunt debere intelligi de muto, & surdo à casu: & tunc miles testabitur de licentia principis in iis casibus. in quibus paganus non posset.

¶ **d** Sed si quis. Sic §. eod. §. præterea. & §. si furiosus.

¶ **e** Cæcus. Naturaliter. vel casu: & orbatus utroque lumine. secus, si vno tantum, ut Codice de excu. tut. lege, frater.

¶ **f** Per observationem. s. ut coram septem testibus, & tabellione, vel alio loco eius, si non inueniatur tabellio, dilucidius voluntatem suam declaret & in hereditatibus, & in legatis: & omnia in scriptis referantur: ut Cod. eod. l. hac consultissima.

¶ **solennitatem specialiter ad hoc assignatum. Aret.**

¶ **Cæcus** autè nō potest facere testamentum, nisi per observationem **f**, quam lex diui Iustini **†** patris nostri ***int**roduxit.

¶ **Caprus apud hostes testamentum facere non potest, sed prius factum, si ibi moriatur, ex lege Cornelia valet, si redeat, ex postliminio. Aret.**

¶ **Eius** **†**, qui apud hostes **h** est, testamentum, quod ibi fecit, non valet **i**,

¶ **Eius** qui. **CA. SV S.** Manius à Mithridate captus est. ibi testamentum condidit, quæro an valeat? minimè, quum hostium seruus sit. Quid si antequàm caperetur, ritè fecerit? valebit testamentum, siue redeat ad suos iure postliminii, (quo iure is qui rediit eo numero habetur, quo illi, qui nunquam ciues esse desierunt) siue apud hostes moriatur, ex lege Cornelia, quæ confirmat illorum testamenta, qui apud hostes vita functi sunt, modò ante captiuitatem testamenta fecerint, perinde ac si nunquam in hostium potestatem venissent. Cor. Vibul.

¶ **Eius.** Serui testamentum non valet, quia certum testatoris statum esse oportet: captiui autem status pender.

¶ **h** Apud hostes. scilicet ut captus, vel obses, ut ff. eodem. de testam. l. obsides.

¶ **i** Non valet. Quia serui sunt, vel quasi, ut supra de iure perso. §. serui. & ff. de libe. ho. **chi. l. ij.**

¶ **a** Fuc

a Fuerat. Ante captiuitatem.

b Postliminij. Quod fingit eum semper in ciuitate fuisse vt s. qui. mod. ius par. pot. fol. s. si ab hostibus. non autem l. Corn. ita fingitur, & quod dicitur C. de capt. l. j. & l.

captum. impro-
priè ponitur
lex Cornelia
pro iure postli-
minij.

c Ex lege Cor-
nelia. Quæ fin-
git eum prima
hora captiuita-
tis mortuum, &
sic liberum: vt
ff. eod. de test. l.
lege Cornelia.
Aliud esset si
nulla esset fi-
ctio, vt in seruo
pœnæ factio: vt
infra qui. mod.
test. infra. s. non
tamen. Vltimò
nota, quòd xij.
sunt personæ &
plures, quæ te-
stari non pos-
sunt. Filius fami-
liæ. Itē seruus:

vt s. eo. in prin. & ff. eod. de testa. l. si
filius. Item impubes. Item furiosus.
Item mente captus. Item prodigus.
Item mutus. Item cæcus. Item surdus.
vt suprà eod. s. præterea. & s. item fu-
riosi. s. item prodigus. & s. item sur-
dus. & s. cæcus. Item, damnatus ad
mortem naturalem, vel ciuilem: vt
ff. eod. de testa. l. eius qui. s. j. vsque ad
fi. Item obses, vt ff. eodem. l. obsides.

Adde, nisi sint obsides inter ciuitatē
& ciuitatē, inter quas captiui nō sunt
serui. l. ingenuam. s. pen. de capt. Syl.

Itē, de crimine famoso damnatus: vt
ff. eo. l. is cui. s. fin. & l. cum lege. Item,
de statu suo dubitantes. vt ff. de test. l.
qui in domini. & l. de statu. Item, mo-
nachus: vt in authen. de mona. s. illud
quoque. sed hodie secundum quosdam
corrigitur: vt in auth. de sanct. episc.
s. si qua mulier. Item, is cui interdici-
tur bonis à lege: vt C. de hæret. & Ma-
nichæ. l. Manichæos. & ad legem Iuliā
maiest. l. vltima. Vnde Versus:

Testari nequeunt, impubes, religio-
sus.

Morti damnatus: & sub patre filius,
obses,

Prodigus, & stultus, dubius, seruus, fu-
riosus,

Crimine damnatus, cum muto, fur-
dus: & illum,

Qui maiestatem læsit, cæcum quoque
iungas.

† Lege Corne- N. A.

lia. Notandum
autem, testamē-
tum captiuita-
te re vera fieri
irritū: sed post-
liminiam fin-
git eum qui re-
diit, semper in
ciuitate fuisse.
Lex Cornelia
singit eum qui
non rediit, ca-
ptiuitatis tem-
pore decessisse.

quamuis redierit.
Sed quod dum in
ciuitate fuerat ^a,
fecit, siue redierit,
valet iure postli-
minij ^b: siue illic
decesserit, valet ex
lege Cornelia ^c & f.

TITV. XIII.

DE EXHÆ- redatione libe- rorum.

¶ Qui filium ha-
bet in potestate, si
ritè testari velit,
operæpretium est,
vt eum aut insti-

tuat, aut nomina-
tim exheredem
faciat: illius ete-
nim præteritione
vsq; adeo nullum
fit testamentum,
vt etiam si, viuo
patre, decesserit,
non conualescat.
In filiabus autem
cæterisque per vi-
rilem sexum des-
cendentibus, lon-
gè diuersam ratio-
nem tenuit anti-
quitas, vt ex hoc
textu degustare
potes.

N On * tamen
vt omni-

DE EXHÆ- redatione li- berorum.

¶ Iste titulus
cōtinuatur per
gloss. j. infra in
nigro. Ang. Vel
sic, Dicitur est
suprà de testa-

⁴ Ex G4.
li. 2. t. 3.

mentis & eorum ordinatione: verum
quia in testamētis quandoq; liberi ex-
hæredantur: idē sequitur titulus de
exhæredatione liberorum.

N On tamen. Exequitur separatim
aliud quiddam, quod testari vo-
lentibus obseruandum est præ-
ter supradiçta. Nam qui testatur, libe-
ros siue in potestate eos habeat, siue
emancipatos, siue posthumos, silentio
præterire non debet, sed nominatim
exhæredare, vel instituere, nisi fortè sit
iniles in expeditione occupat⁹, cui⁹ si-
lētū pro exhæredatione habetur: q⁹ &
in matre, auo, proauoq; materno simi-
liter obseruatū est, partim ex iure ciui-
li vetustiore, partim ex iure prætorio,
partim ex constitutionibus. E. B.

CASVS. Multa iam mihi exposuisti,
quæ in testamentis obseruanda sunt.
nunquidnam aliud est? Etiam, inquit.
Nam Simo testamentum faciens debet
aut Pamphilum suum filium heredem
scribere, aut nominatim exhæredare.
filius enim, qui in potestate est silen-
tio præteritus testamentum rescindet.
Sed ecce: Simo testamentum fecit, nul-
la Pamphilij mentione facta. Viuo ad-

R 2

* Tulit
eius. l.
Cornel.
filla eo.
& 2. Me
tel. coff.

huc Simone atque incolumi Pamphilo decessit. nunquid valet testamentum minimè. Quod enim ab initio non valuit, ex postfacto non conualescit. Postea, magister barbarus, & indoctus nobis veteres narrat fabulas. Noccine est pueros instituere, inani loquacitate institutiones istas infarcire, cuius tamen intellectus esset sine Theophili, aut Caii auxilio vel obscurissimus. Cp. Vih.

Not. summarium. Item, qualiter quid dicatur nominatum fieri. Itè, quod nomen appellatiuum, quod non verificatur nisi in vno, habet vim nominis proprii. Syl.

a Non tamen ut omnino. Licet dicta observatio s. de test. or. solennis sit non tamen, &c. Vel sic. s. de ea observatione, quæ est circa fidem & probationem, satisfactum est, nunc de ea, quæ est circa pietatem dicendum est; & licet ea observatio, quæ circa fidem est, satis diligens sit non tamen, &c.

b Suprà. s. in tituli. de testam. ord.

c Filium. Eriam militem: ut ff. de li. & posth. l. filius familiars.

d In potestate. secus in emancipato iure civili: sed idem iure prætorio: ut J. eod. l. emancipatos.

ADDITIO. Imò hodie præteritus dicitur nullum etiam de iure civili, sicut in potestate constitutus: ut per gl. in s. exheredatos. in gl. noluit. in authen. de hæredi. & Fal. Angel.

e Præterierit. scilicet nec instituendo, nec exheredando: ut infra de hæred. quæ ab intesta. s. eadem. nec ipso iure valet: ut C. de liber. præter. l. maximum.

N. 4. Præterierit. Præteritus dicitur, qui neque institutus est, neque nominatum exheredatus. l. 30. ff. de liber. & posth. Summum autem testamenti vitium, est hæredis præteritio. Itaque hoc testa-

mentum dicitur nullum, iniustum, in-utile, imperfectum, vitiosum.

f Adeo. s. inutiliter testabitur.

g Nemo. ff. de iniust. rup. testa. l. filio, s. si contra. Sol. ibi filius viuit, hic non.

re possit: quia ab initio non constituitur testamentum. Sed non ita de filiabus, & aliis per virilem sexum descendentes liberis utriusque sexus antiquitati fuerat ob-

seruat: sed si non fuerant scripti hæredes, scriptæve, vel exheredati exheredatæve testamentum quidem non infirmabatur: ius tamen accrescendi eis ad certam portio-

tem pter regulam Catonianam. l. 29. quod ab initio, &c.

h Non constituitur. Aliud si constituitur: licet postea rumpatur: puta agnatione posthumi, qui postea moritur: quia tunc reconualescit testamentum: ut ff. de in. rup. testa. l. posthumus. in prin. & J. eo. s. posthumi. ibi, quod & filio, &c. Nec est mirum: quia si ab initio rumpitur agnatione posthumi: eo mortuo conualescit, arg. ff. de reg. iur. l. quod ab initio.

Addè, hoc verum, si posthumus moriatur civiliter, & naturaliter: secus si civiliter tantum: quia testamentum non reconualescit. l. uxorem. ff. de iniusto testa. Syl.

i Sed non ita. No. ex vna parte ponit filios tantum, ex alia filias, & omnes ex masculis, vel feminis descendentes.

k Non infirmabatur. Contrà. J. eo. s. sed feminini. Sol. ut ibi.

Ius tamen accrescendi. Filia & nepos, quia cum emancipantur, vna emancipatione de potestate exeunt, testamentum non rumpunt. Sic emendo. l. 8. s. 1. ff. de iniust. rup. Sed ius accrescendi habent. i. accrescunt institutis, & ab iis virilem partem auferunt. Vlpia. tit. 22. Paul. 3. sententiar. lit. 4.

a Ad

^a Ad certam portionem, scilicet dimidiam eius, quod ab intestato habituri essent: vt Co. de lib. prae. l. maximum. circa medium, ibi, cum enim per contra tabulas, &c.

^b Sed nec. Hec est secunda diffinitio inter praedictas personas.

^c Inter ceteros, scilicet hoc modo: vnum de filiis meis ex heredo, vel vno instituto, sic dico, reliquos ex heredo. nam nisi diceret, ceteros ex heredo: licet dicat, filium meum ex heredo, cum plures habeat, nemo exheredatus videtur: vt ff. de lib. & posthu. l. secunda. sed secus erit in istis, nam bene valet, vt hic dicitur.

^o f.

^o f.

N.A.

Inter ceteros. Fiebat illud hac formula, Ceteri exheredes sunt: qua & liberi, & parentes, cognati, agnati, adfines, amici comprehenduntur. l. Lucius. 53. ff. de hered. instituend.

^a Nominatim. **CASVS.** Quid appellas Exheredare nominatim? non modo vt nominet, veluti si dicat, Pamphilus exheres esto: verum etiam cum alium non habet filium, si simpliciter dicat, filius meus exheres esto. Quid si Isaacus dixerit, filius meus rufus exheres esto? valebit. Intelligitur enim Esau. Cor. Vib.

^d Non extet. Item aliis modis: vt omnes liberi mei sint exheredati: & si sit vnus tantum: vt ff. de lib. & post. l. Titius. in princ. Item, si dixerit alia verba quaecunque, dummodo certa: vt ff. si cer. pet. l. certum. de iniu. rap. test. l. posthumi. §. nominatim. & ff. de lib. & posthum. l. prima, & secunda. sed secus, si dicat filium meum instituo: ceteros liberos exheredo. vel seium extraneum instituo: liberos autem exheredo, & hic non dicit omnes, vt non contradicat princip. gloss. [Adde, quod haec gloss. communiter re-

prehenditur: quia non differunt omnes, & ceteri. l. ceterorum. ff. de verb. sign. Syl.] Nam dicor exheredare filium inter ceteros: quia missio fit cum ceteris in remotioribus gradibus constitutis, unde non valet, cum debeant exheredari nominatim, vt hic dicitur.

FILIVS MEVS EXHAERES ESTO: non adiecto proprio nomine: scilicet si alius filius non extet ^d.

^q Posthumi praeteritione non protinus ab initio infirmatur testamentum, sed ita demum cum natus fuerit posthumus: quo non nascente, firmum manet testatoris iudicium.

^q Posthumi quoque liberi vel heredes institui debent

ADDITION.

Nominatim autem est, cum quid suo nomine, vel demonstratione, quae nominis vice esse possit, ostenditur: nec generali nomine duntaxat, sed speciali, & proprio comprehenditur, patet ex l. posthumi. §. nominatim. de iniu. rap.

^q Posthumi quoque. **CASVS.** C. Rabirius quam liberos haberet nullos, sed tantum

uxorem gravidam, testamentum scripsit, verbum de posthumo nullum faciens, forte quod gravidam se habere uxorem ignoraret. Et defuncto nascitur posthumus. quaro, an valeat testamentum? minime. Sed qua de causa? utrumne praeteritione posthumi, item, vt filij: an vero agnatione? Agnatione, inquit. Quid si mulier abortum fecerit? valebit testamentum. Posthumi namque nomine non continentur abortiuus. Quid si nata sit posthuma? Testator eam nominatim exheredare non cogitur, sed tantum ei aliquid legare. veluti, Posthumae meae, si qua nascetur, centum aureos lego. Corn. Vib.

^q Posthumi. Sunt autem posthumi **N.A.** proprie, qui ante patris mortem concepti, post eius mortem, intra decem menses nascuntur. l. tertia. §. ultimo. ff. de suis & leg. hered. Gellius libro 3. cap. 13.

^e Institui. Ista institutione ex praesenti matrimonio nascituri, & ex futuro institui videntur: vt ff. de libe. & posthum. l. placet. & l. prima. ideoque. Quid in exheredatione posthumorum,

R 3

an omnes siue ij, qui sunt in utero tantum, an alij qui sunt nascituri ex presenti matrimonio, vel futuro intelliguntur exheredati? Respon. non: cum masculi debeant nominatim exheredari, vt j. eodē.

§. masculos. Accursius.

ADDITIO.

Et hæc veratlicet glos. teneat contrarium in dicta l. placet. quam saluat Io. Fab. vbi essent apposita verba multiplicatiua, vel vniuersalia: quisquis, quicūque, & similia, secus, si indefinita tantum, vt hic.

† a In eo. scilicet quod sequitur: quod & filio, &c.

† b Omnium. s. posthumorum ex se nasciturorum, & ex filijs suis: licet in iam natis non sit par conditio: vt supra eod. §. sed non ita.

N.A. † Siue foemini- ni. Nota, maius esse ius filiae posthumæ, quā natæ.

† c Masculini. Siue ex masculo, siue ex foemina.

† d Agnatione. i. natiuitate. sic j. quib. mod. test. infir. §. primo.

† e Rumpitur. Si verò exheredabatur, de inofficioso agebatur: vt j. de inoffic. testa. §. posthumi. Hodie verò exheredari non possunt: vt C. de inofficio. testament. l. si quis. §. legis.

† f Infirmitas. Hic adde quod est ff. de milit. testa. l. si filiusfamilias. l. j.

† g Abortum. Qui est pro non nato. vt ff. de verb. sig. l. qui mortui. & Cod. de posthu. hered. l. j. Accursius.

ADDITIO. Idē in seminato, mortuo, antequā perfectē extrahatur.

Secus tamen in nato exsecto ventre, qui non declinat ad monstrum, dummodo habeat pulsum etiam si vocem non emisit. Vide Ang. hic.

† h Personæ.

scilicet posthumæ. nam iam natis foeminis non erat necesse legari: vt Co. de libe. præte. l. maximum. in fine. & §. eodem. §. sed non ita.

† i Inter ceteros.

Hodie per constitutionem omnes nominatim: vt infra eo. §. sed hæc. versi. nostra. Sed nouissimo iure non, cum non sunt ingrati: vt in authent. vt cum de ap. cog. §. aliud.

ADDITIO.

Quæ causa debet exprimi, & per heredē probari: vt in authent. ex causa. Cod. de lib. præteri. Ang.

† Obluionem. Legatum posthumæ re-

lictum, excusat testatorem ab obliuione: siue legatum posthumæ re-

lictum, obliuionis suspicionem adimit. l. vltima. §. vltim. ff. de bon. quæ lib.

† Posthumorum. **CASVS.** Aurelius

habet filium Lucium in potestate, & ex eo nepotem: quæro si testamentum faciat Aurelius, vtrius mentionem facere debeat? Filij. Quid si nepotem præterierit? nihil id testamento nocebit. Quid verò si Lucius aut mortuus sit, aut de patris potestate exierit? tunc nepos in eius succedet locum, sitque

† Exheredari. Nisi nomi-

natis foeminis non erat necesse legari: vt Co. de libe. præte. l. maximum. in fine. & §. eodem. §. sed non ita.

† Inter ceteros.

Hodie per constitutionem omnes nominatim: vt infra eo. §. sed hæc. versi. nostra. Sed nouissimo iure non, cum non sunt ingrati: vt in authent. vt cum de ap. cog. §. aliud.

ADDITIO.

Quæ causa debet exprimi, & per heredē probari: vt in authent. ex causa. Cod. de lib. præteri. Ang.

† Obluionem. Legatum posthumæ re-

lictum, excusat testatorem ab obliuione: siue legatum posthumæ re-

lictum, obliuionis suspicionem adimit. l. vltima. §. vltim. ff. de bon. quæ lib.

† Posthumorum. **CASVS.** Aurelius

habet filium Lucium in potestate, & ex eo nepotem: quæro si testamentum faciat Aurelius, vtrius mentionem facere debeat? Filij. Quid si nepotem præterierit? nihil id testamento nocebit. Quid verò si Lucius aut mortuus sit, aut de patris potestate exierit? tunc nepos in eius succedet locum, sitque

† Exheredari. Nisi nomi-

natis foeminis non erat necesse legari: vt Co. de libe. præte. l. maximum. in fine. & §. eodem. §. sed non ita.

† Inter ceteros.

Hodie per constitutionem omnes nominatim: vt infra eo. §. sed hæc. versi. nostra. Sed nouissimo iure non, cum non sunt ingrati: vt in authent. vt cum de ap. cog. §. aliud.

ADDITIO.

Quæ causa debet exprimi, & per heredē probari: vt in authent. ex causa. Cod. de lib. præteri. Ang.

† Obluionem. Legatum posthumæ re-

lictum, excusat testatorem ab obliuione: siue legatum posthumæ re-

lictum, obliuionis suspicionem adimit. l. vltima. §. vltim. ff. de bon. quæ lib.

† Posthumorum. **CASVS.** Aurelius

habet filium Lucium in potestate, & ex eo nepotem: quæro si testamentum faciat Aurelius, vtrius mentionem facere debeat? Filij. Quid si nepotem præterierit? nihil id testamento nocebit. Quid verò si Lucius aut mortuus sit, aut de patris potestate exierit? tunc nepos in eius succedet locum, sitque

† Exheredari. Nisi nomi-

natis foeminis non erat necesse legari: vt Co. de libe. præte. l. maximum. in fine. & §. eodem. §. sed non ita.

† Inter ceteros.

Hodie per constitutionem omnes nominatim: vt infra eo. §. sed hæc. versi. nostra. Sed nouissimo iure non, cum non sunt ingrati: vt in authent. vt cum de ap. cog. §. aliud.

ADDITIO.

Quæ causa debet exprimi, & per heredē probari: vt in authent. ex causa. Cod. de lib. præteri. Ang.

† Obluionem. Legatum posthumæ re-

lictum, excusat testatorem ab obliuione: siue legatum posthumæ re-

lictum, obliuionis suspicionem adimit. l. vltima. §. vltim. ff. de bon. quæ lib.

† Posthumorum. **CASVS.** Aurelius

habet filium Lucium in potestate, & ex eo nepotem: quæro si testamentum faciat Aurelius, vtrius mentionem facere debeat? Filij. Quid si nepotem præterierit? nihil id testamento nocebit. Quid verò si Lucius aut mortuus sit, aut de patris potestate exierit? tunc nepos in eius succedet locum, sitque

fitque hæres suus: ideoque præteritus agnascendo rumpit testamentum. Cor. Vibul.

¶ Not. quod hi nepotes subintrantes gradum suitaris, dicuntur quasi posthumi, & sic non verè. Itè, quod suus hæres dicitur, qui obtinet primū gradum suitaris. Item, & semper debemus interpretari, ut testamentū valeat. Sylu.

¶ a Posthumorū. Sic ff. de iniust. rupt. testam. l. posthumorū. vbi omnino habetur ite s.

¶ b Loco. Non tamè veri posthumi sunt: vt ff. eodem. s. hoc in fine.

¶ c In sui hæredis. Infrā de heredum quali. & differ. s. sui.

N. A.

¶ Sui hæredis. Suus hæres dicitur, qui in patrisfam. potestate proximū ab eo locum obtinet. s. sui autē. de hæred. qual. & differ. Sui autem, alij sunt natura, alij successionē.

Natura, vt filij, successionē, vt nepotes qui in filiorum de familia sublato locum, gradūque succedunt. Quādiu enim in familia filius est, tandiū nepos suus hæres esse non potest. Suus autem idcirco dicitur, quia patre mortuo, non tam alienarum, quā suarum quodammodo rerum plenum dominium adipiscitur, quarum etiam illō viuo hæres designatus fuerat. l. in suis. ii. de liber. & posthum. l. vltima. ff. de bon. damnat. Nepotis filio superstite, antiquo iure haberi ratio non poterat, quia neque vt suus, neque vt alienus institui poterat, & in sui patris potestatem recasurus erat: sed quia mortuo filio in eius locum succedens, testamentum præteritus, quasi agna-

scendo rumpebat, lege Iunia Velleia cautum est, vt eos institui liceret. l. iij. ff. de iniust.

¶ d Adgnascendo. Id est, subitus, vel postea nascendo, sicut posthumus verus non enim

nascitur, cum natus sit: vt s. de adoptionibus. s. j. Vel dic agnascendo. i. incipiendo esse agnati, quoad effectum succedendi. ¶ e Parentibus. scilicet masculis. nam testamentum fœminæ non rumpitur p. legē Velleiā, vt ff. de liber. & posth. l. Gall. s. nūc de lege. ibi, nā & si ita verba sūt. sed per querelā irritatur: vt Co. de inoffi. test. l. iij. & j. eo. s. mater. ¶ Alia ratione. Emācipatione. ¶ Necesse est. causatiue, s. ne rumpatur testamentum, vt sequitur: nō præcise: vt C. de adoptionibus. l. penulti. s. quæ in filio.

¶ g eo viuo. Secus, si post: vt ff. de iniust. rupt. test. l. si quis filio. & in hoc differt à vero posthumo. Item, differt ab ascendētibz: vt ff. de inoff. testam. l. pater filium.

¶ h Eo viuo. Eo ergo viuo, patre scilicet.

¶ i Velleia. Nōmē est cuiusdam nouæ legis: sed ius Galli Aqlij antiquius est, & loquitur in verò posthumo, vt statim dicam, vt ff. de liber. & posth. l. Gallus. s. si eius qui filium.

¶ i Similis. In variis posthumis talis erat modus: si, me mortuo, nascetur mihi filius intra decem menses: vt ff. de lib. & posthum. l. Gallus. j. respon. & s. j. ij. iij. & iiij. sic ergo & hic per legem Velleiam, si suus hæres suus esse desierit, viuo testatore: vt ff. de libe-

R. 4

* nascitur
cuntur.
D.
* vñ pñs

N. A.
* In P.
F. ubi
que scri-
ptum est
Iunia
Velleia

N. A.

& posth. l. Gallus. §. videndum est anm.
& in hoc habet locum lex Velleia. sic
etiam est paritas ab intestato, vt j. de
hære. quæ ab intestat. §. cum autem.

ADDITIONE. Pro, similis, Aemy. Fer-
ret. legit Simul.

quis enim (ait)
sic loquitur, si-
milis ad simili-
tudinē? Est autē
sensus non solū
lege Velleia se-
cundo capite
fuisse constitu-
tum, quēadmo-
dum nepotes,
quasi noui (vt i-
ta dicā) sui agna-
scendo nō rūpe-
rēt testamentū:
sed simul idem
modus exhære-
dationis, qui de
posthumo tra-
ditus est, obser-
uetur, s. vt hi no-
minatim exhæ-
redandi sint, si
fuerint mascu-
li fœminæ verò
saltem inter cæ-
teros, dūmodo
ex legato ostē-
datur non fuisse
præteritis per
obliuionem.

¶ Emancipatos.

CASVS. Metell⁹

filiū emancipa-
uit: testamentū-

que faciens mētionē eius prætermisit.
quæro, an valeat testamentum? Iure
duodecim tabularum valet, quia emā-
cipati non iam sui, sed alieni sunt. Præ-
tor verò dat eis postulantibus patris
bonorum possessionem: contra quam
pater in tabulis scripserat. Cor. Vib.

Not. emancipatos incognitos esse à
iure ciuili. Item, quòd emancipati de
iure Prætorio possunt contra tabula-
re testamentum. Item, quòd testamen-
tum, in quo emancipatus est præteri-
tus, non est ipso iure nullum. Hodie
tamen ex quo differentia emancipa-
tionis, & patriæ potestatis sublata est,
non est differentia inter ipsos. Syl.

¶ a Iure ciuili. Sic j. de hæ. quæ ab in-
test. §. emancipati.

¶ b Necessè est. Nam nihilominus te-
stet testamentum, aliud in eo, qui est in

potestate: vt s. eod. in princip.

¶ c Sui hæredes. Supple, & quia desce-
runt esse hæredes sui: aliàs non esset
bona ratio: cum filij necesse habeant
patres instituere: licet non sint patres

que hæredes insti-
tuti * fuerint, ne-
que ita (vt dixim⁹)
exhæredati * : per-
mittit * eis Prætor:
contra tabulas te-
stamenti bonorum
possessionem.

¶ Adoptiui quādiu
in adoptātis nexi-
bus cōstituti sunt,
hæc secus quā na-
turales liberi insti-
tuēdi vel exhære-
dādi sunt: adoptio-
ne verò soluta im-
pune ab adoptate
patre præteritur:
quo tamē ad natu-
ralē patrē tāquam
ab eo emancipati
haberi incipiunt.

¶ Adoptiui liberi
quādiu sunt in po-
testate patris ado-
ptiui, eiusdem iu-

differentia inter masculos & fœminas
iure ciuili. vt s. eod. §. j.

¶ e Exhæredatis. s. ritē. aliàs autem ex-
hæredato datur contra tab. vt ff. de bo-
poss. contra tabu. l. non putauit. §. non
quæuis. Item, etiam institutis datur cō-
tra tab. si alius committat eis edictum
vt ff. de contra tab. l. iij. §. si pater. ver-
planē. & ff. de leg. præstan. petita bo-
nor. posses. contra tab. l. si duo.

¶ Prætor. Cuius edicto, nimia iuris
ciuilis in emancipatos liberos asperi-
tas emendatur, iisq; bonorum posses-
sio conceditur. l. j. ff. de bon. poss. cont-
tab. Vlpianus tit. 22.

¶ Adoptiui. **CASVS.** Mitio adopta-
uit Aeschinum, eūque tamen in te-
stamento prætermittit, quæro, an te-
stamentum rumpat? Maxime. Nam ado-
ptiuorū ius idē est, quod naturalium
Quid

sui hæredes ad
filios. Filius au-
tem emancipa-
tus per capitis
deminutionem
desinit agnatus
esse, & remanet
cognatus, quā
non cognosci-
tur à iure ciui-
li: vt j. de hære.
quæ ab intest.
deser. §. emanci-
pati. & s. de le-
gi. agna. tute. §.
fi. & ff. de bono.
poss. l. sed cum
patrono. §. pri-
mo. Accur.

¶ Non sunt sui
hæredes. Non
sunt ergo sui:
suam enim, ac
propriam sibi
familiam seor-
sim habent. l.
195. ff. de verbo.
fig. Atque idcir-
co iam pro ex-
traneis nume-
rantur. §. ij. j. de
hær. qualit. &
differ.

¶ d Fœminis. Li-
cēt in suis esset
N.A.

cēt in suis esset

differentia inter masculos & fœminas

iure ciuili. vt s. eod. §. j.

¶ e Exhæredatis. s. ritē. aliàs autem ex-

hæredato datur contra tab. vt ff. de bo-

poss. contra tabu. l. non putauit. §. non

quæuis. Item, etiam institutis datur cō-

tra tab. si alius committat eis edictum

vt ff. de contra tab. l. iij. §. si pater. ver-

planē. & ff. de leg. præstan. petita bo-

nor. posses. contra tab. l. si duo.

¶ Prætor. Cuius edicto, nimia iuris

ciuilis in emancipatos liberos asperi-

tas emendatur, iisq; bonorum posses-

sio conceditur. l. j. ff. de bon. poss. cont-

tab. Vlpianus tit. 22.

¶ Adoptiui. **CASVS.** Mitio adopta-

uit Aeschinum, eūque tamen in te-

stamento prætermittit, quæro, an te-

stamentum rumpat? Maxime. Nam ado-

ptiuorū ius idē est, quod naturalium

Quid

Quid si eum Mitio emancipauerit, eadem est eius ratio, ac si à patre Demea emancipatus fuisset. quare præteritus à Demea bonorum possessionem contra tabulas obtinebit, id est, Prætor permittet ei patria bona possidere, æquè, ac si hæres esset, neque scripto hæredi petendæ hereditatis causa actionem, ac iudicium dabit. Quid ergo iudicet de Centumuirali iudicio (de quo Valer. Maxim. libr. 7. cap. 7.) quo naturalis patris testamentum, in quo filius, in alienam familiam per adoptionem traductus præteritus erat, rescissum est? Contra ius commune singulari aliqua ratione id factum esse. nã (ut hic dicitur) adoptiuus, quando in adoptione sunt, pro extraneis habentur. Mouit ergo Centumuiros quædã singularis ratio, quam Valerius Maximus non debuit omittere. item ut eodem capite C. Piso Præfectus urbis motus est ratione singulari, cum testamentum filij in adoptionem dati, quo naturalis pater erat, præteritus rescidit. Octo enim, inquit, filios habebat. Et exheredatus dixit Valerius, pro præteritus. neque enim pater exheredari potuit. Cor. Vib.

N.A. † Eiusdem iuris. Quia suorum hæredum ius, ac nomen æquè ut naturales obtinent. l. prima. §. secundo. ff. de suis & legi.

† a Habentur. Quo ad adoptiuum patrem.

† b Instituendi. Ab adoptiuo patre. Accurs.

† c Iure ciuili. Quod, scilicet ius ciui-

le (scilicet adoptionis) quo vocantur sui adoptiuus ad hereditatem, alio iure ciuili. scilicet, per emancipationem sublatum est, quod esse potest: ut §. de leg. agn. tut. §. si.

rò emancipati fuerint ab adoptiuo patre, tunc incipiant in ea causa esse, in qua futuri essent, si à naturali parte emancipati fuissent.

† Sublata veteri differentia, recentiori iure sancitum est: ut iisdem testamentis modis & mares, & feminae instituuntur, vel exheredes fiant, idque in reliquis liberis, ut putà nepotibus, neptibus, & deinceps, necnon & in posthumis, & emancipatis filiis obseruare conuenit.

† Sed hæc quidē vetustas h̄ntro-ducebat, nostra vetab. l. si emancipatus. fine.

† Sed hæc quidem. CASVS. Imperator differentia marium ac feminarum sublata, sanxit, ut eadem ratione tam mares quàm feminae exheredentur, siue posthumi, siue iam nati, siue emancipati, & siue primo, siue inferiori gradu sint. Cor. Vib.

† g Sed hæc, scilicet supradicta à principio tit. vsque ad §. emancipatos. Et dic hæc, scilicet differentiam sexus & gradus, & modi exheredationis: ut supra eod. §. j. & §. posthumi. & §. sed femini. non autem dicit de iis, quæ postea vsque modo dicta sunt à §. illo emancipatos.

† h Vetustas. id est, media iuris prudentia, ut statim sequitur.

† d Attinet. Qd vocat emancipatos: ut §. proxi. §. & est ratio: quia desinunt esse filij. Sed naturales nō possunt desinere esse filij per emancipationem: ut §. de hæred. que ab intest. §. minus ergo. ibi, nec quia.

† Inter liberos. Adoptiuus per emancipationem nomen liberorum in adoptiua familia amittunt: in naturali recuperant. l. 4. ff. si tab. testant.

† e Extraneorum. ff. de constabul. l. j. §. & sui iuris.

† Extraneorum. N.A.

Nota, emancipatos extraneorum numero haberi. §. 3. j. de hæred. qualitat.

† f Patre. ff. de bon. poss. contra §. penultimo in

* ab ipse

¶ a Constitutio. C. de lib. præ. vel ex-
hæ. l. maximum.

N.A. ¶ Nostri vero constitutio. Iustiniani
lege differentia inter suos, & emanci-
patos sublata est. Itaque liberi præte-
riti cuiusvis ge-
neris, grad⁹, aut
sexus sint, testa-
mentum vitiât.
l. 4. Cod. de lib.
præter.

N.A. ¶ Fœminas. No-
ta, quod Iusti-
nianus in om-
nibus ferè iuris
articulis fœmi-
neo sexui im-
pensus fuit.

fœmi-
ter.

¶ b In hoc. A-
liis enim mul-
tæ differentia
sunt: ut ff. de sta.
ho. l. in multis.

¶ c Nihil inter-
esse. Ut in auth.
quib. mod. natu-
ra. effi. sui. §. nō
autem.

¶ d Quia. Prima
ratio.

¶ e Officio. id
est, simili offi-
cio. vna enim
indiget altera
ad procreatio-
nem sobolis, &
hæc est prima
ratio. l. xij. tab.
ut C. de leg. hæ-
red. l. legem.

¶ f Lege anti-
qua. Argumen-
tatur ex iure an-
tiquo. Sic §. qui manum. non pos. §. si.
& hæc est secunda ratio.

¶ g Videntur. scilicet dando filia ho.
poss. contra tabul. in totum: licet non
possit dicere nullum. ut C. de lib. præ-
ter. l. maximum. ibi, & si ij, sic fuerit
præteritus, &c. & hæc est tertia ratio.
Accursius.

¶ Adde, quod hæc omnia latius ponit
glos. quàm sequen. doct. in d. l. maxi-
mum vitium. Syluest.

¶ h Simplex. Ad differentiam antiquæ
distinctionis: ut supra eodem paragra-
pho primo.

¶ i Per virilem sexum. Quid de descen-
dentibus per fœmininū? Respon. ad-
mittuntur, sed cum deminutione ter-

tia partis: ut l. de hæred. quæ ab intest.
§. item vetustas. versic. diu. & C. de col-
latio. l. illam.

¶ Adde, quod hodie sublata est differē-
tia, & æqualiter, & sine deminutione
succedunt. au-
thent. & sine.
Codice de coll.
Syluest.

¶ k Eundem ha-
beant effectum.
Quo ad cōmo-
dum, diuerso ta-
men iure: nam
suus præteritus
& dicit nullum,
& cōtra tab. ha-
bet, si non vult
dicere nullum,
quando præte-
ritus est. Sed e-
mancipatus tā-
tū habet contra
tabu. ut Co.
de lib. præte. l.
maximum. §.
sanctimus ita-
que, &c. & ff. de
leg. præstand. l.
i, qui. Si autem
exhæredentur,
habent quere-
lam omnes: ut
ff. de cōtra. tab.
l. non putavit.
§. non quævis. &
de inoff. testa. l.
Papinianus.

Hæres
sua præ-
teritus
habet
duo ve-
media,
emanci-
patu-
nium.

abs.

Querela
datur e-
manci-
patu.

¶ **Præteritio mili-
tis in expeditione
testantis, si scit se
habere liberos, pro
exhæredatione ha-
betur. Aretin.**

¶ Sed si in expedi-

¶ m Constitutione. C. de adop. l. cum in
adoptiuis. & recitatus. §. de adopt. §.
sed hodie.

¶ Nostri constitutio. Qua etiā caue-
tur, ut ab alio, quàm auo, vel proauo
adoptatus, patri naturali necessarius sit
hæres: adoptiuo verò, vel necessario,
vel volenti: ab illis autem adoptatus
suus efficiatur illis, patri naturali pla-
nè alienus. l. pen. C. de adopti.

N.A.

¶ Sed si in expeditione. **CASVS.** Thra-
symachus dum in castris esset, testa-
mentum condidit. cum liberos habe-
ret, neque id ignoraret, nullam tamen
eorum mentionem fecit: quæro, an va-
leat eius testamentum? Valere respon-
det, idque honori militantium tri-
butum

butum esse. Cornel. Vibul.

a Occupatus. Quid si non est in expeditione? Resp. ius commune obtinet: vt s. de mil. test. s. illis.

N. A. **Silentio.** Silentium militis, valet pro exheredatione: dummodo filiū se habere non ignoret. l. 9. l. 10. C. de testam. milit.

b Non ignorans. Si enim ignorat, nō valet testamentū: vt C. de test. milit. l. sicut certi iuris. nisi fuerit eius animi, vt si filiū haberet, esset exheres: vt ff. de mil. test. l. q. iure militari.

c Pro exheredatione. Ideo que querela inofficiosi testamenti agitur, sed hoc cū miles est paterfamilias: nā tūc non potest habere locū castrense peculium: si enim esset filiusfamilias, non haberet locum querela: vt C. de inoffic. testam. l. fin. s. fi.

d Adde rationē: quia cū filiusfamilias nō testetur nisi in castris, vel quasi non subiacent talia bona, & peculium tale querelae. l. fin. de inoffic. testa. Hodie verò indistincte subiacet querela, vt per Bartol. & alios in authent. ex causa. C. de liber. prater. Syl.

ADDITIO. Ista glos. hodie est falsa: vt not. s. de mil. test. s. illis autem. in glos. super verbo, iure tamē communi.

Mater. **CASVS.** Tulliola filiū habuit: quū ea testamentum faceret, nullam filij mentionē interposuit. quāro quid iuris? Præteritione, inquit, non modo mater, sed & auus, & proauus materni liberos exheredant. Cor. Vib.

Not. præteritionem maternam haberi pro exheredatione. Item, hoc iure

non dari contra tabulas, contra testamentum matris prætereuntis. Item, quod nec iure civili, nec prætorio requiritur exheredatio in testamento matris, vel eius lineæ. Item, quod Prætor non annulat testamentū,

in quo filiū est præteritus: sed dat contra tabulas. Itē, quod præteritis à matre non datur ius dicendi nullum, aut contra tabulandi: sed querela inofficiosi. Itē, quod dictio Paulō post, verificatur in magno intervallo. Syl.

d Mater. Idē intelligo in silentio liberorū ad maternā lineā: vt Co. de inoffic. testam. l. cū filius. Acc.

AD ITIO. Et hæc verā, quando fuit inserta causa, & tunc hoc (quo ad matrē, vel ei⁹ lineā habetur per exheredatione: & habet locū querela, vt hic. Quo autē ad patrē & ei⁹ lineā, si sit facta præteritio à filio in

potestate, competit ius dicendi nullum: si ab emancipato, datur contra tabulas. Sed hodie non expressa causa testamentum est nullum: vt s. j. in authent. vt cū de appellatio. cog.

Silentium matris. Quia matris sui heredes nulli sunt. l. 4. s. 2. ff. de bon. poss. con. tab.

e De iure civili. Quia non habet eos in potestate: vt infra de heredum qualitate & differentia. s. ceteri.

f Edicto. Quo emancipati vocantur: vt supra eodem. s. emancipatos. quia eos non potest emancipare: unde contra tabulas locum non habent: vt hic, & ff. de contra tabulas. l. illud. s. testamentum.

f & Eiz

¶ a Eis. scilicet descendētibz per lineam fœmininam. datur tamen & aliis, sed his maximè: vt C. de inofficioso testa. l. filiam.

N.A.

¶ Adminiculum. Subsidium querelæ, vt eorum testamenta inofficio si accusent. l. 3. Cod. de inoffic. testam.

¶ b Paulò post. Vt infrà de inofficio. testam. per totum.

aliud eis^a adminiculum ¶ seruatur, quod paulò post^b vobis manifestum fiet.

TIT. XIII.

DE HAEREDIBUS INSTITUENDIS.

DE HAEREDIBUS INSTITUENDIS.

¶ Continuat^r hoc modo: Vidimus de ordinatione testamentorum in tit. de test. ordi. Verùm quia causa efficiens fuit necessaria: ideo postea posuit de personis testantium: vt in tit. de mili. test. & qui testari non possunt. in titu. quibus licet facere testamenta, vel non. aliàs est tit. quibus non est permillum facere testamentum. Verùm quia in testamentis hæredes instituuntur: videndum est ergo de hoc in hoc tit. Aretin.

¶ c Instituendis. id est, qui possunt institui: vt infrà eod. vsque ad §. si plures. & §. fin. Itē & qualiter debeant institui: vt infrà eod. §. si plures. vsque ad §. fin.

ADPOSITIO. Instituire autem, est hæredem in eo iure quod testator habet, statuere. Substituere verò, sequenti gradu in eodem iure statuere.

Hæredes. Totus iste titulus diuiditur in septem partes. Primò ponit regulam generalem, quòd non solum liberi, sed etiam serui, & non tantum proprii, sed etiam alieni possunt hæredes institui. Secundò, declarat qualiter proprius seruus potest institui, & quis dicatur proprius seruus. Tertiò, quis dicatur alienus, & quomodo potest institui. Quartò, quòd non tantum vnus, sed etià plures possunt hæredes institui. Quintò, ponit diuisionem portionum hereditatis, & de effectu ipsius. Sextò, de institutione sub conditione. Septimò, quòd etiam ignotus testatori potest hæres institui. Secunda ibi, Proprios autem. Tertia ibi, Alienus seruus. Quarta ibi, Et

vnus hominem. Quinta ibi, Hæresitas plerunque. Sexta ibi, Hæres & puer. Septima ibi, Hi quos. Vel diuidas vt diuidit hic gloss. tit.

CASVS. Aucto nunc ex te audire

¶ Liber homo, vel seruus proprius, vel alienus, potest hæres institui sine mentione libertatis. Et ille intelligitur proprius, in quo qd habet nudā proprietatē. Aret.

Hæredes* instituere dpmis

quosnam hæredes iure instituere possimus. ac de liberis quidem hominibus, & ciuibz Rom. nunquam mihi in dubiū venit: sed ecce, Simo Daum habet seruum, quæro, an hæredem eum instituere possit, quum serui nihil proprium

* Ex Ul. pia. ep. ii. 21. 22

habeant? Respondet posse. Quid autem si tantum Daui proprietatem habeat, alius verò vsumfructum? tantundem. Quid, si neque proprietatem neque vsumfructum? Tantundem. Syluest.

¶ Not. quemlibet tam liberum, quam seruum hæredem institui posse. Item, quòd hodie sine mentione libertatis potest quis hæres institui. Item, quòd libertas tacitè dari potest. Item, quòd proprium dicitur respectu nudæ proprietatis. Item, quòd opinio vnius doctoris quando est fulcita pluribus rationibus, attenditur cōtra opinionem plurium. Syl.

¶ d Hæredes instituere. Quasi dicat dominos intus in bonis suis facere. nam hæres, id est, dominus: vt infrà de hæred. qual. & diff. §. fin. ibi, pro hæred. Item, ideò dixi intus, quia tunc subintrat hæres in dominium rerum defuncti, ac si eadem persona esset: vt in auth. de iureiuran. à mori. §. primo. ibi, cum vtrique. & ff. quibus ex causis maio. l. cum miles. in fine primi resp. Accurs.

¶ Adde gloss. quæ hoc optimè declarat in l. omnium. C. de testa. secus tamen est in possessione. l. cum hæredes. ff. de acquir. poss. Syl.

ADPOSITIO. Non tamen est idē dominium, quòd erat penes defunctū: sed fingitur esse idem. Secus autē in possessione, quā volens perdere, & in alium trāsferre, statim perdit, & noua renascitur, statim qd est apprehensa: & intelligitur semper fuisse continuata, si iterum à nemine fuit occupata. Angel.

¶ a Per

¶ a Permissum est. scilicet, à iure.

N.A. ¶ Seruos: Serui personam non habent, in qua ius domini non consistat l. 82. §. ult. ff. de leg. 2. Itaque testamenti factio cum seruis, ex dominorum persona introducta est. l. 31. ff. h. tit.

¶ b Proprios. s. seruos.

¶ c Alienos. sic ff. eo. l. non minus.

N.A. ¶ Non aliter. Quia personam à mortuo mutuari non poterant: Denique seruus heres institutus, à semetipso libertatem accipit. l. xij. §. 1. ff. de liber. & posthum.

¶ e Constitutio. ne. vt C. de ne. ser. hæred. insti. l. cum quidam.

¶ e Eos. s. proprios seruos.

¶ f Non per inuolutionem. Quasi dicat, non induximus hoc de nouo, sed apud antiquos hoc idem dixerat Attilicinus, vt subiicit. Sed contra supra quibus ex cau. ma. non licet. §. idemque iuris. ibi, Noua humanitatis, &c. Solui. iste Iustin. non inuenit, sed rationem reddit, cum non sit verisimile, &c. vt ibi, vel aliter. Attilicino placuit & Paulo, sed in legis necessitatem non deduxerunt. sic & §. de test. §. sed neque hæres. Iustin. verò in legis necessitatem induxit: vt ex ipsa institutione liber esse videatur. Item, nunquid corrigitur, quod aliàs dicitur, scilicet, quod pure institutus, est sub conditione liber: quia expectatur conditionis euentus: vt ff. eo. l. seruus. §. j. & l. quoties. §. fin. & l. qui filio. §. j. Resp. non: quia istud locum habet, qd hic dicitur, quādo libertas nec est data expresse, nec fuit retardata: at ibi expresse fuit retardata.

ADDITIO. Quod autem dicitur in textu, ad Sabinum, ad Plautium: sic

accipe, Annotationes ad libros Sabini, & Plautij.

¶ g Nudam proprietatem. Vt iste liber, & hæres necessarius sit: vt supra eod. j. respon. sed tamen vsufruct. perinde videtur ac si es-

set seruus adhuc: vt C. communia de ma. l. j. §. si autem proprietarius. ¶ Nudam pro-

¶ Seruus accusatus de crimine adulterij commissi cum domina sua, non potest ante sententiā manumitti, nec ab ea hæres institui. Aret.

¶ Est tamen casus, in quo nec cū libertate vtiliter seruus à domina hæres instituitur: vt constitutione h diuorum Seueri, & Antonini cauetur: cuius i verba hæc sunt k. Seruum adulterio t maculatum l *, non iure

inuouandum. Item, qd mulier non potest manumittere, aut instituere seruū secum adulterio maculatum. Syluest.

¶ h Constitutione. s. Græca, quam non habemus. Accurs.

¶ i Cuius. scilicet constitutionis.

¶ k Verba hæc sunt. quæ sequuntur.

¶ l Maculatum, id est, accusatum. Nam aliàs est in litera, accusatum: vt ff. eo. l. his verbis. §. interdum. vbi de verbo ad verbum sunt ista, quæ hic dicuntur: excepto quod non scribitur maculatum vt hic, sed accusatum. similis expositio dicitur in libro Sapientiae de Ioseph: Maculauerunt me impij. Et alibi in diuina scriptura: mendaces ostendit, qui maculauerunt eum, id est accusauerunt eum.

¶ Adulterio. Vel dic, maculatum, id est, N.A. damnatum, & peractum: Et ita emendanda.

N.A.

¶ Nudam proprietatem. Vt proprius est seruus, in quo nudam proprietatem habemus, sic vicissim dicitur alienus, in quo nudum vsufructum habemus.

¶ Est tamen.

CASVS. Sulpitius Mutiam accusauerat, qd rem cum Menecrate seruo suo habuisset. Dum iudicium pendet, Mutia testamentum facit, & Menecratem hæredem scribit: quæro, an valeat testamentum? minimè. Corn. Vibul.

¶ Not. qd pendente iudicio criminali, nihil est

* adulterij accusatus. D.

danda l. xlvj. ff. hoc tit. propter l. viij. C. de adulter. Causa legis est, ne serui ante finitam cognitionem, tormentis & quæstioni subtrahantur l. xij. ff. qui & à quib. Dic etiam, adulterio maculatum, id est, infamatum, propter dominatam.

a Manumissum. s. videri: vt postea subiicit: & dic manumissum simpliciter, non institutum, & ex hoc infert, quod sequitur, & nec cum institutione fieri potest liber, vt subiicit: quare sequitur, &c. Aret.

b Postulata. i. accusata de eo-

dem adulterio cum seruo proprio commisso, pro quo grauitur punitur vterque: vt C. de muli. quæ ser. pro. se iun. l. j. in pr. Quid, si cum extraneo commisit adulterium? Resp. nec tunc manumittitur vsque ad lx. dies: vt C. de adul. l. iij. & ff. de adul. l. si postulauerit. s. iuber. [Adde, quia ratio est, quod eis manumissis non possunt torqueri ad probandum delictum. l. prospexit. ff. qui & à quib. Syl.] Item, quid, si adulterium tale commisit, non tamen accusatur adhuc? Resp. bene potest manumittere, sed in crimine læsæ maiestatis est speciale, vt post commissum crimen tale, non possit manumittere, vel testari: vt C. ad leg. Iul. maiest. l. si. & ff. de dona. l. post contractum. & l. donationes. s. fin.

c Adde, quod hoc est verum, nisi maritus fecerit diuortium gratia accusandi. d. l. prospexit. s. fin. cum l. seq. ff. qui & à quibus. Syl.

c Nullius momenti habeatur. Quia si valeret institutio, valeret libertatis datio: vt supra eod. j. resp. & supra quibus ex causis manumit. non lic. s. j. & ita nota argum. quod vbi aliquid prohibetur fieri directò, similiter & per obliquum prohibetur: sic ff. de condi. instit. l. quæ sub conditione. s. sed si sub. ibi, sed est verius. Item argu. quod, cassato principali, cassatur quicquid sequitur ex eo, vel ex his. vt C. de legib. & constitutionibus. l. non dubium.

d Adde hoc verum, vbi est eadem ra-

tio. l. si is. C. de præd. minor. Item vbi causatum est quid ratione temporis. l. ij. & ibi glo. ff. de luit. pignor. Aduerte tamen, quia videbatur probari contrarium ex hoc text. quia institutio non

quis habet vsumfructum, dicitur alienus: & ideo institutus cū libertate ab usufructuario non consequitur libertatem ipsam. Aret.

e Alienus seruus etiam is intelligitur, in quo vsumfructum testator

habet.

Davi serui habebat. quæro, an possit eū instituere? quid adhuc dubitas cum etiā alienum prorsus instituere liceat? Et ad quem redit hæreditas? ad propriarium. Corn. Vib.

f Not. quod nostrum non dicitur illud, in quo tantum habemus vsumfructum. Syluest.

d Testator. Et ideo non potest cum cū libertate instituere: vt ff. eo. l. si alienum. in prin. Sed contradicit ad hunc s. ff. de bon. auctorit. iu. poss. l. in venditione. Sed certè quò ad alia est loco domini, non quo ad hoc, vt possit fieri liber. Sed cum aliàs manumissus esset à fructuario simpliciter sine institutione, erit tanquam liber, quandiu duraturus erat vsumfructus: vt C. commun. de manu. l. j. s. si autem fructuarius. Nunquid & hic seruus alienus hæres institutus erit tanquam liber, licet verè liber non sit? Respon. non, quia ex morte testatoris protinus erat futurus quasi liber, si valeret hoc, & ageretur: vt argu. infra de hæred. qual. & disse. in prin. Item, & tunc erat vsumfructus perdendus: vt s. de vusufr. s. finitur. vnde etiam sic esset, quasi liber, donec duraret vsumfructus: quia nisi duraret post mortem testantis, nihil valet talis institutio, vt sit liber, sed domino suo hæreditatem quærit: vt j. eod. s. alienus. Sed quid si erat vsumfructus in persona primi hæredis, vel etiā vterius, quod potest: vt ff. quib. mod. vsumfructus. amit. l. reperti. in prin. Respon-

sequitur ex libertate, sed potius libertas ex institutione, cum libertas sine ea esse possit: nisi respondeas, & attenditur ordo intellectus, quod ad hoc videtur, vt institutio sequatur, requiratur libertas præcedens tacita, vel expressa. Syl.

e Alienus.

CASVS. Fuluius vsumfructum habebat.

hæreditatis alia vtriusque abq.

hæreditatis alia vtriusque

vult erit quasi liber toto illo tempore: vt in d. l. communia. de ma. l. j. s. si autem fructuarius.

¶ **Seruus autem.** CASVS. Simo Daum seruum suum hæredem instituit.

Dauus & liber,

& heres erit ne-

cessarius, id est,

etiam inuitus

cogetur hære-

ditatem adire.

Quid si ante

mortem suam

eum manumis-

erat: deinde iã

libertate fruen-

tem hæredē in-

stituerit, eritne

hæres necessa-

rius? minime.

sed potestatem

habet ad eundē,

vel repudian-

dæ successionis.

Quid si Simo eū

Chremeti ven-

didit, & postea

hæredem insti-

tuat? In Chre-

metis erit vo-

luntate ac ma-

nu situm, velit-

ne illum eam

adire, necne.

Corn. Vib.

¶ Not. quod manumissus in vita omni-
nino remanet hæres, sed voluntarius.
Item, quod vbi duo requiruntur ad
aliquem actum copulatiue, non suffi-
cit alterum eorum. Item, quod per
alienationē serui instituti videtur re-
uocata volūtas dandi libertatem, non
autem hæreditatem. Item, quod quæ-
libet dispositio quantumcunque pia in
testamento facta potest reuocari. Syl.

¶ a In eadem causa, id est, seruus eius-
dem domini. Io. vt ff. si ex nox. cau. aga.
l. j. s. j.

N.A. ¶ In eadem causa. Id est, in eadem fa-
milia. Vlpianus tit. 22. §. proprius.

¶ b Liber. Nisi aliqua lex impediat li-
bertatem: vt ff. eod. l. si non lex. ad fin.
tit. vel conditio: vt ff. eod. l. quoties.
§. fin. vel quia ex lege peruenit ad li-
bertatem: vt ff. eod. l. testamento. ad
fin. tit. secundum Io. Item, fit liber à
semetipso, nisi institutus fuerit ita: cum
quis mihi hæres erit, Stichus liber &
hæres esto. nam tunc à cohærede ac-
cipit libertatem: vt ff. de acquir. hæ-

redit. l. ex parte. Item, & ignorans fit
hæres, & liber: vt ff. si cert. petat. l.
eius qui.

¶ Suo arbitrio. Nam est hæres neces- N.A.
sarius.

¶ **Simplex proprii
serui institutio eū
& liberum, & do-
mino necessarium
hæredem facit: qui
si, viuo adhuc te-
statore, libertate
donetur volunta-
rius efficitur, sin-
autem à domino
alienetur, nec li-
ber, nec hæres fit,
sed nouo domino
hæreditatē quærit.**

¶ **Seruus autem à
domino suo hæres
institutus, si qui-
dem in eadē cau-
sa a t manserit, fit
ex testamento li-
ber b, hæresque ei
necessarius. Si ve-
rò à viuo testato-**

re manumissis fue-
rit, suo arbitrio t
adire hæreditatem
potest: quia nō fit
hæres * necessa-
rius, cum vtrun-
que c t ex domini
testamēto non cō-
sequitur. Quod si
alienatus fuerit,
iussu noui domi-
ni t adire hæredi-
tatem debet: & ea
ratione per eum
dominus fit hæres.
nam ipse aliena-
tus, neque liber d,
neque hæres esse
potest, etiā si cum
libertate heres in-
stitutus fuerit. De-
stitisse t enim à li-
bertatis datione

cum: sed institutio potest habere effe-
ctum, vt hic: sed aliud in legatis, quæ
adimuntur hoc ipso, quod alienantur
serui: vt ff. de adi. leg. l. seruo cum li-
bertate. & est ratio: quia in legato spe-
ctatur dies, quo cedit, an sit manumis-
sus: vt ff. quand. di. leg. ced. l. si post. §.
si cum.

ADDITIO. Hæc ratio non est bo-
na: quia siue inspiciamus diem ceden-
tis legati. siue diem aditæ hæreditatis:
vtrouque casu reperitur alienus: vnde
quemadmodum etiam hæreditas ve-
nit acquirenda nouo domino: ita &
legatum. propterea noua redditur ra-
tio: quia facilius legata reuocantur,
quàm hæredum institutio. l. ex parte.
ff. de adimen. leg. cum enim facilius le-
gata instituantur, facilius destruuntur:
vt in auth. ex causa. C. de liber. præter.
Christophor.

¶ Destitisse. Dominus seruum quem N.A.
testamento manumiserat alienans, li-
bertatem reuocasse intelligitur l. xlvij.
ff. de cond. & demonst.

¶ c Vtrunque.
id est, hæredita-
tem, & liberta-
tem. nam vt li-
ber sit heres ne-
cessarius, hæc
duo cōsequi de-
bet ex testamē-
to domini: vt j.
de hæ. qual. &
differ. §. j.

¶ Vtrūque. Nō. N.A.
ta, Necessarius
heres is demum
dicitur, qui do-
mini testamēto
simul & hære-
ditatē, & liber-
tatē adeptus est.
§. i. infr. de hæ.
qual.

¶ Iussu noui do- N.A.
mini. Vide §. 3.
sup. per quas
perso. nob. adq.
¶ d Neq; liber.
Directè enim li-
bertas in seruo
alieno non po-
test habere lo-

¶ a Alie

2 Alienauit. scilicet alicui habenti factionem testamenti: vt ff. eod. l. seruum meum. in j. respon. & hoc nisi redimatur ab eodem testatore qui eum instituit, & postea eum alienauit. tunc enim reuiuiscit libertas: vt ff. de manu. testam. l. verum. & ff. eo. l. quoties. §. fin. & l. si non lex. & l. penult.

3 Alien⁹ quoq; **CASVS.** Chremes Dauum Simonis seruum heredem instituit, cuius iussu adibit hereditatem Simonis. Quid si Simo illum Phadriz vendidit, aut Chremete viuo, aut post eius mortem, eiusq; tamen Simonis iussu Daus hereditatem adisset? Phadriz iussu adire debet. Quid si aut Chremete viuo, aut post eius mortem, ante aditionem tamen, eum Simo manumiserit? Arbitratu suo nullius imperio obnoxius. Corn. Vib.

4 Not. quod seruus iussu domini tempore aditionis debet adire. Item, quod si institutus seruus liber efficiatur, nihilominus consequitur hereditatem. Syluest.

5 b Alienus. Qui sic institui potest, cum liber erit, prius non: vt ff. de condi. insti. l. seruus alienus. & l. quia.

N.A. 7 In eadem causa. In eiusdem domini potestate Vlpian. tit. 22. §. alienus in fragm.

8 c Iussu. precedente aditione: vt ff. de acquir. hare. l. si qui mihi bona. §. iussu: & ita domino queritur. alias si seruus nolit adire (quod potest esse, etiam domino iubente) non queritur: vt eod. l. cum C. proponas.

ADDITIONO. Si tamen coactus adeat, valet aditio. Sed pater, filia recusante: item, monasterium monacho re-

cusante, adire, vel ante aditionem mortuo testatore, possunt adire suo iure: vt per Ang. Aret. hic.

9 d Post mortem eius. Etiam post iussu eius ante, quam tamen adiret: vt ff. de acqu. har. l. Antistius. §. j. Accurs.

10 e Noui domini. Hoc est enim in hereditate, vt illi acquiratur, qui tempore aditionis est dominus, vel sibi, si liber est tunc: sed in le-

gato spectatur dies cessionis: vt si tempore mortis legantis sit meus: licet alienem, tamen mihi debeat legatum: vt ff. quando dies leg. ce. l. si post §. ij. & ibi glo. in verb. statim.

11 f Noui domini, Noui domini, in cuius potestate est, ad eundem hereditatis tempore l. vij. ff. hoc tit.

12 g Suo arbitrio. Sic §. eo. §. si verò. Accur.

eo, aut viuo testatore, aut post mortem eius ante, quam adeat, debet iussu noui domini e^d adire. at si manumissus est, viuo testatore, vel mortuo ante, quam adeat, suo arbitrio f^d adire potest hereditatem.

13 Serui alieni post domini mortem collata institutio non modo efficax est, sed eius quoq; qui vel hereditarius est, vel eius qui nasciturus nondum natus est.

14 Seruus etiam alienus post domini mortem & recte

15 Seruus etiam alienus.

CASVS. Chremes ita scripsit, Daus Simonis seruus post Simonis mortem heres meus esto: quero, cum in bonis nullius ante aditam hereditatem Daus sit, vtrum institutio valeat, maxime. Hereditas enim non heredis futuri, sed defuncti domini loco est. quod vel ex eo intelligi potest. Serui demum institui possunt, quorum domini etiam possunt, institui. Iam verò posthumus alienus institui non potest. finge Cornelium defuncti seruum Erotem sibi heredem instituisse. Si Eros esset posthumi seruus, institui non posset. At potest institui: ergo non posthumi, sed defuncti vicem sustinet. Cor. Vib.

16 Not. q^d quis per alium consequitur, quod per seipsum non potest. Syl.

17 g Post domini mortem. Verba legis sunt omnia, & secundum hoc planum est,

est, vel testatoris: quia sic dicat, instituo
seruum heredem post mortem domi-
ni. & probatur hæc lect. ij. ff. eo. l. qui
filio. j. respons. nec obstat, quod videat-
ur in diem fieri hæc institutio: vt j.
eo. s. heres. quia
incert^{us} est dies
mortis: vt ff. de
condi. & demō.
l. j. s. dies autē.
vnde valet & ff.
eo. l. in tempus.
in princip.

^a Testamenti
factio. s. passivē
non actiue: vt j.
de her. quali. &
diffe. s. testamē-
ti. & iussio hæ-
redū spectatur,
si modō cū de-
functo fuit, licet
cū herede insti-
tuto nō sit testa-
menti factio: vt
ff. eo. l. i. seruus
hereditarius.

^b Nōdū. Bene
dico seruū hæ-
reditarium posse institui: quia non est
nullius, sed alicuius. s. hereditatis, quæ
vicem defuncti obtinet.

^c Defuncti. Et est fortè ratio: quia
defunctus est certus quis fuerit, sed
non sic de herede: quia & si certus sit
institutus, poterit esse quod non adeat
hereditatē: quia potest desistere mul-
tia de causis: vt j. quibus mo. test. in fir.
s. posteriore. & facit ad hunc. s. j. de
stip. ser. in princ. & ff. de acqui. re. dom.
l. in eodem. in fin. & l. seq.

Adde, quod quousque non aditur,
repræsentat personam defuncti, adita
autē heredis: & retro trahitur, itaque
singitur repræsentasse heredem à mor-
te defuncti. l. heres quandoque. ff. de
acq. her. vt dicit hic Aret. & hanc ra-
tionem gloss. sequuntur communiter
docti. hic. & in l. si is, qui pro empto-
re. in ult. no. ff. de usufruc. Syl.

^{N.A.} Defuncti. Vel hoc ait: Quia hereditas
iacens, vacans, nondum adita, seruorū,
ceterarumq; rerū omniū domina est. l.
j. s. j. ff. l. i. t. & defuncti locum obtinet.
Itaque cum defuncto debet esse testa-
menti factio, non cum herede futuro.

^d Eius, qui in vtero est. Cum pro na-
to sit habendus, quo ad commodum: vt
ff. de sta. ho. l. qui in vtero. & ff. eo. l. i.
eius. in princ.

^e Seruus autem plurium. **CASVS.**

Stichus seruus erat Metelli, Manilij &
Fabij. Eum ego heredem institui. Tres
illi, quorum iussu meam Stichus adiuit
hereditatem, pro parte sui domini,

^f Seruus autem
plurium, cum qui-
bus ^e testamēti fa-
ctio est ab extra-
neo institutus ^f he-
res, vnicuiq; domi-
norū, cuius iussu
adierit, pro portio-
ne domini acquiri-
tur hereditatem.

**Hæredes quot
volumus, facere
possumus.**

^g Et vnum homi-
nē, & plures vsque
in infinitū ^h, quot
quis ⁱ heredes ve-
lit ⁱ facere, licet.

^h soc. l. verum. s. si seruo communi.

^g Iussu. dic quod sufficit vna iussio,
licet sint plures domini: vt ff. de acqui.
her. l. seruus duorum.

ⁱ Et vnum. **THEMA.** Quæro quem
ad numerum hæredes institui possunt?
numerus non est præscriptus. quare?
quamuis multos, instituere tibi licebit.
Cor. Vib.

^h Portione. Non pro virili, sed pro do-
minica parte. l. 67. de acqui. hered. **N.A.**
Itaque si seruus communis heres in-
stitutus, cuius dominium non fuerit
æquale, acquiritur hereditas pro do-
minicis partibus.

ⁱ In infinitum. Quid ergo, si insti-
tuam omnes homines quicunque sunt
in mundo? Videtur nullum esse, cum
effectum habere non possit: puto ta-
men valere, vt hic, sed tamen non
poterit confirmari aditione, propter
nimiam difficultatem, vel impossibi-
litem.

ⁱ Velit. Cum sua voluntas sit lex:
vt in authentica de nuptiis. s. dis-
ponat.

CASVS. Quoniam in
plures partes solet hereditas diuidi,
commodissimum esset certa quædam
ac definita esse nomina, quibus pars
quævis hereditas designari posset. Ec-
lex.

S

meam heredi-
tatem partici-
pabunt. Corn. ^a abest.
Vibul.

Not. quod ca-
pacitas serui pē-
det à capacita-
te domini. Itē,
quod seruus in-
stitutus non o-
mnibus quærit
indistincte: sed
præcipientibus
tantum. Syl.

^e Cū quibus.
s. dominis.

^f Ab extra-
neo. Si verò ab
altero ex domi-
nis sit institu-
tus, acquiritur
cæteris sociis
hereditas: quod
dic: vt ff. pro

^a abest.

^g quæro
tot.
ⁱ quis
que.

N.A.

^h Hæc gl.
non est
Aret.

ⁱ Hæredes
institui
possunt

ⁱ simul o-
mnes, hu-
mines

ⁱ mundi.

ⁱ Velut
tas testat-
oris est

quæ igitur nomina constituta sunt? Af-
fis nomina, quæ sunt numero totidem,
quot vnciæ. Itaque si Pomponius dun-
taxat bonorū suorū partem heredi suo
velit relinquere, sic pronuntiet, Fla-
uium heredem
meum ex vncia
esse iubeo. si
duas partes, di-
cet, Ex sextate.
si tres, Ex qua-
drante, si qua-
tuor, Ex trien-
te, si quinque,
Ex quincunce. si
sex, Ex semisse.
si septem, Ex
septunce. si oc-
to, Ex besse. si
nouem, Ex do-
drate. si decem,
Ex dextante. si

undecim, Ex deunce. si duodecim, ac
proinde totum, Ex asse. neque enim
assis plures sunt partes. Quid autem, si
pronuntiet, Flavius ex sextante mihi
hæres esto, neque alium vllum insti-
tuit? Re vera tantum Flavius duas par-
tes habere debet, proximus autē agna-
tus reliquas decē. sed quia regula est,
Neminem ex parte testatum, ex parte
intestatum esse: idē Sextantis, aut al-
terius cuiusvis partis nomine totus as
intelligitur. Idque apparet in milite:
nam si miles ex sextate heredem scri-
beret, qui ab intestato hæres esset, de-
cem reliquas partes acciperet. pro-
pterea scilicet quod miles ex parte te-
status, ex parte intestatus potest decē-
dere. Cor. Vib.

¶ Not. diuisionem assis. Item, quod
dictio, plerunque, facit regulam. I-
tem, quod institutus in parte, non da-
to cohære habet totum. Item, ne-
minem pro parte testatum, & pro par-
te intestatum decedere posse, nisi sit
miles. Syluest.

¶ a Plerunque. Ideo dicit plerunque,
quia quandoque in plures: vt j. eod. §.
si plures. quandoque in pauciores di-
uiditur: vt infra eo. §. non autem.

¶ b Quæ. s. vnciæ simul collectæ.

N. A. ¶ Assis. Assis nomine appellatur omnis
res solida, quæ in partes diuiditur: au-
ctore Volusio Metiano. Vide l. 50. §. 2. ff.
hoc titulo.

¶ c Appellatione. i. significatione.

¶ d Hæ partes. infra positæ in quāti-
tate differentes. vel dic melius, hæ partes,
Ænciæ xij. ad partes redactæ. est enim

ad superiora facienda relatio.

¶ e Sescunx. id est, vncia & dimidia:
vt ff. de inoffic. testam. l. Papinianus.
§. quoniam autem quarta. in fin. Sed
quæ non posuit nomē, quod vnciam
signaret? Resp.

quia plura sunt
negotia, quam
vocabula: vt ff.
de præscri. ver.
l. natura. [Adde,
satis potuisse,
dum dixit as-
sem diuidi in
xij. vncias, quæ-
libet enim pars,
& sic pars vna,
vncia dicitur.
Sylu.] Et nota,
quod primum,
& secundum, &
tertiū, & quar-

erit) distribui.

¶ Hæreditas ple-
rumque diuiditur
in duodecim vn-
cias, quæ assistap-
pellatione continen-
tuntur. Habent
autem & hæ par-
tes propria nomi-
na ab vncia vsque
ad assem, vt putā
hæc: sescunx e,

tum nomen interpretationem sumit,
ex eo, quod quorā designat heredita-
tis portionem. Sescunx enim dicitur
quasi semiuncia & vncia. & est tertia
eius litera scilicet s, non x. sextās, quia
sextam partem signat. i. duas vncias.
Quadrans, quia quartam: & ita tres vn-
cias signat. Triēs, quia tertiā partem, &
ita quatuor vncias signat. Sequētia ve-
rō nomina etymologiā habent ex eo,
quod certum numerum vnciarum si-
gnant. Dicitur enim quincunx, non
quia quintam partem habet: sed quia
quinque denotat vncias. Semis, quia
sex: & sic de singulis per ordinem.
[Adde veram etymologiam & deri-
uationem horū nominum per M. Var-
ronem libr. v. ling. Latinæ, vbi me-
lius declarat, & dicitur infra. Syluest.]
Item not. quod non omnes vnciæ, quæ
signantur per ista nomina, continen-
tur in asse: licet hoc innui videatur.
Sic enim contineret as lxxvij. vncias
& dimidiam. Ideo autem ponit has
partes: quia quælibet potest in asse con-
tineri. hac ratione, & homo dicitur ri-
sibilis: & actio legis Aquiliæ penalis
dicitur: vt infra ad leg. Aquil. §. his ver-
bis. Item not. ista tria nomina As, Pō-
dus, Libra, idem significare. Itē, quan-
doque as ponitur pro obolo: vnde il-
lud, Nōne duo passerēs asse veniunt?
Vnde versus, As, obolus, pondus, as est
possessio tota, id est, hæreditas: vt hic.
sed & pōdus largē dicitur omne, quod
est in statera possum. sed hic stricte
accipitur pro pondere xij. vnciarum.
vnde dupondium, quasi duplex pon-
dus

das, scilicet xxiiij. vnciarum. vt infra
cod. 5. & si plures. & facit ad hunc 5. ff.
cod. l. seruum meum. 5. fin.

ADDITIO. Vox sescunx abundat
in quibusdam codicibus: itaque ver-
tisse Theophi-
lum, neque ad
rem pertinere,
Aemyl. Ferret.
tradit. Antonius
verò Aug. lib. ij.
ca. viij. à Tusco
lib. abesse affir-
mat. & secuncia
dicendum, au-
ctore Metiano,
nò sescunx, quod
nomen ab Ac-
curfianis dictū
putat.

a Sextans. id
est, duæ vnciæ,
quasi sexta pars
assis.

b Quadrans.
id est, tres vn-
ciæ, quasi quar-
ta pars assis.

c Triens. id est,
quatuor vnciæ,
quasi tertia pars
assis.

d Quincunx.
id est, quinque
vnciæ.

e Semis. i. sex
vnciæ: scilicet,
dimidium assis.

f Septunx. i. septem vnciæ.

g Bes. id est, octo. vt olim des, quasi
dempto triente.

h Dodrans. id est, nouem. quasi dem-
pto quadrante.

i Dextans. i. x. quasi dempto sextante.

k Deunx. i. xj. quasi dempta vncia.

N. A. † Non oportet. Nomine non oportet,
sed re certè oportet. Nominibus abuti
licet, sed quamuis plures aut pauciores
fiant partes, tamen vi ipsa, & tacito iu-
re ad numerum XII. rediguntur. l. 13.
ff. hoc titulo.

l As. id est, duodecim.

m Totus as. Nā in totum presumitur
instituisse defunctus, cū aliū non in-
stituit: vt hic, & ff. cod. l. interdum. 5. j.
Idem quoque presumitur in milite: vt
C. de test. mil. l. iij. 5. nam nisi, quod hic
sequitur, non ad superius prox. respō-
sum, sed ad hoc, quod sequitur. refer-
tur. In quoque enim, &c. Sed si miles se-

cit testamentum in castrensibus, po-
test decedere intestatus in paganis:
vt Codice de testamento milit. lege
secunda.

† Testatus. Quia testamentum est dis-

N. A.

test quis in quot-
cunque^p voluerit
plurimas vncias
suam hereditatem
diuidere.

**¶ Qui partibus nō
designatis heredes
scripti sunt, & quis
portionib⁹ scripti
videntur: qui verò
iam aliquot in cer-
tis partibus insti-
tutis, simpliciter
instituuntur, quot-
quot sint in resi-
duo assis heredes
sūt: assē autē toto
distributo, qui sine
partib⁹ scripti sūt
semissem heredi-
tatis consequuntur.**

**¶ Si plures insti-
tuuntur^{*} heredes:
ita demum in hoc
casu^{*} partiū distri-**

positio de hæ-
reditate, quæ est
vniuersitas, eā
que indiuidua.
l. 8. ff. de rei vin-
dic. l. 1. 5. 2. si
pars hæ. pet.
Qua de causa
vnius hominis
duæ non pos-
sunt heredita-
tes intelligi. l.
30. 5. de ex-
cus. l. 141. 5. pri-
mo. ff. de reg.
iur.

¶ n Intestatus
decedere. Imò
videtur quòd
sic: vt ff. de inof-
test. l. nam & si
parētib⁹. 5. pe.
& si. quæ est cō-
trā. Sed hoc ve-
rum ab initio:
sed ex postfacto
potest: vt Cod.
de inoff. testam.
l. cum duobus.
Et not. hic idem
iuris non esse
in parte quo ad
partē, q̄ est in

* quan-
ta scilicet
que.

* consili-
antur
ita.
absunt.

toto quo ad totū: vt ff. fa. ercisc. l. in hoc
iudicio. Arg. contra ff. de pact. l. iuris-
gentium. 5. adeo. & 5. sequi. & facit ad
hunc. 5. ff. de reg. iur. l. in testamentis.

ADDITIO. Et melius. l. ius nostrū.
cod. tit. Et procedit iste text. indistin-
ctè, siue simpliciter sit facta institutio
in re certa, vel parte de reliquo non
facta mentione: siue dixerit testator in
residuo se velle intestatum decedere.
Ioan. Fab. & Angel. Aret.

¶ o Nisi sit miles. Nā miles bene potest
pro parte testatus decedere, & pro par-
te intestatus: vt C. de testa. mil. l. ij.

¶ p Quotcūq; Et facit ff. eo. l. interdū. 5.
pater familiās. & l. se. vsq; ad l. ex facto.

¶ Si plures. CASVS. Licinius duo-
decim heredes instituit, neque par-
tes vllas nominauit. Omnes æquabi-
liter ex vncia sunt heredes. Quid si
lex instituit? omnes æquabiliter ex
sextante. denique non præfinitis parti-

S 2

bus, æquales data intelliguntur. Quid, si sic dixerit, Mauius, Titius, Antonius, ex sextante quisque hæres esto. præterea Cæcilius hæres esto? Sic, cui pars definita non est, reliquas omnes, nimirum sex obtinebit. Quid autem si plures sine parte nominarit, puta Cæcilius, Flavius, Cornelius hæredes sunt? Succedunt ex æquis partibus in reliquo semisse.

Quid verò si duodecim exvna instituerit, deinde decimū tertium sine parte? Decimus tertius semissem, duodecim alij alium semissem tantum consequentur. neque refert quo in loco scriptus sit, an primo, an medio, an ultimo. Cor. Vib.

¶ Not. quod aliquibus vocatis simpliciter, intelligitur vocati æqualiter. Sylu.

¶ a Distributio.

i. assignatio partium: quam, s. partem vellet testator quemlibet habere.

¶ b Ex æquis partibus. Facit ff. eod. l. quoties s. hæredes.

N.A. ¶ Nullis partibus. Quia non pares cuiusque parte esse vult, eas cuique definit. l. 9. §. 3. ff. hoc tit.

N.A. ¶ Ex ea parte. Quasi relictam partem ei qui reliquus erat, reliquerit. l. 17. ff. hoc tit.

¶ c Hæres sit. Eadem est ratio in dupondio: ut ff. eo. l. item quod Sabinus. & j. eo. §. & si plures. Item hoc est verum, si testator non ignorat: ut ff. eod. l. quo loco. §. j. quæ est contrā.

¶ d In dimidiam partem. Aliter enim si assē expleto scripsit, ex reliqua parte hæres esto: tunc enim cum nihil reliquum sit, ex nulla parte hæres institutus est: ut ff. eo. l. item quod Sabinus. §. unde, vers. sed si assē.

† Dimidium. Ait ergo dimidiam: ut N.A. eorum cuique quibus definitæ partes sunt, pro rata parte decrescant. l. 13. §. j. ff. hoc titulo.

¶ e Vocantur. s. illi, qui erant instituti in tota hereditate partibus expressis.

¶ f Omnes. qui erant instituti, sine partibus.

¶ g Nec interest. Hoc refertur non ad proximum casum: sed ad superiorem. s. quando pars vacat: idem tamen in secundo: sed non haberet locum ratio quæ redditur. Ea enim, &c. vel dic quod ad proximum §. & statim cum sic sit institutio intelligitur pars vacaret & facit ad hoc. ff. eod. l. quo loco. j. respons.

¶ Pars hereditatis per testatorem non distributa, accrescit hæredibus proportionibus hereditariis. Itē, econtrā si testator plus distribuit, quā sit in hereditate: tunc enim cuilibet hæredum decrescit pro rata. Aret

¶ Videamus^h, si

certis partibus, puta ex quadrante singulos. Quid fiet de eo quadrante qui superest? Accrescet iis ipsis, & pro tribus partibus habebunt quatuor. Quid ex contrario? Mauius quatuor hæredes scripsit ex triente singulos. Atqui tres tantum in assē sunt trientes, quid fiet? ita decrescit singulis, ut tres tantum singuli, partes habeant. id est, unusquisque quadrantem. Cor. Vibul.

¶ h Videamus, ut ff. eo. l. interdum. §. paterfamilias. vsque in finem legis.

¶ Et si plures vnciæ. CASVS. Flavius hæredes ita scripsit, Gaius quinq; partes habeat, Titius sex, Iulius octo, Sestius præterea mihi hæres esto, ecce vnum assē, siue pondo superatum: & ad duos asses, siue duo pondo ferē propinquatum est. quæ ex parte Sestius erit hæres? Hereditas in dupondium, i. duo pondo, siue duos asses dividetur.

tur, habebitque Sestius reliquas partes. id est, quinque uncias. Duo sequentes ss. nihil habent obscuritatis. Cor. vi. N.A. † Tertiis partibus. Id est, singulis ex triente: vel trientibus, siue quatuor vnciis.

N.A. † Quarta parte. Id est, quadrante.

Dupondium. a Dupondio. Dicitur autem dupondium, pōdus, siue hæreditas, in xxiiij. vncias diuisa. *Pondus.* sic enim pōdus dicitur ea, quæ in xij. diuiditur, & tripondium, quod in xxvj. & quadripondium quod in xlviij. & sic de singulis.

ADDITIO. Dupondius ex duo, & pondo dictus. pondo autem idem est, quod as. Dupondius enim, ut ait Varro, duos asses pendebat.

Omnes indefinitæ; & tunc æquales intelliguntur.

Partes hæreditatis sunt, aut.

Partim definitæ, partim indefinitæ si in partibus definitis.

Aliquid assis deest: tum id quod deest, in eos qui indefinitè instituti sunt, æqualiter diuiditur.

Nihil assis deest indefinitè instituti semissem aliis detrahunt, atque inter se distribuunt.

As superatus est: indefinitè instituti, q̄ dupondio deest, habebunt.

Omnes definitæ sunt: ac tunc si quid assis deest, unicuique pro rata parte adcrefcit, si superatus sit, pro rata parte decrefcit.

† Dupondio. Duo pondo, siue duo N.A. asses. Ergo si primus ex besse, secundus ex semisse scriptus est, tertius indefinitè scriptus, dextrantem habebit: quantum, videlicet, ad alterum assen complendum requiritur: ut eadem ratio in dupondio, quæ in asse seruetur. l. i. ff. hoc titulo.

redes scripti sint perinde habeantur, ac si vnusquisque ex quarta parte scriptus hæres fuisset.

¶ Si plures vnciæ quàm duodecim sint distributæ, & alius sit institutus sine parte, transiit ad dupondium. Aretinus.

¶ Et si plures vnciæ, quàm duodecim distributæ sint, qui sine parte institutus est, quod dupondio t̄deest, habebit. Idemque erit^b, si dupondius

plendum requiritur: ut eadem ratio in dupondio, quæ in asse seruetur. l. i. ff. hoc titulo.

† b Idemque erit. i. quod diximus, si quis expleto asse fuit institutus hæres in dimidiam vocatur: vel non expleto asse in vacantem partem vocatur: ut s. e. s. partib⁹ autē. vel transcendente in vacantem vsque ad dupondium: ut s. proxi. respon. Idem est, etiam si dupondius sit expletus. Sed contra ff. eo. l. item quod Sabinus. in si. l. vbi dicit, expleto dupon-

dio institutum non habere partem vacantem vsque ad tripondiū. Sed certè, imò dicit, q̄ sic si rectè illa litera intelligitur: & ita concordat. Item videtur contra ff. eo. l. ex vnciis. vj. Sed certè, & illa est concordantia, si rectè ibi fiat computatio vnciarum. Sed magis videtur contra. C. de legat. l. cum questio. vbi dicit non fieri transitū ad dupondium, vel tripondiū: sed tantum videtur adimi primo, quantum confertur secundo. Sed distingue aut voluit testator excedere assen, vel dupondium: quod potest, ut s. eo. s. non autē. & ita hic intelligitur. Aut noluit: & tunc habeat locū lex contraria. Item & tunc, quando dubium, quæ est cōtra. [Addē, q̄ hæc solutio communiter approbatur: ut dicit Ias. in d. l. cum questio. in j. parte glo. Et pro resolutione dic, q̄ aut testator voluit ad dupondium transire, & sic transitus, ut hic: aut noluit, & hoc constat. & non fit. d. l. cum questio. aut sumus in dubio, & attenditur coniectura: quibus deficientibus non presumitur voluisse transire: sed quā-

tum dedit secundo, addere à primo. d. l. cum quaestio. Syl. Alij dicunt hanc corrigi per illam. Accurf.

ADDITIO. Aduerte diligēter, quod si nominatim assem expleuit, videtur

transire ad dupondium, aliās non: vt l. qui nō militabat. §. filius. ff. eo. Et de effectu an fiat transitus ad dupondium, vel nō: vide Ioan. Fab. hic, qui infert, quod si Papa ex certa scientia prouideat duobus de eadem prębenda: quod vterque admittatur. extra. de rescript. c. duobus. in fi. lib. vj.

N.A. † Expletus. Id est, exsuperatus, vt eadem ratio in tripondio, quę in asse seruetur. Ergo cum as superatus est, & vnus indefinitē institutus, res ad vnum assem ita reuocanda est, vt partis suę dimidium vnicuique relinquatur tantum: cum autem dupondius, pars tertia: cum tres, siue tripondius, pars quarta.

† a Reuocantur. Hereditas enim non ideo augetur, quod in plures diuiditur vncias, sicut nec libra, licet per solidū vel alium numerum diuidatur: & ideo quotam partem quis debet habere in dupondio, totam potest partem habere de asse: vt hic, & ff. eodem. l. ex vnciis.

N.A. † Sub conditione. Quia existente conditione retrahitur institutio, vt heres statim à mortis tempore fuisse intelligatur. l. 54. de adq. hered. Deficiente statim defunctus intestato decessisse intelligitur. d. l. 54. Notandum autem, filium iure civili, institui sub conditione heredem non posse, extraneum vero posse. d. l. 4. ff. hoc tit.

† b Ex certo tempore. Sed in diem incertum, quis potest institui heres, puta cum ipse poterit capere ex testamen-

expletus † sit, quę omnes partes ad assem postea reuocantur^a, quamuis sint plurium vnciarum.

† **Herēs potest institui purē, & sub conditione; nō autem ex certo tempore, vel ad certū tempus. Si tamen sic instituat, valet institutio tanquam pura, vitiata tali adiectione.**

† **Herēs & purē, & sub conditione institui potest: ex certo tēpore^b, aut ad certum tēpus^c non potest: veluti**

to, vel cum ipse morietur: vel cum Titius morietur: vt ff. eodem. l. in tempus. & l. qui filio. primo respon. & ff. de liber. & posthu. l. filius à patre. primo respon. & Cod. eodem. l. extraneū.

**POST QVIN-
QVENNIVM,
QVAM MO-
RIAR: vel, EX
CALENDIS
ILLIS: vel VS-
QVE AD CA-
LENDAS** illas heres esto. Denique diem^a adiectū haberi pro supernacuo placet: & perinde esse, ac si purē heres institutus esset.

† **Impossibilis conditio adiecta institutioni, legato, vel fideicommissio vitiatur, dispositione pura remanente.**

† **Impossibilis conditio^c, in institu-**

pos. l. 193. ff. de reg. iur. Non ex intervallo, sed ex ipso moriendi momento intelligitur, quod vitę attribuitur, quasi hereditas per manus heredi tradatur. l. 3. §. j. de neg. gest. Hinc heredis familia, ex die mortis testatoris, fundesta. l. 18. §. vlti. de stipul. seruor.

† **Ad certum tempus.** Quia qui semel heres fuit, heres esse definit. l. 7. ff. de minor. Tacitē tamen, ex æquo & bono diem recipit: veluti cum capere poterit, cum morieris. l. 33. ff. de vul. & pup. & l. 9. ff. hoc tit.

† **c Impossibilis conditio.** Tribus modis potest dici conditio impossibilis. Vel de natura: vt si cælum digito tingerit, heres esto: vt infra de iur. stipul. §. si impossibilis. [Adde, quod hoc est, verum, nisi cōdictio sit de præterito vel de presentitunc enim vitiatur dispositio. l. ij. ff. de herē. instit. quę tamen reputatur impossibilis. l. vetum. ff. de regul. iur. Sylu.] Item de iure: vt si

Miles autē potest etiā extraneum, ex certo tempore, vel in certum tempus instituere: vt ff. de militari testam. l. miles. & facit ad hunc §. ff. eod. l. herē. reditas. argumētum tamen est contra. ff. de regul. iur. l. actus. sed ibi non loquitur de hoc actu, scilicet factionis testamēti: vnde interpretandum est, vt magis valeat, quam pereat, vt ff. de reg. iur. l. quoties.

† **Ex certo tempore.** Quia hereditas est successio, eaque nō interrupta, sed continua. d. l. 54. & l. 13. §. 3. ff. de adquiren.

† **Ex certo tempore.** Quia hereditas est successio, eaque nō interrupta, sed continua. d. l. 54. & l. 13. §. 3. ff. de adquiren.

N.A. † **Ex certo tempore.** Quia hereditas est successio, eaque nō interrupta, sed continua. d. l. 54. & l. 13. §. 3. ff. de adquiren.

† **c Impossibilis conditio.** Tribus modis potest dici conditio impossibilis. Vel de natura: vt si cælum digito tingerit, heres esto: vt infra de iur. stipul. §. si impossibilis. [Adde, quod hoc est, verum, nisi cōdictio sit de præterito vel de presentitunc enim vitiatur dispositio. l. ij. ff. de herē. instit. quę tamen reputatur impossibilis. l. vetum. ff. de regul. iur. Sylu.] Item de iure: vt si

* *Diē
que.*

N.A.

N.A.

* *Cōditio
impossi-
bilis est
triplex.*

patrē ab hostibus non redemeris, vel similis. nam hoc facere nos non posse præsumimus: vt ff. de condit. instituti. l. conditiones: in glossa j. & l. filius. & in his duabus habet locum iste. s. impossibilis. [Adde hoc verū, quando lex non resistit, secus si lex non assistat, vt in captatoria institutione: tūc enim vitiat. l. si quis sempro. ff. eo. Sylu.] Item de facto: vt si montem aureū dederis, hæres esto. Et hoc casu non valet institutio, vel libertas: cum nec animus dādi fuerit, iuris præsumptione: vt ff. de statu libe. l. cum heres. s. j. Itē est quædam quarta impossibilitas propter perplexitatem, quæ vitiat: vt hæc, si Titius hæres erit, Sei⁹ hæres esto: vt ff. de conditionibus instituti. l. si Titius. quæ lex est huic cōtra. Sed certē hic de impossibilitate naturæ dicitur: vt s. de inutilibus stipulationibus. s. si impossibilis. Sed certē idem videtur in primis duabus, puta, quod vitietur institutio: vt j. de legatis. s. fin. in gloss. impossibilia. quæ est contra. Sed solue, vt ibi. Item, facit ff. de legatis primo. l. si mihi. s. j. & ff. de condi. instituti. l. j.

a Pro non scripta. Sed cur secus in contractibus, ubi vitiat cōtractum impossibilitas: vt j. de nupt. stip. s. si impossibilis. & ff. de act. & ob. l. non solum? Resp. hoc solum est fauore vltimæ voluntatis,

Si plures. THEMA. Differentiam ponā ante copulatiuam Et: & disiunctiuam, Aut. Nam si dixi, Cor. hæres esto, si Pompeius Mithridatem vicerit, & in triumphum duxerit. Cor. hæres esse non poterit, nisi vtrumque acciderit. quod si dixi, Aurelius hæres esto, si Pompeius ducat in triumphum Mithridatem, aut Tigranem: satis est si

tionib⁹, & legatis, necnon in fideicommissis, & libertatibus, pro non scripta^a habetur.

¶ Ad veritatē copulatiuæ requiruntur implementum vtriusque partis. Ad veritatem verò alternatiuæ sufficit verificatio alterius.

¶ Si plures † cōditiones in institutionibus adscriptæ sunt, si quidē coniunctim: vt puta,
S I I L L V D
E T I L L V D

alterutrum euenerit. Sequens s. lucet per se plus satis, neque interpretationem desiderat. Cor. Vib.

† Si plures. Si conditiones coniunctæ sint, impleri omnes oportet: sin disiunctæ, vnā impleri satis est. l. s. ff. de cond. & demonstr.

b Parendū est. Si sit potestatiua: vt hæc si decē dederis, vel mista: vt si iueris Romā: vt ff. eo. l. sius quoque. s. puto generaliter. si autem casualis, tūc sufficit primam existeret: vt ff. de condi. instituti. l. si plures institutiones. Accur.

¶ Etiam penitus ignotus, & quem testator nunquam vidit, potest institui. Aret.

¶ Ij, quos nunquā testator vidit, hæredes institui possunt: veluti si fratris filios^d peregri

et pluribus institutionibus in persona vnus. quo casu prima purificata, non est expectanda purificatio alterius: quia iam est hæres pro rata: & consequitur reliquum iure accrescendi. Syl.

c Si separatim. Itā est, sub disiunctiua coniunctione. Idem in legato seruatur, quod hic in institutione dicitur. Sed si in diuersis partibus testamenti inseratur, nouissimæ debet obtemperari. Sed in libertate directā cuiuslibet obtemperari sufficit: vt ff. de condit. & demon. l. si sub diuersis. in fideicommissaria nouissimæ: vt ff. de condit. & demon. l. per fideicommissum. & l. quod traditum. secundum Ioann. Et facit ad hunc s. ff. de verb. oblig. l. si ita quis stipuletur.

d Adde, hoc verum in legatis, vt nouissimæ pareatur: sed in institutionibus alteri sufficit parere. Ita concludunt hic omnes. Syl.

d Fratris filios. Velejam suos seruos, vel quemcunque alium. vt Co. eo. l. extraneum.

a Peregrinantes. Aliàs peregrinos: putà quia visitat limina sancti Iacobi, vel sancti Petri. aliud si esset peregrinus. i. deportatus: tunc enim institui non potest: vt C. eo. l. j. quæ est huic contra. & ff. eo. l. sed &

* peregrinus
male.

si in cōditione. §. solemus. Itē, sunt & alij qui non possunt institui hæredes, vel habere cōmodū ex testamento: quos not. j. de le. §. legari.

N.A. Ignorans. Aliud est igitur incertum, aliud ignotum instituire. Incertū, veluti: qui primus ad meū finem venerit: quia certum consilium debet esse testantis, non valet. Vlpianus in fragm. tit. 22. Ignotus autem certus esse potest. l. 1. de Cod. hoc tit.

nātes*, ignorāst qui essent, heredes instituerit. Ignorantia enim testantis inutilem institutionem nō facit,

TITV. XV.

DE VVLGARI substitutione.

Potest quis plures gradus heredū facere, & in subsidium substituere seruum necessarium heredem.

Est autē substitutio, vt Caius in

nus hæreditatem repudiet? Potest ne alterum ei substituere? Potest etiam in infinitum, si Pomponius hæres non sit Cæcilius esto: si Cæcilius non sit, Metellius: & sic deinceps. imò

verò etiam ad extremū. si veretur ne omnes hæreditatem repudiet, seruum suum necessariū heredem substituere poterit. Cor. Vib.

Not. ex hoc textu, formam substitutionis vulg. Itē, quod q̃s plures heredū gradus facere potest. Syl.

Substitutio, est secundi hæredis institutio. l. 43. §. Lucius. ff. hoc tit. vel sic. est secunda institutio in prioris deficientis subsidium comparata, hoc modo: Si institutus hæres non erit,

N.A.

Instit. definit, hæredis secundo gradu, vel deinceps institutio. substituitur enim res rei quæ in locum gradūq; alterius sufficitur. Vulgaris substitutio est, quæ vulgò & promiscue omnibus hæredibus tam puberibus, quam liberis impuberibus fieri solet sub conditione, Si hæres prior gradu institutus non erit.

Potest autem quis in testa-

ille hæres esto. Inuenta sunt autem substitutiones sustinendorum testamentorum causa: Ne videlicet, qui testati essent, intestati decederent, & exitum facerent. Vnde triplex effectus sequitur: vt impediatur legitimæ successionis caduca, & ius adcrescendi. Caduca, in fiscum cadebant, si institutus capax non esset, veluti cælebs. ius adcrescendi est, cum deficientis pars alteri adeūti adcrescit. Pars enim partibus accedit. Porro substitutionis duo sunt casus: prior delatæ tantū, alter delatæ & adquisitæ hæreditatis. l. 8. C. de impub. & al. Si primus hæres non erit, secundus hæres esto. Si filius meus hæres non erit, & intra pubertatem decesserit, secundus ei hæres esto. Per primum casum, testator sibi heredem instituit: per secundum, non sibi, sed filio. Prior dicitur vulgaris, quia vtitur, & privilegiatum est, vt quis sibi heredem instituat. Paterfamilias vti super familia, pecuniāq; legasset, ita i^o ei esto. Nō dixit super aliena. Nā de aliena pecunia testari non licet. l. cū pater. 77. §. manda. ff. de leg. 3. l. 13. Cod. de testam. Posterior

DE VVLGARI SUBSTITUTIONE.

Suprà dictum est de institutionibus primis: vt §. eo. tit. §. j. Nunc de secundis: quæ substitutiones dicuntur, siue primo gradu fiant, siue alio: vt §. eodem. in princ. Et quia vulgaris est magis cōmunis, quia & à quolibet, & cui libet fieri potest. ideo de ea vulgari præmittit Accursius.

Otest. Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primò ponit, quod cuilibet liberum est facere pluralitatē graduū heredum. Secundò, quod loco vnius instituti possunt plures substitui, & contra. Tertiò, quando partes sunt in institutione expressæ, & non in substitutione. Quartò, quando seruus alienus, vt paterfamilias instituitur. Secunda ibi, Et plures. Tertia ibi, Et si ex disparibus. Quarta ibi, Si seruum. Et not. quod istud principium textus, cum §. j. habetur serē sub eadem forma verborum in l. potest. ff. de vulg. & pupil. substit.

CASVS. Titias heredem scripsit Pomponium, sed veretur, ne Pompo-

Posterior pupillaris dicitur: quia vulgare non est, imo inusitatum, ut alteri, eiq; qui sui iuris & paterfam. est, heredem instituamus. Pupillus non est filiusfam. sed paterfam. l. pupillus. ff. de verb. signif.

a In testamento. In alia autem voluntate, quam in testamento, ut in codicillis, vel aliqua alia non fit. s. huiusmodi substitutio, ut directo valeat, sicut nec institutio fieri potest: ut infra de codi. §. pe. & Co. de co. l. hæreditatē. fit tamen in codicillis ex certa scientia: ut per fideicommissum saltem directo substitutus per hæc verba, substituo, admittatur: ut ff. ad Treb. l. Scauola. respon. nisi testator putaret se facere testamentum, & facere codicillos non destinaasset, licet posset. Nam tunc substitutus in his, nec directo, nec per fideicommissum admitteretur, licet posset. C. de codic. l. fin. §. illud quoque. ff. de cod. l. potest.

Adde, quod ita se habet communis opinio in l. Scauola. §. allega. & in l. verbis ciuilibus. ff. eod. de vulga. Et dic præsumi voluisse testari quando in sua dispositione adest institutio, vel exhereditatio, quæ non sunt in codicillis: aliàs præsumitur voluisse codicillari, ut per Aretinum & alios hic. Sylu.

b Gradus. Ad similitudinem enim graduum sic dicuntur, qui faciunt scilicet & dicitur gradus consanguinitatis. ut ff. de grad. l. iurisconsultus. §. gradus.

ADDITIO. Gradus heredum dicimus, ut cognatorum: quod remotior in locum propioris deficientis iure dati, & a testatore substituatur. E. B.

N. A. Plures gradus. Institutionis vnus est gradus, substitutionis plures esse possunt. Substitui enim potest substituto, i. tertio & quarto gradu, & in infinitum. Sed ad intellectum secundi reuocatur, quia deficiente secundo, tertius fit secundus. l. 36. ff. hoc titulo.

c In quantum id est. Quot.

d Substituere. scilicet potest.

e Nouissimo. id est, ultimo: sic §. de susp. tu. §. nouissime. Sed nunquid in alio nisi in ultimo, fieri potest? Resp. nō, cum enim ipse

¶ Possunt plures in locum vnus, & vnus in locum plurium: & singuli singulis, vel omnes inuicem substitui. Aretinus.

¶ Et plures in vnus locum possunt substitui: vel vnus in plurium, vel singuli in singulorum, vel inuicem ipsi qui heredes instituti sunt.

seruus omnino esse heres compellatur: ut hic subiecit. & j. de here. quali. & diste. §. j. pater alius, qui esset ei substitutus, non admitti: ut Co. eo. de impube. & ali. substit. l. post aditam.

ADDITIO.

Et sic licet datio substituti vulgaris tollat suatē in filio, non tamē tollit necessitatem in seruo: & intelligitur tunc col-

* singu-
lu D.

lata substitutio in casu impotentiæ. Ang.

f Vel. Pro saltem.

¶ Necessarium. Vide supra ad tit. 6. N. A. lib. 1. & ad titulum de hæred. instit. lib. 2.

¶ Instituire. Imò substituere, l. 162. ff. N. A. de verb. signif. Sed substitutio etiam institutio est. itaque appellatur. l. 26. ff. si quis omis. caus. testam.

¶ Et plures. **CASVS.** Hortensius sic scripsit, Papyrius heres esto: si nolit, esto Cornelius. valētne vnus vni substitutio? valet. quid, si sic, Papyrius heres esto. si nolit, Corneli? & Sestius sit. valētne? valet. Quid, si ex contrario pluribus vnus substituatur, aut plures pluribus: valebit. Quid verò, si inuicem substituti sint: hoc modo: Papius ex semisse heres esto: Cornelius itē ex semisse. Quod si nolit esse Papyrius esto in eius semisse Cornelius. sin verò non adierit Cornelius, Papyrius in ei? partem succedito: valet substitutio. C. Viñ.

¶ Not. formam substitutionis reciproca. Sylu.

g Vel vnus. scilicet, substitui potest in locum plurium.

h Inuicem. Sic j. tit. j. §. substituitur. & per talia verba fit substitutio compendiosa.

¶ Inuicē. Quæ substitutio modo mutua, N. A. modo reciproca dicitur. l. 3. ff. hoc tit.

¶ Ipsi, scilicet possunt substitui.

§. j.

¶ Et si ex disparibus. **CASVS.** Cælius hæredē Titium instituerat ex bese. Flavianū ex triete. deinde eos inuicē substituerat. nunc accidit, vt Titius repudiaret hæreditatem. quæro, an Flavius totum beseam accepturus sit, an trientē tantum? Imò beseam vniuersum. C. Vib.

¶ a Disparibus partibus. Puta vnum in sex vncias, alium in quatuor, alium in duas institutum ponas: nam si non adeat institutus in sex vncias, quatuor accrescent habenti quatuor, & duæ habenti duas: vt hic, & ff. eod. l. si in testamento. & l. si plures. & C. eo. l. j.

N.A. ¶ Eas partes. Quia tacite repetitur intelliguntur. l. j. C. de impu. & al. l. 5.

l. 8. l. 24. ff. hoc tit. Denique vltimum est, vt tacite repetitiones intelligatur, vt expressa in institutione, censeantur repetita in substitutione. l. Latinus. 83. de leg. 2. Lauia. 77. de condit. & demonstr.

¶ b Expressit. Contra. ff. ad Trebel. l. quoties. & l. nonnunquam. sed hic loquitur, cum non expressit propria nomina: nam ex æquis partibus substitutos dare iussit.

¶ Sed si instituto. **CASVS.** Cælius sic hæredes instituerat, Titium ex semisse, & Mæuium ex semisse. deinde dixit, Si Mæuius hæreditatē repudiet, Titius ei succedat. Quod si Titius repudiet, Septimius hæres esto. Quæro, an Septimius hæres non sit, nisi simul & Mæuius & Titius repudiarint: quoniam de Titio mentio facta est hoc ordine? Imò et si vterque repudiavit in totum hæres erit: & si alteruter repudiaret, in eius qui repudiavit partem. Cor. Vib.

¶ Sed si instituto. Titius & Seius instituti sunt hæredes, & Titio Seius substitutus, & Seio fuit substitutus Mæ-

uius. primò Titius, secundò Seius repudiavit: admittitur Mæuius in partem vtriusque hæredis: vt hic, & ff. eodem. l. si Titius. & l. cohæredi. in princip. Accursius.

Pius præscripsit.

¶ Quum substituto substitutus datur, & hæredis & substituti simul atque seorsum hæres esse poterit: prout cuiusque pars vacabit.

¶ Sed si instituto heredi & cohæredi suo substituto dato, alius substitutus fuerit, diuiseuerus, & Antoninus sine distinctione præscripserunt ad vtramque partem substitutum admittit.

¶ c Mæuius.

¶ f Sine distinctione. s. ordinis pupillaris, vel vulgaris substitutionis, dicat, nō distinguitur, si fuerit pupillaris, vel vulgaris substitutio: & quæ fuerit primò facta, vel institutio, vel substitutio. & idem in vulgari. Sed hanc probant quidam: quia debet esse ordo: vt primò principalis institutio, & postea substitutio fiat: vt ff. de vulg. & pup. subst. l. secunda. §. prius. Sed certe ille §. prius corrigitur per seq. §. vlt. que in fi. dictæ legis. Sed ego hoc reprobo: quia non est hæc huius literæ intentio, sed hæc: quia sic fuit de facto, quod non distinxerunt cum ab eis quæreretur. Est tamē distinguendū à nobis, sicut & aliàs. ff. de iudi. l. non potest. in fi. & de post. l. Imperator. in fi. glo. §. i. Itē, nō dicitur hic. de pupillari, sed de vulgari tantum: vt patet ex serie ti. per quod etiā reprobatur superior sententia, quia in princ. glo. fuit dictum, secundum quosdam non distinguitur an fuerit pupillaris, an vulgaris substitutio. Distingue ergo, vtrū institutus adierit, vel cohæres, vel ambo, vel nullus.

¶ c Hæredi. s. Seio.

¶ d Cohæredi suo. scilicet Titio.

¶ Cohæredi suo substituto. i. hæredi instituto, qui cohæredi suo substitutus est, hoc modo. Primus, & secundus hæredes sunt. Si secundus nō erit primus hæres esto: si primus non erit, tertius hæres esto. Primi repudiatis partem, secundus non obtinebit, sed tertius. Quia scriptura ordo non spectatur. l. 27. l. 41. ff. hoc titulo.

¶ e Alius. scilicet

ius: si enim uterque adiit, substitutus repellitur. si coheredes tantum. l. Seius, idem, quia Mæuius repellitur. Item si neuter, habet locum quod hic dicitur. s. quod Mæuius habet totum. si autē Titius tantum, s. primus heres adeat, & Seius non: in partem repellitur. s. Mæuius. nam si in partem repellitur, quā adiit Titius: ut C. eo. post aditam. & ff. de vulg. substit. qui habebat filium. j. respon.

N. A. **¶** Ad utramque partē. siue si mus ex institutione, siue ex substitutione, h. s. esset. d. l. 27.

¶ Si seruū alienū. **CASUS.** Titius partem liberū putans cum Tyberij seruus esset, eum heredem scripsit, eique Mæuium substituit. Parthenius iussu domini hereditatem adiit: quæro an repellatur Mæuius, minime: sed in partem dimidiam admittitur. Quomodo ergo verba illa, Si heres non erit, interpretabimur: distinguo. Nam testator Parthenium instituebat, aut sciens seruum esse, aut ignorans. Si sic accipiuntur, Si Parthenius neque liber factus ac mutato statu, heres erit: neque seruus manens iussu domini adeundo dominum heredem fecerit. Sin ignorans, hoc modo, Si Parthenius neque sibi (vipote libero, sic enim testator crediderit) liber manens acquirat, neq; mutato statu, si seruus factus ei, cuius seruus efficietur. Cof. Vib.

¶ Not. quod existentibus hinc inde rationibus & dubiis, eligitur media via. Item, quod error in persona heredis instituti, quod sit liber vel seruus, non vitiat. Item, quod illa verba, Si heres non erit, in seruo intelliguntur, vel si aliū heredē nō fecerit. Itē, quod princeps fuit iudex in propria causa. Syl.

¶ a Patremfamilias. id est, liberum hominem. Accur.

ADDITIO. Et hoc verum, nisi error esset in ea personæ qualitate, quæ presumetur causa fin. ipsius institutionis, puta in consanguinitate: ut l. si pater. C. de hered. inst. Ang.

¶ Arbitratus. Eūque nihilominus institutus propter leg. 4. Co. de hered. inst. & l. id est. 13. §. si seruum. ff. de testam. mil. Præsertim, cum vbi non valet institutio, valere substitutio non possit. l. 44. ff. hoc tit.

¶ Si seruum alienum quis patremfamilias arbitratus t. heredem scripserit: & si heres non esset, Mæuium ei substituerit, isque seruus iussu domini adierit hereditatem: Mæuius * substitutus, in partem c. admittitur t. Illa

harum particularum habet dominus instituti, aliam substitutus: ut ff. de hered. inst. l. si paterfam. in fin. Sed de alio semisse quid erit? Resp. quidam, quod substitutus habet, inspecta opinione testantis, scilicet qui credidit institutum liberū fuisse: & ita per consequens credit substitutum admitti: si hereditatem sibi institutus non adquisierit, vel alij, cuius iuri postea subiectus foret: ut in fine huius §. ergo si aliquod istorū duorum non contingit, debet habere substitutus secundum opinionem testantis totam hereditatem: sed quia non erat liber, ut testator credidit, de æquitate datur domino ipsius quarta hereditatis: & facit pro hoc illud generale, opinionem considerandam: ut ff. pro empt. l. ij. §. si à pupillo in gl. si in re. & ff. de acquir. hered. l. is qui putat. Alij dicunt, quod domino datur considerata veritate magis quā opinione: quia verē seruus eius domini factus erat ille, qui institutus fuit: quod verius esse videtur; veritate magis attenta. vnde facit & illud generale, veritatem spectandam: ut j. de leg. §. si quis rem. Accur.

¶ Adde q. hæc glo. communiter approbatur: tamen contraria opinio, saltem disputando, sustentabilis est, cuius tota vis est in l. si paterfamilias. ff. de hered. inst. vbi propriè deciditur dubitatio glo. pro substituto: & sic est contra gl. dicitur enim in principi. substitutum admitti in partē: & cum non declararet in

N. A.

posse. l. 44. ff. hoc tit.

¶ b Iussu. Quem Iussu necessario oportet prece dere. ut ff. de acqui. her. l. si quis mihi. §. iussu.

¶ c In partem. Sed in quam? Respon. hereditas in duas partes diuiditur: & iterum vnus seruis diuiditur in duas partes: quæ sunt duæ quartæ totius: & vnā

* abest
videt.

Opinio
an sit
veritate
anteponenda.

in quam, de dimidia est intelligendum. l. nomen. §. portiones. ff. de verb. sign. ponit postea rationem ille text. quare substitutus admittitur, tandem dicit duos semisses fieri: vnum diuidi inter eos: de altero videtur nihil dicere. quod ideo fecit: quia iam s. dixerat ad substitutum pertinere. & stante tali intellectu omnia argumenta gl. facillime resoluntur. Syl.

ADDITIONE. Dic quod vlt. opin. gl. est verior. & ita not. glo. & docto. in d. l. si paterfamilias. videlicet, quod dominus serui habeat totum alium semissem. Angel. Aretin.

N.A. Admittitur. Et ita notandum, substitutionem cum institutione concurrere, iure singulari.

*Fini I.

a Illa enim verba. Nunc mutatur casus: nam supra dixit, quando aliud arbitrabatur testator, & aliud erat: in his autem duobus responsis, quæ sequuntur, idem est id quod arbitratu testator. Accurs.

b Si hæres non erit. Quæ apponuntur in substitutionibus vulgaribus.

c Testator scit. Et verum scit. alias enim non diceretur scire: nisi esset: vt ff. de aqua plu. ar. l. ij. §. item. Labeo ait cum queritur.

d Erit. scilicet, liber factus.

e Neque alium. id est, si neque sibi, si liber fieret, vel domino suo presenti, vel etiam futuro querat.

f Effecerit. Nam tunc quando non est aliquod istorum duorum, admittitur substitutus.

g Arbitratur. Scilicet testator, subaudi, & verum arbitratur. Accurs.

N.A. Significant. Vnde apparet mentem testatoris illam fuisse quam diximus

ex lege 40. & lege seq. ff. de hæred. instituend.

h Subiectus. Puta, quia vendidit se ad pretium participandum, vel quia dedit se in arrogationem, quod potest.

TIT. XVI.

DE PUPILLARI SUBSTITUTIONE.

¶ Qui liberos impuberes in suis habet sacris constitutos, non solum vulgariter, id est, si heredes non erunt, sed etiam pupillariter, si heredes fuerint, & intra pubertatem decesserint, eis substitui potest: ideo primo casu contingente, substitutus sit testatoris hæres: secundo vero casu, ipsi pupillo hæres efficitur.

¶ In secunda, & tertia resp. huius §. dicitur. Aut puto liberum falsè, cum sit seruus, & tunc subdistinguo, aut per eum volui, aut nolui alium fieri heredem: quia hoc expressi, & tunc seruatur mea voluntas: vt C. de hæred. inst. l. cum proponas. in gl. pen. ibi, item not. quæ est huic contraria. Aut est dubium, an volui, vel non, alium fieri heredem per eum: & tunc seruatur, quod in prin. huius §. dicitur. Si autem puto seruum, cum sit liber: hic casus indubitabilis est. scilicet, quod erit liber hæres.

k Serui. l. instituti, cui fuerat alius substitutus. Nam diuisa fuit hereditas inter Tyberium dominum serui, & inter ipsum substitutum: vt patet in l. & hoc Tyberius. ff. de hæred. inst.

DE PUPILLARI SUBSTITUTIONE.

Pupillaris substitutio est, quæ a parente, liberis impuberibus, quos in potestate

i Acquisierit. supple in litera. At in nostro casu princ. s. huius. §. aliud, & aliud arbitratu: vnde ibi in partem admittitur, vt ibi diximus. & hæc omnia distinguendo seruauit princeps, quando seruus suus fuit institutus, & alius substitutus, vt hic dicit, & ff. de hæred. instituend. l. & hoc Tyberius. Collige ergo talè distinctione: quia cum heredem aliquem instituo, & si hæres non erit, substituo, aut scio liberum, aut scio seruum: & tunc seruatur

estate habet, fieri solet sub conditione, si hæres priore gradu institutus non erit.

Liberis. Totus iste tit. diuiditur in sex partes. Primò, ponit qualiter quis possit

* Et Ga.
in lib. 2.
tit. 4.

facere pupillarem substitutionem. Secundò, de exemplari substitutione, cui fieri potest. Tertiò, redit ad pupillaris substitutionis materiam. Quartò, etiam exheredatis potest fieri illa substitutio.

Quintò, citra pupillarem substitutionem aliquos casus ponit, & potissimè usque ad quam quantitatem fieri possit. Sextò, quòd maiori, vel puberi, vel extraneo fieri non potest pupillaris. Secunda ibi, Qua ratione. Tertia ibi, Igitur. Quarta ibi, Non solum. Quinta ibi, Quæcunque. Sexta ibi, extraneo.

Liberis suis. **CASVS.** Metellus sic hæredes instituit, Lucius filius meus hæres mihi esto. & si filius meus mihi hæres nō erit: siue hæres erit, & prius moriatur, quàm ad annum xiiij. peruenierit, qua ætate sibi ipse tutor erit: tunc Seius hæres esto. Quæro, quando Seius hæres esse possit? Siue Lucius, viuo patre, moriatur, Seius hæres Metello erit vulgari substitutione: siue Lucius hæres sit patri: sed si ante annum decimum quartū moriatur, Seius erit hæres Lucio. Et quomodo Lucio, quum alteri hæredem facere non liceat? hæres autem fuit Lucius. cur igitur pater illi hæredem scribit? Contra ius commune moribus receptum est, ut parentes liberis, quos in potestate habent, usque ad pubertatem testamentum faciant. Corn. Vib.

Not. quòd parentes filiis suis impuberibus possunt nōdum vulgariter, sed etiā pupillariter substituere. Item not. ad essentiam pupillaris substitutionis quæ requirantur. Item not. formam concipiendæ substitutionis pupillaris. Item, quòd substitutio aliquando duplex est, aliquādo simplex. Item, quòd per vulgarem succeditur testatori: per pupillarem pupillo. Item, quòd pupillaris expirat, adueniente pubertate. Item, quòd hæc substitutio inuenta est mo-

ribus & cōsuetudine. Item, quòd consuetudo potest tribuere formam testamento condendo. Item, quòd consuetudo postquam est redacta in scriptis, adhuc dicitur consuetudo. Itē, quòd substitutio pupillaris

inducta est ex æquitate, ut qui sua imbecillitate impediuntur testamentū cōficere, possint habere ex testamento hæredem sibi datum à patre. Syluest.

a Liberis. Nota ex hac littera tria esse necessaria, ut pupillaris substitutio teneat. Primum, ut sit de liberis cui substituitur: nam extraneo substitui non potest: ut infra eod. §. extraneo. Secundum, quòd sint impuberes: nam puberibus non potest pupillariter substitui: ut infra eod. §. masculino. Item tertio, quòd habeat in potestate: ut in hac littera probatur per ordinē. emancipatis autem non potest substitui: ut ff. eod. l. ij. §. j. Item, est necessarium quartum, quòd filij sint instituti, vel exheredati, aliās nullum esset principale testamentum: ut supra de exhered. lib. in princip. & ff. eod. l. j. in fin. unde nec pupillare valeret: ut infra eodem §. liberis. & hæc omnia similiter in nepotibus seruantur, si non sint recasuri in sui patris potestatem: ut ff. eod. l. ij. §. planè posthum. aliās cum sunt recasuri, non valet testamentum: cum in ea causa sint, ut eorum testamenta non valeant, etiam si ipsi sint maiores.

Dic, quòd sunt octo requisita secundum Bart. in l. ij. ff. eod. in ij. q. quem alij sequuntur. quinque hic posita: & quòd nō deserint esse in potestate ante mortem testatoris: ut ff. eod. l. cohæredi. §. cum filia. Item, quòd pater sibi faciat testamentum. l. j. in fin. ff. eod. vltimò, quòd patris adeatur legreditas. d. l. ij. verfic. adeo. ff. eod. Syl.

b Ita ut supra diximus. scilicet, vulgariter. §. tit. j. & hoc idem hic subiicit: ut si hæredes, &c.

c Hoc modo. Hic cautè not. quòd primò ponit verba institutionis. Secundò substitutionis vulgaris. Tertiò substitutionis pupillaris.

d Esto. Hæc est institutio tantum.

a Et

Substitutio pupillaris habet quatuor necessaria.

N.A. † Tutelam impubes alienæ tutelæ est: pubes suæ. Hinc venisse in suam tutelam dicitur, qui pubes factus est. l. 50. ff. de legat. 3.

† a Et si filius. Ecce vulgaris.

† b Siue hæres.

Ecce pupillaris.

† c Pubes: Benefacit, quod exponit: aliàs interdum pro xiiij. annis, interdum pro xxv. an. ponitur hæc oratio: cum in suam tutelam venerit: ff. de leg. iij. l. cum filio.

ADDITIO.

Vetus est locutio, quia pubertatis anni demonstratur. Cicero in Bruto: Cum ita hæres institutus esset, si pupillus ante mortuus esset. & lib. de orat. i. Negaretque nisi posthumus & natus, & antequam in suam tutelam venisset, mortuus esset, heredem esse non posse.

† d Quo casu. Supradicto.

† e Patri sit hæres. Et solius patris habeat bona, secundum Azo.

N.A. † Patri sit hæres. Atque hoc vulgari modo.

† f Ipsi filio. Et nihilominus patri: ut ff. eod. l. paterfamilias, & bona pupilli vndeunque quaesita sint habet: ut ff. eodem. l. sed si plures. §. ad substitutos. [Quod dic verum, etiam si substitutus pupillariter sit substitutus in certa re: quia detracta illius mentione, admittitur in eorum text. est sing. in l. cohæredi §. fin. ff. eod. Syl.] Nisi in duobus casibus, ut in testamento militis, & arrogatoris: ut ff. eod. l. sed si plures. §. in arrogato. & §. ad substitutos in fin. Accurs.

N.A. † Ipsi filio. Et sic, pupillaris substitu-

tio, non patri, sed filio hæredem attribuit.

† g Moribus. Aliàs à maioribus: ut C. de impuberibus & aliis substitutionibus. l. humanitatis.

tum facere non possunt, parentes eis faciant.

† **Qua ratione potest pater filio im-
puberi pupillari-
ter substituere, ea-
dem poterit filio
furioso, aut mente
capto exemplarem
substitutionem fa-
cere. itaque sicuti
pupillaris, puberi-
tate adueniente,
expirat, ita exem-
plaris furore sedato,
& sanitate mē-
tis restituta euanescit.**

† **Qua ratione ex-
citatiⁱ, etiā con-
stitutionē^k in no-
stro posuimus Co-
dice, qua prospe-
ctum est, ut si qui
mente captos ha-
beant filios, vel
nepotes, vel pro-
nepotes cuiuscun-
que sexus, vel
gradus, liceat eis**

scripsit, Lucius filius meus hæres mihi esto. si Lucius filius meus hæres mihi non erit, aut furiosus decesserit, Septimius hæres esto. quæro, an valeat substitutio, quum hæredem alteri constituere iure non possit? Contra ius commune propter morbum filiorum, Imperator voluit, ut pater furiosi filij hæredem ei facere possit. Nam si ad sanam mentem redierit, substitutio nullius est. Cornelius Vibul.

† i Excitati. scilicet nos Iustinianus.

† k Constitutionem. C. de impuberibus & aliis substitutionibus. l. humanitatis.

N.A. † Moribus. Placito non immerito in suas leges retulit libro vndecimo. Patria potestas moribus recepta dicitur: quam tamen ex legibus Regiis in duodecim tabulis relata constat. l. viij. De his qui sunt sui. Tutelæ datio, quam ex duodecim tabulis introducta constat, iure patriæ potestatis instituta dicitur l. xl. de administ. tutor.

† h Aetatis. Ut masculi ante decimum quartum annu, foeminae autē ante duodecim. ann. ff. de testamen. l. quia ætate. & suprā, qui manumitt. non possunt. §. cum ergo.

† **Qua ratione. CASVS.** Aurelius cum haberet filiū mente captum, ita

† Et

N.A. † Et si puberes. Ita tamen, vt legitima
ipsis relinquatur, vt si liberos bene sa-
nos habeant, substituatur; si non habeant,
fratres illorum l. ix. C. de impu. & al.

‡ a Certas personas, scilicet filios mēte
captorū, si ha-
beant: alias fra-
tres mēte capti:
alias quoscunq;
volet: vt in di-
cta l. humani-
tatis. cōtinetur.

‡ Et in hoc di-
ferepat à pupil-
lari: & ratio est,
quia pupillaris
introducā est secundum iuris civilis
rigorem ratione patrie potestatis, quę
durat, etiam si extraneus substituatur:
sed exemplaris fit ex quadam huma-
nitate & pietate, quę cessat substituēdo
extraneos, cum furiosus haberet fi-
lios vel fratres. Et hęc est ratio Bart.
in l. ex factō. ff. eod. vers. tertio quæri-
tur. quę disputatiue patitur difficul-
tatem. Syluest.

‡ b Respuerint. id est, cum compotes
mentis, vel sanī facti fuerint.

‡ c Ad exemplum. Et ita hęc vocatur
exemplaris substitutio. Vnde vt plenē
de his habeas notitiā, distingue quin-
que genera substitutionum: quia alia
est vulgaris, alia pupillaris, alia exem-
plaris, alia breuiloqua, alia compen-
diosa. Prima, scilicet vulgaris subdi-
uiditur: quia alia expressa, vt quę fit
verbis negatiuis: vt, si hāres non eris,
Titius erit hāres: vt s. proxi. Alia ta-
cita, quę fit verbis affirmatiuis, vt his,
Vos inuicem substituo, vt ff. de hāred.
institu. l. cum in testamento. §. j. Item
hęc, quisquis erit mihi hāres, fit filio
meo impuberi hāres: vt ff. eo. l. qui li-
beris. §. hęc verba. & hęc vulgaris adi-
ta hāreditate, expirat: vt C. eo. l. post
aditam. Secunda autem, scilicet pupil-
laris, similiter subdiuiditur: quia alia
expressa: quę fit verbis affirmatiuis: vt
hic, si hāres eris, & morieris in pupil-
lari ætate, Titius sit hāres: vt s. proxi.
Alia tacita, s. vt si vulgariter tātūm pu-
pillo substituatur, quo casu tacita sub-
intelligitur pupillaris. sic & sub pupil-
lari tacita, vulgaris intelligitur: vt ff.
eo. l. iam hoc iure. in princ. & C. de
impu. & al. subst. l. quamuis. & hęc ad-
ueniente pubertate, expirat: vt in fin.
huius §. Tertia scilicet exemplaris, sic
ideo dicitur, quia ad exemplū pupil-
laris est inducā, vt hic dicitur. In mul-

ris tamen differunt: quia hęc etiā ma-
ioribus fit, sed alia tantūm impuberi-
bus. Item, vsque ad certam ætatem fit
pupillaris, scilicet decimum quartum
annum, vel duodecimum annū in fœ-

mina: vt j. eo. §. a
masculo. vel et-
iam minus tē-
pus certum, non
maius: vt ff. eod.
l. si ita quis sub-
stituerit. & l. in
pupillari. at hęc
exemplaris in in-
certum. Item in
hac, s. exempla-

substitutionem in-
firmari: & hoc ad
exemplū c pupil-
laris substitutio-
nis quę d postquā
pupillus adoleue-
rit c, infirmatur.

ri, certæ personæ substituuntur: vt C.
eo. l. humanitatis. in pupillari autem
quilibet potest substitui. [Item, illa
fuit introducā moribus, hęc lege. Itē,
pupillaris non potest fieri naturalibus
tantūm, hęc sic. Item, soli parentes
masculi substituunt pupillariter: hic
etiam matres. d. l. humanitatis. Item,
pupillaris potest fieri ex hāredato, hęc
non quia saltem debet habere legiti-
mam. Differunt etiam in aditione hā-
reditatis. Syl.] Quarta autem. i. breui-
loqua, fit ita duobus hāredibus insti-
tutis, vos inuicem substituo: & si ambo
pupilli sunt. nam quatuor substitutio-
nes his verbis breuibus comprāhen-
duntur: & appellat lex hanc recipro-
cam substitutionem: vt ff. eo. l. iam hoc
iure. §. j. Quinta, s. compendiosa, fit his
verbis aliquo instituto: quādo cunq;
decefferit, Titium substituo. & si qui-
dem hoc fiat à milite pupillo, vel non
pupillo, valet iure directo, quādo-
cunq; decedat institutus: vt ff. de mili.
testam. l. miles ita hāredem. §. j. nisi
mater sit in medio. quo casu iure fi-
deicommissi valet, si pubes iam factus
decedat institutus, vt C. eo. l. precibus.
Si vero paganus, siue non miles, faciat
eā: valet iure directo, si moritur insti-
tutus in ætate pupillari. Si verò post-
ea, tunc aut per hęc verba fit, substituo
illum: & tunc trahitur ad fideicom-
missariam: vt ff. ad Trebellia. l. Scæ-
uola. aut per hęc verba, te instituo: &
si decefferis quādo cunq; tibi illum
facio hāredem, & hęc non valet, vt ff.
eo. l. verbis civilibus.

‡ Materia huius gl. excedit vires adi-
tionis: & modum, & etiam caput iuue-
num, ideo pertransco. Syl.

‡ d Quę. scilicet pupillaris.

‡ e Adoleuerit. Item, finitur arrega-
tione impuberis: vt ff. de adopt. l. nec
ci.

Substitu-
tio bre-
uiloqua
vel recipro-
ca.

Substitu-
tio com-
pendiosa.

Substitu-
tio vul-
garis.

Substitu-
tio pu-
pillaris.

Substitu-
tio ex-
emplaris.

ei. in fine. Item, si patris non fuit hæreditas adita: ut ff. eod. l. sed si plures. §. si ex asse. [Intellige, nisi substituitur per edictum, si quis omittit. cau. testam. ut ibi, vel nisi existentia sui hæredis confirmet pupillares tabulas. l. si filius, qui patri. ff. eo. Syl.] Item, si nascitur posthumus testatori: ut ff. eo. l. si pater filium. [Dic hoc verum olim, hodie secus. authent. ex causa. C. de lib. præter. Syl.] Item, per secundum testamentum, quod tamen valet, ut ff. eod. l. si quis eum. §. si. Item, si testamentum paternum rumpatur per querelam in totum: aliud si pro parte, ut ff. eod. l. in substitutione. & de inoffic. testa. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. Sed contra tabulas bonorum possessio mota, non facit pupillarem substitutionem cessare: quia ibi non queritur de viribus testamenti: ut ff. eo. l. ex duobus. §. fin. & de inoffic. test. l. filius. §. j.

Item, si testamentum patris fiat irritum. l. si quis filio. §. irritum. ff. de in ius. rup. Item, si substitutus tempore mortis sit incapax. l. si is, qui hæres. ff. de hæred. instit. Item, si ante mortem patris fuit emancipatus. l. cohæredi. §. cum filia. ff. eod. Item, si daretur filius pupilli ante pubertatem, quod videtur impossibile, finiretur. l. ex facto. in pr. ff. eod. Syl.

^a Præfatum modum. Ut supra eod. in princ.

^b Duo. Nota, quod duo dicuntur quo ad quid: quia duobus fit. nam instituitur hæres duobus, patri scilicet, & filio. Item duarum hæreditatum. vnum

¶ Facta pupillari substitutione, censerentur duo testamenta: vel vnum, duarum hæreditatum. Aret.

¶ Igitur in pupillari substitutione secundum præfatum modum ^a ordinata, duo ^b quodammodo sunt testamenta: alterum patris, alterum filij: tanquam si ipse filius sibi hæredem instituisset, aut certe vnum testamentum ^c est duarum causarum, id est, duarum hæreditatum.

¶ Potest pater facere substitutionem pupillarem filio separatim clausam, & signatam: & di-

verò dicitur, quia ab vno factum: & facit ad hoc. ff. eod. l. patris, & filij. & ff. de cond. & demon. l. hæc scriptura. & ff. de bon. posses. secundum tab. l. si ita scriptum. §. fin. & l. ut bonorum.

ponere, quod non aperiatur, vno filio. quæ dispositio valet, etiam si non fuerit perfecta clausa, & signata. Aret.

¶ Sin autem quis ita formidolosus sit, ut timeat ^{*} ne filius suus ^{*} pupillus adhuc ex eo, quod palam substitutum acceperit, post obitum eius periculo insidiarum subiaceat ^d: vulgarem quidem substitutionem ^e palam facere, & imprimis testamenti partibus ordinare ^{*} debet. Illam autem substitutionem, per quam si heres extiterit pupillus, & intra pubertatem decessit-

tur: Principales, & pupillares: Quoniam vnius duæ non possunt esse hæreditates l. xxx. §. i. de excusat.

^{*} Vnum testamentum. Quod verius est, ut secundæ tabulæ sint appendices priorum l. penult. ff. testam. quem aper. Quia duæ hæreditates ita in vnam coaluerunt, ut vna tantum intelligatur l. iij. de reb. cred.

^c Formidolosus. id est, timidus & periculosus.

^d Subiaceat. Quibus insidiis cum subiiceret substitutus, ut haberet eius hæreditatem, ut fecit Zacharellus.

^e Substitutionem. scilicet cum ipsa institutione. nam hic est ordo, ut primo institutio, secundò vulgaris substitutio.

Dic clarius, quod dicitur vnum respectu vnius testatoris, vnius solennitatis, & validitatis, & iuris accrescendi. l. qui patri. ff. de acqui. hære. Dicuntur autem duo respectu hæreditatum, & quia duobus prouidetur, & quia possunt diuersimodè repudiari, & quia duobus temporibus confici possunt. l. si quis eum. §. fin. ff. eod. Est tamen re vera vnum: quia alias concurrerent tres fictiones, quod factum à patre, censeretur factum à filio. Itē quod impubes posset testari. tertia, quod factum ante mortem, censeretur factum post mortem. Syl.

Duo testamenta. Dixit ergo duo, Quia ideo passim duæ tabulæ appellantur: Principales, & pupillares: Quoniam vnius duæ non possunt esse hæreditates l. xxx. §. i. de excusat.

^{*} time-
ret.
^{*} eius.

^{*} abest.

N.A.

N.A.

tutio, tertio pupillaris fiat: ut s. eodem titulo in principio.

^a Vocatur. Quæ est pupillaris.

N.A. Inferioribus partibus. In ima cera, ut Suetonius loquitur in Iul. Cæs. Sce-

uola imam testamenti partem appellat. l. 34. de usufr. lega. Vide Caium Institut. l. 2. c. 4.

^b Scribere. Vel etiam alia charta: quia & hoc fieri potest: ut ff. eod. l. patris & filij.

^c Proprio lino. Linum appellat ipsa chordulam, quæ sit de lino: ut vide-

^{ratione} mus fieri in literis domini Papæ, in quibus chordulis testamenti apponebantur septem sigilla de cera.

Et ideo dicit proprio lino, quia si alieno, vendicaret dominus, & ita aperiretur: & consilium legis nullum esset. vel dic proprio, id est, separato ab aliis partibus testamenti. Sed nonne magis in-

scribitur substitutus. cum tãtam constructionem, id est, ordinationem videat, & propter se? Respon. hoc ignorabit, an propter se, an propter alium facta fuerit illa ordinatio. Accur.

ADDITIONE. Nec ideo inuolabitur illud consilium, quia sub expressa vulgari tacita pupillaris contineatur: quia illud verum, nisi de mente tacita, vel expressa testantis contrarium appareat. ut hic, & l. iam hoc iure. ff. eodem.

N.A. Proprio lino. Spartianus in Nerua. Aduersus falsarios tunc primum repertum, ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto, obli-

gnarentur. ^d Cauere. idem est & si hoc non ca-

ueat: dum tamen separatim signet.

^e Non ideo minus. Quasi dicat, diximus, quod sic cautè fieri potest. Sed si non ita fecerit, nunquid valet ideo minus? Respon. non ideo minus, & c. ut hic dicit.

exheredato: & veniunt in ea omnia bona pupilli vndecunque quæ sita, quod locum habet etiam in posthumis. Arc- tinus.

^f Non solum autem heredibus institutis impuberibus liberis ita substituiere parentes possunt, ut si hæredes eis extiterint, & ante pubertatem mortui fuerint, sit eis hæres is, quem ipsi voluerint: sed etiã exheredatis: ita que eo casu si quid exheredato pupillo exhereditatibus, legatisve, aut donationibus propinquorum atque amicorũ ad-

vulgariter substitutus intelligetur, siue ante annum pubertatis moriatur, pupillariter substitutus erit Seius, hæresque futurus est. Cor. Vibul.

^g Not. Exheredatis substitui posse. Item, quod in pupillari veniunt omnia bona pupilli. Item, quod substitui potest non tantum iam natis, sed etiam posthumis. Syl.

^h Exheredatis. scilicet, substituiere possunt.

ⁱ Etiam exheredatis. Quia testator non suis, sed impuberis bonis hæredem instituit. l. 1. l. 10. §. 4. ff. hoc tit. In aduertiis enim hæres institui potest, etiam qui a patre exheredatus est.

^k Eo casu. scilicet quando exheredato substituitur.

^f Tabulis. scilicet, peritis.

^g Non solum. **CASVS.** Minutius filium suum exheredauit, sed tamen ita scripsit, si Lucius fili' me' intra annum de-

cimũ quartum moriatur, Lucretius ei hæres esto. valet substitutio, & Lucretius hæres erit bonorũ aduentitiorum, id est, quæ ex propin- quorum, vel amicorum hæreditatibus, le-

gatis, donationibus Lucius acquisierat. C. Curius sic scripsit, Posthum' meus mihi hæres esto. & si hæres nō erit siue hæ-

res erit, & ante xliij. annos moriatur, tunc Seius hæres esto. Siue posthumus hæ-

res nō sit, Seius ^{absq.} aut Tit' ^{aut Tit'}

¶ a Fuerit. Vt quia gratiofus erat hic pupillus, sic vtrius donaretur, vel legaretur.

¶ b Id omne. Imò videtur, quòd tantum in eis bonis valet substitutio, quæ à patre perueniunt ad filiũ exheredatum: vt ff. de mili. testa. l. miles. §. exheredato. quæ est huic contraria. Solut. ibi miles emancipato substituebat: quod in alio, scilicet pagano non tolleratur, vt infra eo. §. extraneo. & ideo cum vnum pro eo inducitur, scilicet quòd potest substituere emancipato: & aliud contra eum inducitur, scilicet quòd non potest substituere emancipato, nisi in his bonis, quæ sibi dedit: vt argum. ff. de iureiur. l. eum qui in principio.

ADDITIONE. Imò existenti in potestate: quòd patet, quia exheredatur: quæ exhereditatio esset inepta in emancipato. vnde dic, quòd ibi loquitur in milite, qui instituto, vel emancipato potest substituere pro parte: & pro parte non: secus in pagano. Angel.

¶ c Ad substitutum. Qui substitutus nullo potest grauari legato, etiam in ea re, quæ pupillo fuit relicta: vt Codice de leg. l. cum quidam. sed ipse exheredatus sic in re sibi relicta: vt ff. eodem. l. coheredi. §. cum filia. in fine §. Et nota hunc §. non posse hodie habere locum, nisi talis sit impubes, qui possit esse ingratus: vt proximus pubertati: vt not. suprà quibus modis tutel. fin. §. item si in seruitutem. alijs non potest exheredari: vt Cod. de inoffic. testam. l. si quis in suo. §. legis.

¶ d Institutorum. Vt §. eod. in princip. usque ad proximum §.

¶ d Exheredatorum vt §. proximo §.

N.A. ¶ Posthumis. Ad hunc textum pertinet causa illa Curiana nobilis, vt apud Ciceronem celebrata de Oratore libro secundo, & in oratione pro Cecinna. Substitutus hæres erat, si posthumus ante tutelæ suæ annos decessisset, non est naui, propinquus bona

sibi vindicabat. Sed nouo iure controuersia illa sublata est Diui Marci constitutione, qua cauetur, vt etiam pupillari substitutione, vulgaris contineatur. l. hoc tit.

pupillo suo substituere pupillariter, nisi sibi faciat testamentum: & si non valet testamentum patris, non valet substitutio. Aretin.

¶ Liberis autẽ suis testamentum nemo facere potest, nisi & sibi faciat ¶ t nã pupillare testa-

scripsit. deinde ita scripsit. Quòd si Lucius filius meus intra annos xliij. decesserit, Sextus illi sit hæres. Quoniam testamentum patris non valet, ne hæc quidem appendicula valere poterit. Sublato enim principali, tollitur etiam quod ex eo pender. Cornelius Vibulanus.

¶ Nor. quòd nullitas testamenti paterni influit in nullitatem tabularum pupillarum. Syl.

¶ e Et sibi. Hic not. quòd si filium exheredet cui substituit: prius sibi, deinde debet facere filio testamentum. Si autem eum instituat, tunc vel ante, vel post valet institutio, vel substitutio: vt ff. eodem. lege secunda. §. prius. & §. sed si quis. & §. sed & si. & §. finali.

ADDITIONE. Sed hanc reprobant doctores, quia non habet rationem, & dicunt istum textum. & dictum §. prius procedere, quando substitutio sit ex intervallo: secus si eodem contextu, quia non curatur quid præcedat. Ang.

¶ f Faciat. Hoc fallit in milite, qui potest substituere pupillo: licet non instituat sibi aliquem hæredem: vt ff. de vulga. & pupilla. substitutio. l. ij. §. quisquis.

¶ Sibi faciat. Potest tamen quilibet, N.A. pupillum, vel extraneum hæredem instituere: quia ex hæredis institutione testamentum pendet. lege prima in fine. ff. hoc tit.

¶ a Pars.

a Pars. Sic ff. quemadmodum testamentum aperiantur. l. penultima.

b Non valeat. scilicet à principio: ut quia filius fuit præteritus: ut ff. eod. l. si quis eū. in fine legis, vel aliās scilicet non valet

testamentum à principio: cum multi sint modi, quibus testamentum non valet: ut ff. de in ius. rup. testa. l. j. Idem etiam si ex post facto rumpatur in totum. l. testamentum patris. Secus si pro parte tantum, quia tunc substitutio remanet: ut ff. eodem. l. in substitutione. & ff. de inoff. testa. l. Papinianus. §. sed nec. Item hæc sunt vera, si iure civili expugnetur testamentum. Aliter autem si iure prætorio: ut si per contra tabul. expugnetur testamentum: quia remanet substitutio: ut ff. eodem. l. lex duobus in fin. & l. seq. quæ huic l. contrariæ sunt. [Ratio est, quia in ultimo casu testamentum de iure civili valet: ideo substituitur substitutio pupillaris. Syl.] Sed certè aliud est, cum expugnatur iure civili, ut hic. aliud cum iure prætorio: ut ibi. nam prætor non potest facere esse, nec definire hæredem: ut j. de bono. posses. §. quos autem. Item nota hic, quod de alienis rebus quis testatur: ut pater de bonis filij, sic & aliās. ff. de don. inter vir. & vxor. l. cum his. §. si donator. ver. si miles. & ff. de in ius. rup. testa. l. si quis filio. §. sed & si quis fuerit. Est & aliud casus secundum quosdam: ut Cod. de sec. nupt. l. foemina. §. fin. Sed de iure communi aliter est: ut ff. de testam. l. eius qui. §. j. & de iure cod. l. conficiuntur. §. si post.

N.A. **†** Valebit. Quia pupillares tabulæ non suis, sed principalibus testamenti viribus nituntur. lege secunda. ff. hoc titulo.

† Vel singulis. **CASVS.** Ebutius quatuor liberos habebat quos sibi hæredes instituit. Potest Lucretium illis omnibus substituere duobus modis. primum singulis. hoc modo, Si primus intra pubertatem decesserit, Lucretius hæres esto: si secundus, si tertius, si quartus, similiter. Tunc enim nemo illorum morietur intestatus, ac proinde non succedent sibi inuicem,

tanquam agnati proximi ex lege xij. tabul. Potest item hoc modo, Primus, secundus, tertius, quartus liberi mei hæredes sunt: si quartus intra pubertatem decesserit, Lucretius ei hæres

esto. Nam hoc modo & primus, & secundus, & tertius intestati morientur, ac sine scriptis hæredibus: succedentque sibi inuicem, ut proximi agnati, ex lege xij. tabul. solique quarto substitutus erit

stitutio potest fieri singulis pupillis, vel ei qui ultimus morietur.
Arelinus.

† Vel singulis * et liberis, vel ei, qui eorum nouissimus d

Lucretius. Cor. Vlb.

† Not. quod substituendo ultimo videtur mens testatoris esse conseruare ius, legitimarum hæreditatum. Syl.

† c Vel singulis. Potest enim esse, quod quis habeat plures filios, & omnes impuberes, si ergo cuilibet substituere vult, poterit: si autem ultimo loco morienti, & hoc potest: ut hic: & ff. eod. l. vel singulis. & hoc casu vno moriente, defertur sua portio iure legitimo, scilicet per l. xij. tabul. ad fratres: ut hic, & j. de legi. agn. succes. §. j. Sed certè ex eo, quod tantum ultimo morienti substituit, videtur eos inuicem substituisse usque ad ultimum: & ita iure substitutionis magis, quam legitimo inter eos succedi videtur: ut ff. de lega. ij. l. Titia Seio. §. Seia. in fin. quæ est huic contra. Sed certè ibi dixit plus, scilicet, quod non alienarent, quod testator eis dimittebat. & ex hoc ibi dicitur iure substitutionis succedere: non quia ultimo tantum substituitur: ut ff. de lega. iij. l. is qui. in fine.

† Dic, quod communis solutio est: quia hic simpliciter est facta substitutio, ibi in toto, secundum Bart. in d. l. vel singulis, ubi communiter approbatur. Syl.

ADDITIO. Et nota, quod iste §. est lex. ff. eod. tit. & incipit, vel singulis. ideo non abs re sic. §. iste debet incipere. & ita habent correcti codices.

† Vel singulis. Priore casu, tot sunt **N.A.** substitutiones, quot liberis, posteriore, vnica est substitutio. l. 25. l. 37. ff. hoc titulo.

† d Nouissimus. id est, ultimus: puta his verbis, Qui ex liberis meis impubes ultimus morietur, ei Tirus hæres esto.

¶ a Substitui. Scilicet pupillariter.

N.A. † Nouissimo. Qui supremus morietur. l. in vulgari. 162. ff. de verb. sig.

¶ Substituitur. **THEMA.** Quēadmodum substitutio pupillaris nominatim fieret, haecenus dictum est.

Generatim autem fit hoc modo: Titius quatuor heredes cum filio suo instituit: deinde sic scripsit? Quisquis mihi heres erit, is etiam filio meo ante pubertatē morienti, substitutus esto: filius mortu^o est. quatuor illi partē filij habebūt. ita s. vt pro qua parte heredes institui erant, pro ea parte portionem defuncti filij inter se diuidant. Cor. Vibul.

¶ b Nominatim. sic supra de exheredatione libero. §. nominatim.

¶ c Heres erit. Subaudi, sit heres filio meo.

N.A. † Hæres erit. subaudi, idem filio meo, ante pubertatē morienti, hæres esto.

¶ d Quibus. s. generalib^o verbis.

¶ e Hæreses. s. patri.

¶ f Extiterunt. s. ipsimet hæreses. nam secus, si alij quærant, vt puta patri, vel domino: nā

tales, scilicet pater & dominus, qui sunt hæreses, per filium, vel per seruum ex his verbis generalibus non admittuntur ex substitutione. Idem

impubes morietur, substitui potest. Singulis quidem, si neminem eorum intestatū^{*} decedere voluerit: nouissimo, † si ius legitimarum hereditatum integrū inter eos custodiri velit.

¶ Pupillo substitutus dari potest certo & proprio nomine, aut generaliter, his verbis (quisquis mihi erit heres, filio meo impuberi sit hæres) quo casu qui ex testatoris iudicio hæreses fuerunt, pro hereditariis portionibus substitui videtur.

¶ Substituitur^{*} autem impuberi, aut nominatim^b: veluti, TITIVS HÆRES EST O: aut generaliter, vt QVIS QVIS MIHI HÆRES ERIT^c. Quibus^d verbis vocantur ex substitutione, impubere mortuo filio, illi, * qui &

dicat de hærede hæredis: vt hæc notantur. ff. eodem. l. cum filio. & l. qui liberis. §. hæc verba. & l. seq.

¶ g Pro qua parte. Prout enim dilexit testator eos, instituit æqualiter vel inæqualiter: sic in substitutione præsumitur: vt hic, & ff. eodem. l. si pater. & §. titul. j. §. & si ex disparibus.

¶ Tempus memoratum ætatis pupillaris, tā in matre, quā in fœmina desinit: quo cōpleto pupillaris substitutio infirmatur.

¶ Masculo igitur vsq^{ue} ad quatuordecim annos substitui potest, fœminæ vsque ad duodecim annos, & si hoc tempus excesserint^{*}, substitutio euanesceat.

¶ Extraneo & puberi filio post aditam hereditatem directo substitui non potest: sed per fideicommissum potest.

¶ Extraneo verò, vel filio puberi heredi instituto, ita substituere nemo potest[†], vt si heres extiterit, & intra aliquod tempus^{*} decesserit, alius ei sit[†] heres: sed hoc solum permissum^{*}

Quia summa testandi libertas puberibus tributa est, legibus XII. tabularum. l. verbis legis. 120. ff. de verb. sig.

¶ Et pro qua. N.A. Vt tacite repetita partes intelligantur. §. 2. supra titul. proximo. & l. 3. ff. hoc titulo.

¶ h. Vsque ad xiiij. ann. scilicet, completos: nam pupilli esse desinunt: vt §. quib. mod. tu. fini. in princip. sed intra hos annos potest substitui: vt ff. eo. l. si ita quis. & l. qui plures.

¶ Vsque ad quatuordecim annos. Id est, annū scilicet ætatis decimum quartum, eūque completū, transactum, exactum, quia eo complere facere hæreses sibi possunt. l. 5. ff. de testam. l. 14. ff. hoc tit.

¶ i Substitutio. scilicet directa: si tamen aliqua verba inueniatur fideicommissi in testamento iure fideicommissi valebit, vt C. de fideicom. l. si frater tuus.

¶ Nemo potest. N.A. Alius

* 120. ann. Tab.

* 120. ann. Tab.

N.A. [†] Alius ei sit. Adeo, vt ne rogari quidem aliquis possit, vt sibi heredem aliquem faciat. l. vltim. C. de heredib. instit. l. ex facto. 17. ff. ad Trebell.

[†] a Per fideicommissum. Quod semper fecisse videtur,

cum dicit, si filius meus quandoque decesserit, substituo ei vitalem: quia verbum substituo, cum sit generale verbum, & ad directam & fideic. substitutionem possit trahi: ad id restringitur, quod est rei apertius, i. ad fideicommissum: quia directa non habet locum, quam docunque decessit: & probatur hoc. Co. de impub. & aliis substit. l. precibus. §. si verò substitutio. & ff. de vulg.

substit. l. coheredi. §. cum filia. & ff. de leg. & sen. con. l. in ambigua. fortè idè, si dicat, Vitalis heres esto: nam trahitur ad fideicommissariam: quia de hereditate restituenda rogasse videtur: vt ff. ad Treb. l. ex facto. j. respon. & l. Scruola. Sed contra est: vt not. supra in distinct.

[†] Dic, quod verbum heres esto, est verbum directum, quod non obliquatur: vt dicit glos. & tradit Bart. in l. Centurio. vers. quintò. & vltimò. prin. ff. eodem.

N.A. [†] Fideicommissum. Hoc factum testatoris, vocatur etiam substitutio, sed abusuè, & improprie. l. 57. §. j. & §. 2. ff. ad Trebell. Sed hæc substitutio fit verbis civilibus, siue directis, vnde directà dicitur: *esto, sunt.* l. 7. l. 41. §. 1. ff. hoc. tit. Illa precariis: *Rogo te,* &c. Vnde precaria nominatur. l. 14. Cod. de fideicom.

Notandæ sunt obiter hæc differentiæ inter vulgarem & pupillarem substitutionem. Pupillaris, illi tantum ætati fit, vulgaris, cuius. Illa solis filiisfamil. & suis heredibus: hæc cuius, siue filius sit, siue extraneus. Illa heredem facit filio, hæc testatori.

[†] b Obliget. Rogando eum per fidei-

commissum, vt restituat. Accurs.

[†] c Trademus. Vt infra de fideic. hæz. per totum.

QUIBUS MODIS TESTAMENTA INFIRMENTUR.

est, vt eum per fideicommissum [†] testator obliget b alij hereditatem eius, vel totam, vel pro parte restituere: quod ius quale sit, suo loco trademus c.

TIT. XVII. QUIBUS MODIS TESTAMENTA INFIRMENTUR.

Si quis facto testamento quæpiam sibi seu in filium

arrogauerit, vel ex suis descendēibus aliquem adoptauerit, protinus quasi sui heredis agnatione, quod prius fecerat, rumpitur testamentum.

Testamentum iure factum, vsque eò valet, donec rumpatur, irritumve fiat Rumpitur autem testamentum, cum in eodem statu manente testatore, ipsius testamenti ius vi-

usque nunc qualiter firmetur testamentum, nunc qualiter infirmetur: nã nihil est adeo firmum, quod non rumpatur. in auct. de nup. §. nuptias.

Hæc, inquit Asconius, testamentum non solent valere, Improbum, inofficiosum, inhumanum Improbum, contra leges: inoffic. contra merita: inhumanum, contra pietatem.

Testamentum. Totus iste tit. di.

uiditur in quinque partes. Primò, ponit, qualiter testamentum tollatur agnatione sui heredis nouiter adoptati. Secundò, qualiter per secundum testamentum tollatur primum. Tertio, qualiter testamentum irritetur cap. de minu. testantis. Quarto, an voluntas solennis possit tolli nuda voluntate testantis. Vltimò, quod etiam Imperator non capit ex testamento imperfecto. Secunda ibi, in §. posteriore. Tertia ibi, Alio quoque. Quarta ibi, Ex eo autem. Quinta ibi, Eadem ratione.

Testamentum. C A S U S. Quemadmodum testamentum iure fierent, hæcenus explicatum est. Videamus nunc quonam modo, quamuis iure facta sint, tamen rescindantur. Flavius testamentum fecit, postea non mansit in eodem statu quoad liberos, sed quum antea liberos non haberet, postea sibi aliquem adoptauit, manetne firmum testamentum? minimè. Nam quemadmodum, si mortuo testatore, nascatur posthumus, eius ortu atque agnatione rumpitur testamentum: sic quasi agnatibae sui heredis Flauij testamentum rescinditur. Cornelius Vibalanus.

Ex Epit. tit. 23.

¶ vlt.

Not. testamentum nullum rumpi non posse: quia priuatio presupponit habitum. Item, quod solenne testamentum potest rumpi, & irritari. Item quod tunc rumpitur, quando in ea statu manente testatore, ius testamenti vitatur. Item, quod arrogatione filii rumpitur. Itē quod dictio quasi, est nota improprie tatis. Syl.

ADDITIONE.

Quoniam verò in hac materia verborum ignorantia multi lapsi sunt, lubet Vlpiani verba subscribere, ex tit. xxiij. Testamentum iure factum infirmatur duobus modis: si ruptum aut irritum factum sit. Rumpitur testamentum mutatione alterius testamenti, aut agnatione, adoptione, &c. Irritum fit, si testator capite diminutus fuerit, aut si iure facto testamento, nemo exierit hæres. ubi autem legitur hic, in eodem statu manente testatore, Franc. Hotom. putabat & sententiam loci, & Theophili auctoritatem postulare, ut cum negatione legatur, Non manente. Status enim intelligitur, quoad liberos pertinet: non quoad testatorem.

N.A. **T** Vitatur. Nō infuso vitio, sed aduentitio, & extrinsecus oblato. Rumpitur enim, cum id quod iure constabat, superueniente vitio corrumpitur: veluti agnatione, aut quasi agnatione sui heredis preteriti. Nā qui adoptatur, quasi agnasci videtur. l. 8. ff. hoc tit. Nota, ambulatoria est voluntas testatoris usque ad mortem. l. 4. ff. de admin. leg.

a Adoptauerit. id est, arrogauerit.

b Constitutionem. Pura anus est, qui adoptatur. Co. de adopt. l. cum in adoptionis, & supra de adopt. s. sed hodie.

c Rumpitur. Si autem eum prius instituisset non rumpetur, licet postea arrogaretur: ut ff. de lib. & posth. l. filio. s. si. [ratio est, quia iam reperitur institutus: & cum testamentum sortitur effectum secundum tempus mortis, illo tempore reperitur institutus, quod solet esse causa rupturæ. Syl.] Si autē fuit exheredatus filius emancipatus, & postea arrogetur: tunc non rumpitur: aut

extraneus, qui postea arrogatur, & tunc rumpitur: ut ff. de contrah. l. non putauit. s. si quis emancipatus. Extraneum autem nepotē accipe, qui non est suus hæres, cum alius eum precedat. aliās frustra tunc exheredaretur: ut ff. de verbor. obl. l. quidam cum filium. & de lib. & post. l. si quis posthumos. s. si filium.

Posteriorē testamento, ex quo iure civili aliquo casu adiri potuit hereditas (quamvis adita non fuerit) rumpitur prius testamentum.

Posteriorē quoque testamento, quod iure perfectum est, superius rumpitur. nec in-

flamen. secus in testam. feminæ: ut ff. de lib. & posth. l. Gallus. s. nunc de leg. Velle. in fi. s. & est ratio: quia preteritio matris habetur per exheredationem: ut ff. de exher. lib. s. si. sed de inof. test. agit tali posthumus: ut C. de inof. test. l. iij.

Posteriorē quoque. CASSVS. Verus est prouerbiū, Posteriorēs cogitationes solent sapientiores esse. Quare prius testamentum posteriorē rescindi rectum est. Itaque quum Iulius Cæsar primo testamento solum Cn. Pompeium heredem instituisset, idque militibus pro concione recitatum esset: tamen quia altero testamento Octauium, Pinarium, & pedium instituit: hi soli hæreses fuerunt: ut scribit Suetonius. sed ecce, Titius testamentum fecerat, in quo Maniliū heredem instituerat. deinde & alterum fecit, in quo Roscium instituit. Roscius hereditatem repudiat, aut ante Titium moritur. quæro, nonne Manilius hæres erit: minime. quit ergo? Is, qui ab intestato debet succedere. Titius enim pro intestato habetur. Cor. Vib.

Not. testamentum primum tolli ipso iure per secundum perfectum. Item, quod est necesse, quod ex secundo possit adiri hereditas, licet effectualiter non adeatur. Item, quod tollitur, dato quod in secundo sit institutus hæres sub conditione, quæ etiam defecerit. Syl.

c Rumpitur. Hoc est verum secundum quosdam, quando secundum non concordat cum primo: aliās durat primum.

pr. fer. mum: vt C. de test. l. sancimus. Sed cer-
tu. pri. tē hoc stare nō potest. nam si valet se-
ma: sed cundum, non valet primum: cū idem
prima non possit duo testament. facere: cū
secunda ex secundo tantū adeatur hēreditas.
pr. fer. Econtra in sen-
tu. se. tentia. nam va-
cunda. let prima, non
 secunda ab eo-
 dē & super eo-
 dem lata: vt ff.
 de re iud. l. iu-
 dex.

a Ratio est, quia
 lata sententia
 expirat officiū
 quodāmodo iu-
 dicis, qui funct⁹
 est officio suo.
 In testamento
 verō, voluntas
 est ambulatoria
 vsque ad mor-
 tem. Syl.

a Ex eo, scilicet
 posteriore
 testamento.

a Existere po-
 tuerit. Nota, nō
 cōsiderari quid
 est, sed quod es-
 se potest: vt hic,
 & ff. de hēre in-
 sti. l. pater filio,
 & ff. de iniust.
 rup. test. l. cū
 in secundo. in
 prin. & §. in fu-
 turum. Sed cō-

tra. ff. de libe. & posth. l. si filius cha-
 riss. j. Solut. ibi, secundū testamentum
 non valuit, etiam in principio: hic
 autem valuit, licet ex eo non adeatur
 hēreditas. Item not. quōd id quod va-
 let plus, rumpitur per id quod minus
 valet: sic ff. de adimen. leg. l. legatum
 sub conditione. §. j. Argumen. contr. ff.
 de rescind. vend. l. si id quod. in princ.
 & §. fin. dic ibi not. in gloss. j.

a Aliud est in legato, in quo sola vo-
 luntas spectatur: aliud in contractu,
 vbi duorum exigitur secundū Ioan.
 Fab. hic. Syl.

a Ideoque si quis. s. institutus hēres
 in secundo testa. Et iste vers. est exem-
 plum, quando valet secundum testa.
 & non extitit ex eo hēres. & vide ter-
 tium exemplum.

a Decefferit. Quare non transmit-
 tit, nec olim, nec hodie ad hēre-

des: vt Codice de cad. tol. §. in nouissi-
 mo.

a Intestatus. Id est, intestati facie exi-
 tum. Nam vtrum intestatus aliquis sit,
 an intestati faciat exitum, nihil in-
 terest. §. primo.

a Etia posteriori
 ritē facto testamē-
 to, in quo in certis
 rebus quispiā in-
 stitutus fuit, primū
 cui hēres est vni-
 uersalis, tollitur
 testamentum: sin
 autem secūdis ta-
 bulis, vt priores
 quoque vim obri-
 nerent, iusserit te-
 stator: tunc qui ex
 re certa scriptus
 est: vt vniuersam
 hēreditatē hēre-
 di, qui prior insti-
 tut⁹ est testamēto
 restituere tenetur.

a Sed & * si quis
 priore testamen-
 to iure perfe-
 cto, posterius æquē
 iure fecerit: et-
 tiā si ex certis re-

leat, ratiūque sit. quid iuris? Ros-
 cius solū habebit Tusculanum, ex
 quo hēres scriptus est. ita tamen, vt
 si Tusculanus non impleat quartam
 partem hēreditatis, suppleri debeat
 quod quadrati deest. Cor. Vib.

a e Sed & si quis. Iste §. est lex. ff.
 ad Trebellianum, & incipit, Si quis
 priore.

a f Priore testamento. Nota, hic ar-
 gum. pro sententia appellationis: v-
 trum ex ea, vel ex prima agatur. [Dic
 quod aut prima sententia confirma-
 tur per lapsum temporis, quia appel-
 latio deferitur, & agitur ex prima:
 aut confirmatur à secunda, & ex ea
 agitur. gloss. in l. eos. vbi Bartol. C. de
 appellat. Sylu.] Sed contra argum. Co-
 de don. inter vir. & vxor. l. ex verbis. Et
 simile potest notari in l. penulti. eius-
 dem tit. Accurs.

¶ a Ex certis rebus. Quia totum habet, licet ex certa re sit institutus, & ideo rumpitur primum testamentum, ut hic, & ff. de haredib. institu. l. j. §. si ex fundo. inglos. institutus.

N.A. ¶ Ex certis rebus. R E B V S, vel certis assis partibus: nam qui ex certis vel rebus, vel partibus instituitur, ex asse institutus intelligitur. l. j. §. 4. l. 10. de hared. instit.

ADDITIO. Et hoc verum, quando in eod. testam. non est datus alius coheres, alias haberetur loco legatarij, præterquam in querela inofficiosi testamenti: de quo dic. ut per Ang. hic.

¶ b Ineri iussimus. Hoc titulo statim.

¶ c Aliud. f. q. expresse confirmari potest primum in secundo, & alias: ut patet in sequentibus.

¶ d Imperatores. Ecce verba constitutionis. Accurf.

¶ e Campano. scilicet rescripserunt saltem.

¶ f In eo. f. secundo testamento.

¶ g Valere. Accipe, dubitari non oportet: quod est infra. Accurf.

¶ h Scriptum. f. in secundo testamento.

¶ i Suppleta quarta. f. si res sibi data non faciant quartam.

ADDITIO. Falcidia autem nomen generaliter usurpavit: tametsi S. C. Trebelliano hoc additum sit Falcidie, ut qui restitueret hereditatem, quartam detraheret.

N.A. ¶ Suppleta. Si in his rebus minus sit quadrante Falcidico. lex Falcidia de legatis nominatim lata, producta est ad fideicommissa. l. 19. ff. ad Trebell.

lege 18. ad leg. Falcid.

¶ Inserta. Inserta ergo, quia in si. N.A. deicommissis nuda voluntas dominatur. l. 22. & pass. Codice de fideicommissis. Cæterum quod de Falcidia dixit, hæc

hodie vulgò dicitur. Quarta Trebellianica: quia legata fideicommissis ex æquata sunt, & hæc successit in locum illius. ¶ k Expressum est. Nam testator voluit primum testamentum manere: & tamen non potuit, nisi de iure fideicommissi ex tacita tamen voluntate, quæ ex secundo, testamento percipitur, remanet primum: ut si dicam in secundo, ideo instituo talem: quia mortuus est quem institueram in primo: nam si erravit, remanet primus hæres, & legata ex utroque præstantur, scilicet a primo hærede: ut ff. de haredib. institu. l. fina.

¶ Per capitis diminutionem, testamentum propriè sit irritum. Et largo modo testamentum ruptum, vel iniustum dicitur irritum, & contra. Arctin.

¶ Alio quoque modo testamentum iure facta infirmatur, veluti, cum is, qui fecit testamē-

ut animadvertit hic Christoph. Sylu. Aldobr.

¶ I Hoc modo. scilicet, tribus modis per arrogationem, & agnationem: ut supra eodem §. j. Item, & per secundi testamenti compositionem: ut supra eodem §. posteriore quoque. usque huc.

¶ Alio autem modo. **THEMA.** Nullane alia ratione testamentum infirmatur? Imò verò. Illud enim scire te oportet, infirmare, verbū generale esse: quo omnis testamenti dissolutio comprehenditur. Eius autem duas esse species. Nam testamentum aut cum per se valeret ex post facto dissolutum est, idcirco

* Abundat secundum testamentum.

* alii. alio, autem.

etque ruptum dicitur quod accidit adoptione, agnatione sui, & posteriore testamento: sicut ex me superius audisti. Aut per seipsum testamentum intercidit, veluti quum ipsius auctor

statu suum mutat, nempe per vnam ex tribus capitis deminutionibus. quibus casibus dicitur non ruptum, sed irritum testamentum non sane valde exacta & accurata differentia: sed iuriscōsulti potius de verborum proprietate paulisper deflectendum putarunt, quam non singulis nominibus res designare. Cornel. Vibul.

a Deminutus sit. Licet minima capitis deminutione: ut infra eodem §. non tamen in fin. & ff. de iure codicillorum leg. conficiuntur. §. si post factum testamentum. sed contrā.

supra de milit. testam. §. penultimo. Sed illud speciale est in milite. Potest & alius modus irritandi testamentum addici: quia per legem quandoque cassatur in duobus casibus, ut in authentica, ut cum de appell. cognosc. §. si quis de prādictis. & §. si vnum ex parentibus.

N.A. **†** Capite deminutus sit. Capite inquā, nam qui paterfam. esse desiit. testamenti factionem amisit. cum in lege X I I. ita sit. Paterfamilias, vti legassit, &c. lege penultima §. secundo. de bonor. poss. sec. tab. lege 8. §. secundo, de iur. Codicill.

h Retulimus, ut supra de capi. deminut.

c Hoc autem casu. scilicet, qui si capite deminuitur.

N.A. **†** Irrita. Quia quaecunque rata non sunt, irrita sunt. Subtiliter tamen,

aliud est irritum fieri, aliud irritum esse. l. j. de iniusto. rup.

d Dicuntur. scilicet, proprie.

e Alioqui. scilicet, si improprie dicere velim, & largē.

etiam h dicuntur, quaedam iure facta rumpi ⁱ, vel irrita fieri ^k.

† Capitis deminutione testatoris iure civili irritum fit testamentum: quod tamen (si hāres mortis tēpore pristinum statum recuperarit) iure pratorio conualescit: & ex eo secundum tabulas bonorum possessio peti potest.

† Non tamen per omnia inutilia sunt ea testamenta, quae ab initio iure facta, per capitis deminutionem irrita facta sunt. Nam si septem testium si-

ut per capitis deminutionem testatoris, vel quando hāres institutus non adit hāreditatem, quia tunc testamentum constituitur irritum: ut l. j. ff. de iniusto. test.

† Per omnia. Quia iure civili de N.A. stituta, à Pratore tamen iuvantur.

† Non tamen. **CASVS.** Titius integro capite testamentum fecit. deinde deminutus est, ad extremum etiam in integrum caput restitutus: puta cum adoptatus esset, sui iuris factus est, quæro an valeat testamentum? iure civili non valet, ut modò dicebamus: sed Prator pro suo iure atque imperio bonorum possessionem petenti hāredi scripto decernit, testamentumque confirmat. Nā ius Pratorium introductum est adiuvandi, vel supplendi, vel corrigendi iuris civilis gratia, propter utilitatem publicam. Cor. Vib.

T 5

f Causas. id est, differentias.

g Singulis appellationib⁹. id est, propriis nominibus. & facit ff. de supp. lega. l. Labeo. §. fina.

h Nō iure facta. Ut sunt illa, quae carent solennitate testiū. Vel quando testator non habuit testamenti factionem, & fecit. vel quando filium in potestate constitutum prateriuit: ut lege prima. ff. de iniusto. rup. testam.

i Rumpi. scilicet tribus modis. videlicet per arrogationem, per agnationem, & per secundū testamēti compositionem.

k Irrita fieri.

¶ Not. quod reconualescit, quod aliis non valuit cessante impedimento, saltem de æquitate. Item, quod ad hoc, ut bonorum possessio secundum tabulas detur necesse est quod testamentum sit solemne de iure civili. Syl.

¶ a Signata sunt. Et postea testator capite diminutus est.

¶ b Cuius Romanus. Ut quando maximam vel mediam capitis diminutionem passus fuerit, & postea restitutus.

¶ c Sui potestatis. Ut in minima. Accurs.

¶ d Fuerit. Et aliquo iudicio voluntatem primam retineat: ut ff. de bonor. posses. secundum tabulas. l. qui ex liberis. §. testamento.

¶ Hæc glo. communiter approbatur, quæ voluntas debet declarari, saltem coram quinque testibus. lege, hæredes. §. sed si notam. ff. de testam. & ibi doc. Syluester.

¶ e Libertatem. Imò etiam facto seruo testatore: ut quia capiatur ab hostibus, & ibi seruus moriatur. nam tunc valet testamentum: ut supra quibus non est per. fa. testa. §. fina. qui est contra. sed illud est propter fictionem legis Cornel. ut ibi, & ff. de vulg. sub. l. lex Cornelia.

N.A. ¶ Mortis tempore. Subtilis quæstio: nam Ulpianus sola taciturnitate conualescere testamentum significat. lege prima. §. quinto. ff. secundum tabul. Papi- nianus exigere probationem videtur, ne testamenta nuda voluntate constituentur. l. penultima. ff. eodem titulo. Rursus Ulpiani regula. titulo 23. rem ita transigit. Si nemo alius legitimus sit hæret. Dabitur ergo petitio, sed dabitur simul exceptio, quæ tamen ex persona oppositoris (legitimi scilicet hæredis) estimabitur, v-

trum sine re, an cum re danda sit: ut in specie. lege duodecima. ff. de iniust.

ADDITIO. Et tunc quando impedimentum tollitur per viam fictionis. ut ibi: vel restitutionis in integrum à principe: ut l. si quis filio. §. penul. ff. de iniust. testa. reconualescit testamentum etiã de iure civili, nisi quoad relictum tali damnato factum, vel ipsius institutionem, secundum Angel. hic.

¶ **Simplici nudaque voluntatis expressione præcedens ritè factum testamentum minime infirmatur: item posterioribus tabulis imperfectis, non sunt irritæ priores perfectæ.**

¶ Ex eo autem solo § non potest infirmari testamentum, quod postea testator id * noluerit * valere vique adeò, ut & *

bono. posses. §. quos autem. Accurs.

¶ Ex eo autem. CASVS. Titius testamentum fecerat, idque ritè ac legitime: deinde dixit quibusdam se nolle illud valere, aut aliud inchoavit, sed non perfecit: atque ita mortuus est. quæro an valeat testamentum illud, quod ritè ac legitime antea fecerat: valet, ratumque ac fixum permanet. Sequentem §. clarum per se, non illustramus. Cor. Vib.

¶ Not. testamentum solenne non tolli nuda voluntate contraria. Itè, quod illud non dicitur testamentum, quod quis post aliquarum rerum dispositionem, morte præuentus, perficere non potuit. Syl.

¶ g Solo, Bene dicit solo: quia si plus interueniat, licet non sit perfectum, secundum tamen quandoque rumpit, primum: ut in ff. huius §. dicemus.

¶ c Noluerit. scilicet, dicendo hæc verba, Nolo testamentum quod feci, valere.

¶ Noluerit. Nam ut nuda voluntate N.A. testa

testamentum non constituitur. l. pen. ff. sec. tab. Sic nuda voluntate, & pœnitentia non eueritur, nisi aperta indicia sint. l. pen. ff. cod. l. i. §. 5. ff. si tab. tes. null. ex.

N.A. Mortis. Vel

mortalitate, veluri si testes cōtestatus non sit. lat. 2. l. de leg. 3. Vel si cū plures nuncupare vellet, prius obmutuit. lege 25. de testam.

* Aliis, mortalit. tit.

N.A.

Pertinacis. Ca pitolinus. Legem (inquit) tulit, ut testamēta priora non prius essent irrita, quam alia perfecta essent.

* Cuius meminit Capit. in Peni.

¶ a Perfecte fuerint. Imò quandoque & si sint imperfecta, secunda rumpit

primò factas: ut Co. de testam. l. sancimus. quæ est contra. Sed ibi tam ex cursu decennij, quam mutatione voluntatis illud euenit, non sola mutatione. Item contra. ff. de mili. test. l. eius militis. §. militia missus. Sed ibi primum erat minus solenne, iure communi inspecto: vnde facile potuit rumpi. [Facilius enim tollitur actus subnixus iure singulari, quam iure communi. lege quarta. ff. de fideic. liberat. Syluest.] Item, contra. ff. de in inst. rup. testam. lege secunda. Sed ibi secundum, licet non sit perfectum iure communi, est tamen perfectum iure militari: vnde rumpit primum. Item contra. Cod. de test. l. hac consultissima. §. si quis autem. Sed ibi in secundo fuerunt instituti, qui & aliis intestato successuri erant: vnde facile rumpitur primum testamentum, in quo extranei sunt instituti: & facilius admittuntur venientes ab intest. ut argu. ff. de vulgari & pupil. substit. l. si filius. Item contra. Codice de testamentis. lege, nostram. & ad idem contra. ff. si ta. test. nulla ex. lege prima. §. si hæres. Sed in istis legibus plus fecerat testator, ut rumperet primum quia incidit, quod magis est, quam si aliud testamentum facere voluisset: arg. ff. de iis, quæ in test. delen. l. se-

cunda. Item contra. ff. de acquir. hære. l. Claudius. Sed ibi non valet primum: quia ruptum sit à secundo: sed quia hæres institutus in primo non adiuit ex eo hæreditatem. vnde non

ne dubio nullum est b.

¶ Si quis idcirco principem hæredem scripserit, ut aduersario, cum quo sibi lis erat, duriorē constitueret litigatorē, nulla est dispositio huiusmodi.

¶ Eadem oratione expressit, non admissurum se hæreditatem ei, qui litis causa princi-

ceret, nolle prius valere: vel quam si secundum cœpisset facere, & ideo ibi receditur à primo. Vel dic illud quod hic dicitur, esse verum de iure directo, ut non rumpatur primum, sed tamen auferatur ei hæreditas, ut indigno: ut ibi, cum hoc cogitauerit testator: ut argumen. ff. de condi. instit. l. quidam. in fin.

¶ Imperfectum. Veluti non subscriptum, aut obsignatum. l. hac consultissima. §. non subscriptum. & §. ex testamento. Cod. de testam. & l. sexta. ff. de fals.

¶ b Nullum est. Not. nihil esse quod perfectum non sit. Codice de iis, quibus ut indignis. l. cum Syllanianum, in fin. Sed contra. ff. quemadmodum testamen. aperian. lege secunda. §. testamentum. Sed ibi abusiue dicitur aliquid, quod non erat perfectum. Itē, contra. Codice de testamentis. l. hac consul. §. ex imperfecto. Sed illud speciale est fauore liberorum, ut ibi dicitur: sicut & illud est speciale in illis, ut difficilius rumpat testator illud in quo ipsi instituti sunt: ut in authentica de testament. imp. §. penultimo.

¶ c Expressit. Iulius Pertinax.

ADDITION. Eam orationem Iulius Capito

valet testamētum, quod hæredem non habet: ut ff. de iis, quæ in testam. delen. l. proxime. nec potuit eam transmittere suo hæredi adeundam: ut Cod. de cadu. tollen. l. v. nica. §. in nouissimo. Item contra. Codice de his quib. ut indig. l. hæreditas. Sed ibi dixit talia verba, quod hæres erat indignus. vel similia, quæ pl^o faciunt, quam si simpliciter di-

N.A.

Capitolinus commemorat his verbis, in Pertinace: Pertinax legem tulit, ut testamenta priora non prius essent irrita, quam alia perfecta essent: neve ob hoc fiscus aliquando succederet, ipseque professus est, nullius se aditum hereditatem, quæ aut adulatione alicuius delata esset, aut lite perplexa, ut legitimi hæredes & necessarij priuarentur. additque S. C. hæc verba, Sanctius esse inopem Rem publicam obtinere, quam ad diuitiarum cumulum per discriminum & decorum vestigia peruenire.

¶ a Reliquerit. scilicet in solenni testamento: quod facit, ut duriores faciat aduersarij suis aduersariis: quæ institutio est odiosa & inuidiosa: ut ff. de hæred. instit. l. penul.

¶ b Ob eam causam. scilicet litis. nam si legitimas non probat. s. princeps, multo minus probabit non legitimas.

¶ c Probaturum. id est, commendaturum.

N. A. ¶ Nuda voce. i. non solemniter nuncupatione, sed simplici iactatione. h. sancimus. C. de testam.

¶ d Admissurum. id est, nisi solemniter sit institutus, nolle etiam nomen hæredis habere.

¶ e Auctoritas desit. Ut quia aliquid desit propter quod testamentum non valet, cum multa sint in eius factione necessaria: ut s. de testa. §. j. & ij.

¶ f Rescripserunt. Ut Cod. de testa. l. ex imperfecto.

¶ g Inquiunt. Imperatores.

¶ h Soluti. Ut ff. de leg. & senat. cons. l. princeps. & facit ff. de iure fisci. l. fisci. §. finali.

¶ i Viuimus. id est, vivere volumus: ut

hic, & C. de leg. & constit. princip. l. digna vox. & facit ff. de lega. ij. l. quod principi. & l. seq. & ff. de leg. ij. lege, ex imperfecto: & ff. de inoffic. testam. l. Papinianus. §. si Imperator.

DE INOFFICIOSO TESTAMENTO.

¶ Liberi indebitè exheredati, inofficiosi querela proposita, parentum possunt impugnare testamentum: quod ius parentibus quoque a liberis exheredibus factis competit, item fratribus, turpi scilicet persona instituta: reliquis autem cognatis hoc querelæ beneficium.

¶ Via plerumque parentes si

12. & lib. 4. tit. 5. Scitum est illud Baldi. Cum animalia omnia naturalis iuris peritia censeantur Principes, qui se naturæ legibus solutos contendunt, ne inter animalia quidem censendos. Baldi. in d. l. 5. C. de legib.

DE INOFFICIOSO TESTAMENTO.

¶ Qualiter ipso iure testamentum infirmetur, s. titulo j. dictum est. Nunc autem qualiter officio iudicis, id est, per sententiam iudicis intentetur querela inoffic. testam.

¶ Via plerumque. Totus iste titulus diuiditur principaliter in duas partes. Primò ponit, quibus personis competat querela. Secundò, quando querela cesset. Secunda ibi, sed hæc ita. Item prima subdividitur.

ADDITIO.

Imò contra fiscum in dubio est ferenda sententia, si causa sit merè lucrativa: aliàs secus, ut hic. Angel.

¶ Legibus viuimus. N. A. Princeps lege regia legibus solutus fuit. l. Princeps. 31. ff. de legib. l. 7. de const. Princ. sed hoc de civilibus legibus tantum, id est, de priuato iure latè intelligitur, non de naturali, aut gentili iure. Quin etiam Principis auctoritas, ex iuris auctoritate pendere dicitur. l. 5. Co. de legib. l. pen. de hæred. instit. l. 23. de legat. 3. Paulus libro 5. sentent. titulo

additur. Nā primò, de querela descendendum contra testamenta ascendentium. Secundò contrā, de querela ascendentium contra testamenta descendendum. Tertiò, de querela collateralium. Quartò, quòd querela est remedium subsidiarium. Secunda ibi, Non autē. Tertia ibi, Soror. Quarta ibi, Tam autem.

CASVS. Marcellus crudelis pater, atque amicus filium exheredavit: aut mater Mēnia, praterit: quum tamen eius rei causam honestā haberet nullam.

^{ut. D.} Nihilne remedium adolescenti bono comparatum est? imò, actionem Prætor ei dabit testamenti inofficiosi.

^{et.} Quid si pater aut mater à filio impio & inhumano exheredatus est? Idem ipsum remedium eis comparatum est? Quid autem si alij cognati exheredati sunt, veluti frater, aut patruus, aut ceteri? Frater & soror inofficiosi testamentum accusare possunt, si turpes personæ hæredes institutæ sunt, veluti mimi, aut gladiatores, aut adulteri. Alij autem cognati non possunt. Corn. Vib.

^{N.A.} Testamentum inofficiosum est, quod contra humanitatis officium, literis, parentibus, aut fratribus debitum, factum est: Id est, cum hi qui instituendi erāt iniuria exheredati sunt. Actio, siue querela inofficiosi, est petitio hæreditatis quæ liberis, parentibus, fratribus exheredatis, aduersus possessorem conceditur, ut eam, rescisso testamento recuperent. l. xx. ff. hoc tit. l. penult. ff. de bon. poss. con. tab.

^a Exheredant. Hoc refertur ad eos qui ascendunt per lineam masculinam & femininam: sed sequens clausula respicit tantum femininam.

^b Vel omittunt. Hoc tantum ad femininam lineam refertur. Nā illarum prateritio pro exheredatione habetur: ut suprà de exhered. lib. §. mater. Si autem aliquis de linea masculina omitteret filium in potestate, nullum

ipso iure esset testamentum: si emancipatum filium omitteret, valeret: sed per contra tab. rumpitur: ut suprà de exhered. lib. in princ. & §. emancipatos. hodie etiā emancipatus prateritus potest dicere nullum ipso iure: ut suprà de exhered. libero. §. nostra. aliās §. sed hæc quidē. & C. de liber. prater. l. maximum. Accurs.

ADDITIO. Quod est verū, si sine legitima causa sit facta prateritio, aliās contra tabu. habet locū: secundum cōmunem opinionē. Ang. Omittit. Talis omissio exheredationis vim obtinet. §. vlti.

sup. de exhib. liber.

^c Agere possunt. scilicet ab adita hæreditate intra quinquennium: ut C. eodem. l. scimus. §. fin. & l. si quis filium. in fin. & ff. eodem. l. Papinianus. in fine. & C. in quibus causis in integrum restitui. non est necesse. l. ij. Et hoc proposita quadam petitione ad hoc, ut testamentum rescindatur, quæ non est actio prorsus, nec accusatio, sed medium tenet, & quandoque actio, quandoque accusatio dicitur: sed propriè dicitur querela: ut nor. ff. eod. l. posthumus. §. si quis ex personis. in gl. j. si quis. in fine.

^d Qui. scilicet liberi.

^e Queruntur. id est, conqueruntur.

^f Se exheredatos. A qualibet linea.

^g Prateritos. Ab aliquo de linea feminina.

^h Hoc colore. id est, hac honestate verborum.

ⁱ Verè furiosus. Id est, non in omnibus negotiis mentis errore adfectus; sed in eo solum, quod contra officium testamentum illud fecerit l. ij. l. v. ff. hoc tit.

^j Nullum testamentum. Ut suprà quibus non est permillum facere testa. §. item furiosi.

^k Liberorum. Parentibus, scilicet est permillum accusare filiorum testamentum, quando sunt ab eis exheredati. & hoc

^{vel de meus.}

^{N. A.}

^{N. A.}

& hoc accipe in filio pagano emancipato: aliàs si esset miles, non subiiceretur querela: vt C. eod. l. fin. in fin. [Quod hodie correctum est secundum glo. quæ communis est in d. l. fin. quia datur querela.

Syl.] Item, si esset in potestate, testamentum ipso iure non valeret: vt s. quibus non est permissum facere testamentum. in prin. & facit ff. eodem. l. nam & si parentibus.

ADDITION.

Et præteritos, & exheredatos queri posse parentes. Eg. Baro hic censet. Licet præteriti etiam contra tab. bon. possent petant. liberi tamen in querela anteponentur parentibus. l. si pater. ff. de inoffic.

N.A. [†] Liberos parentibus. Cum orbi liberi decesserunt: Nam eo casu, liberorum hereditas piæ parètibz debetur. l. xv. ff. hoc tit. hoc de emancipatis intelligendum est.

[†] a Soror autem & frater. Hoc accipe in consanguineis & uterinis, vel consang. tantum: nam uterini nō possunt: vt C. eod. l. fratres. Et not. quod duo dicit iste s. primum, quod frater & soror possunt agere querela: secundum, quod hoc verum est, quādo turpes personæ instituuntur heredes.

[†] b Turpibus. s. infamibus ipso iure, vel per sententiam, vel etiam de facto.

ADDITION. Et talis infamia iuris, vel facti etiam excludit à querela: vt l. in arenam. C. eod. Angel.

[†] c Prælati sunt. id est, admissi sunt, & eunc turpibus personis, ablatiui sunt absoluti. Vel dic, Prælati sunt, id est, præpositi turpibus personis, datiuè legendo.

[†] d Nō ergo. Hoc refertur ad primum responsum, vel potius ad secundum. Accurs.

[†] e Possunt. scilicet de iure.

[†] f Ultra. Hoc ad secundum, vel potius ad primum, si rectè inspiciatur series textualis.

bus. [†] Soror autem^a & frater turpibus^b personis scriptis hereditibus, ex sacris constitutionibus prælati sunt^c. Nō ergo contra omnes heredes agere possunt^e. Ultra^f fratres igitur & sorores cognati nullo modo aut agere possunt, aut agentes vincere s.

Querela inoffi-

[†] g Agentes vincere. s. etiam de facto agentes, non vincerent: melius ergo facerent, si se sumptibus inanibus non vexarent: vt ff. eo. l. j. Sed contra ff. eod. l. posthumus. s. si quis ex his. Sed ibi

ciōsi nō habet locum, vbi competit aliud remedium.

[†] Tā aut naturales^h liberi, quā secundum nostræ constitutionis diuisionēⁱ * adoptati^k, ita demum de inofficioso testamento agere possunt, si nullo alio iure ad defuncti bona venire possunt. Nam qui ad hereditatē totam,

nemo repulit agentem: repelli tamen potuit, vt hic. Sed an filij fratrum agant? Videtur ex hac litera eos excludi: sed cum hodie vocentur ab intestato, & fratribz equiparentur, fortè & ipsis querela datur, vt in auth. de hered. ab intest. ven. s. reliquū. & in auth. vt fratrum filij. s. j. collat. ix. quæ est in C. de legi. hered. authent. cessante. & arg. ff. de in-

^h defini-
tionem.

offic. testam. l. posthumus. in princ. Sed respondent quidam, quod non admittuntur ad querelam: & tamē vnā cum eo, qui potest agere, admittuntur ab intestato, vt C. de inoffic. test. l. fratres. & C. communia de success. auth. itaque. Vel posset responderi, quod admittuntur iure diuerso. nam frater agit querela & rumpit: & filius alterius fratris cum sit ruptum testamentum, admittitur ab intestato. Accursus.

ADDITION. Si autem esset solus, à querela excluderetur. Angel.

[†] h Naturales. scilicet & legitimi: nam naturales tantum non agunt in bonis patris, sed matris: vt ff. eod. l. si suspecta. s. j.

[†] Ratio est, quia ab hereditate matris non excluduntur, à patris sic. l. humanitatis. C. de natur. lib. l. placet. C. ad officia. vel quia contra votum patris non succedunt. glo. in l. j. s. j. ff. de contra tabul. Syl.

[†] i Diuisionem. Vt ab auo paterno, vel materno.

[†] k Adoptati. id est, arrogati qui habent quartā ex constitutione diui Pij: vt ff. eod. l. Papinianus. s. si quis impubes. Item adoptati, si auo paterno dati sunt: vt C. de adopt. l. cum in adoptiuis. & suprā de adopt. s. sed hodie. & hoc prædixit.

[†] l Ps

¶ a Partem, scilicet quartam. si autem minus, tunc ad supplementum agitur: vt infra proximo.

¶ b Veniunt. id est, venire possunt, vt iure legati vel donationis: vt infra eo. §. pen. vel quia eorum filij vel serui sunt instituti: vt ff. eod. l. nihil.

N.A. ¶ Non possunt.

Quia per querelā quæ furo-
ris, iniuriæ, in-
humanitatis pa-
rentes arguit,
lædi pietas vi-
detur.

¶ c Posthumi. s. exheredati. nā si præteriti, ipso iure rumpitur testamentum: vt supra de exhered. libe. §. posthumi. sed hodie non possunt exheredari. vt C. eod. l. si quis in suo, §. legis.

¶ d Sed hæc. Hoc refertur ad supra dicta, à principio vsque huc.

¶ e Testamēto. scilicet iure institutionis cum testamentum facit: vt in auth. vt cum de appellat. cog. §. aliud. sed si alia voluntatem facit, sufficit quoquo relinquatur titulo vt in auth. de trien. & semis. §. j. collat. iij.

¶ f Constitutio. Vt C. eo. l. omnimodo. Accurs.

¶ g Eis. s. exheredatis. vel præteritis.

N.A. ¶ Quartam legitimā. Hæc vulgò legiti-
ma dicitur, absurdò tamen, quoniam
pars est legitimā, id est, quarta debita
portionis ab intestato l. viij. §. quoniā.
ff. hoc tit. Potest dici portio legitima-
ria. At nouo iure, sui plures non sint
liberi quā quatuor, trientem habet
sin plures, semissem Nou. 118. quæ no-
minatim etiam ad parentes & fratres
producitur.

¶ h Non fuerit adiectum: vt C. eod. l. scimus. in princ.

¶ i Si tutor. C. a. v. s. Aurelius filius-
fam. & in patris potestate tutelam pu-
pilli Annij gerebat. Aurelium illū pa-
ter exhereda-

uit: & Annio le-
gauit centū. De-
functo patre,
Aurelius legatū
pupilli nomine
accepit: deinde
vult agere inof-
ficiosi. quæro, ^{implē}
an possit? Resp.
posse. Quid ex
contrario? Sul-
picius filiū suū
pupillum exhe-
redauit, & ipsius
tutori Mauiō
legauit centum,
Mauius pupilli
nomine agit in-
officiosi, causa
cadit, deinde
vult petere suū
legatū. potest-
ne? potest. Cor.
Vibul.

¶ Qui officij ne-
cessitate coactus
legatum ex eo, in
quo exheres fa-
ctus fuerat, testa-
mento petiit, non
prohibetur illud
inofficiosi querela
impugnare, è re-
gione etiam, qui
impugnauit, lega-
to sibi in eo testa-
mento facto, mini-
mè priuabitur.

¶ Si tutor i tutoris no-
mine pupilli, cu-
ius tutelam gere-
bat, ex testamen-
to patris sui lega-
tū acceperit, cum
nihil erat ipsi tu-
tori relictum à pa-
tre suo: nihilomi-

quod petiit filius nomine pupilli sui:
nō tamē ideo repellitur à querela suo
nomine. Sed cōtra. ff. eo. l. si. primo re-
spōsio. Sed ibi certè aduocatus, procu-
rator sponte faciebat, cum illa officia
sint spontanea: vt j. mand. §. mandatum.
at hic etiā ex necessitate: quia tutela ex
necessitate suscipitur: vt ff. de tut. & cu-
rat. da. ab his. l. necnon. & necessario
geritur: vt ff. de adm. tut. l. j. in princ.

¶ Quando autē etiam officium aduo-
cationis esset necessarium iuxta l. pro-
uidendum. C. de postul. cum simil. tunc
non submoueretur à querela. Syl.

¶ Si tutor. Dubitationis causa est: Quia N.A.
qui

ter exhereda-
uit: & Annio le-
gauit centū. De-
functo patre,
Aurelius legatū
pupilli nomine
accepit: deinde
vult agere inof-
ficiosi. quæro, ^{implē}
an possit? Resp.
posse. Quid ex
contrario? Sul-
picius filiū suū
pupillum exhe-
redauit, & ipsius
tutori Mauiō
legauit centum,
Mauius pupilli
nomine agit in-
officiosi, causa
cadit, deinde
vult petere suū
legatū. potest-
ne? potest. Cor.
Vibul.

¶ Not. q. dictio
sed si, nō aduer-
satur secundum
suam naturā in
iure & in facto:
sed in facto tan-
tū. Syl.

¶ i Si tutor. Te-
stator extraneū
instituit, & filiū
exheredauit, &
cuidam pupillo
existenti in tu-
tela filij sui le-
garum reliquit:

Adnota-
tiō Pro-
curatoris
officiū
est spōn-
taneū.

qui semel testamentum cognouit, arguere postea illud non potest. Nemo ex parte testamentum probare, & ex parte improbare potest: quia indiuiduum est. l. x. §. ult. & ll. seqq. ff. hoc tit.

a Nihilominus. Nam videbatur paternum iudicium approbasse, & sic non posse postea querela agere: sed tamen nihilominus potest, ut hic dicit.

b Patris. scilicet ipsius tutoris, imò erat exheredatus. *abst.* Accus.

c Sed si e contrario. hic testator filium suum pupillum exheredauit, & tutori, quem ipse met pater filio dabat, legatum dimisit. licet ergo agat de inoffic. nomine pupilli, & succumbat, tamen ad legatum admittitur. Et ita not. arg. ex hoc & superiori responso, q. quis agit aliquid interdum non ut ipse, sed ut alius: simile ff. de adopt. l. si pater. §. qui duos.

& ff. eod. l. is qui. §. si hæres. & l. aduersus. §. j. & C. de adm. tut. l. cum quædā. & ff. de compen. l. pen. C. de dol. l. j.

N. A. **T** E contrario. Dubitationis causa est, quia testamentum qui oppugnauit, ei tanquam indigno, quod relictum fuerat aufertur l. j. & pass. de his qui. ut indig. ff. Solutio. Est diuersitas iurium & causarum l. xxxij. ff. hoc tit.

Igitur. T H E M A. Pater non vult filium instituere, aperte exheredare non audet: quid ei faciendum censes? Relinquat ei quartam honorum suorum partem: veluti tria ex duodecim. Sed ecce, duo sunt filij: quid fiet? utrique fescuncem, id est, unum & dimi-

diatū. quid si sint tres? singulis vnciam vnā. & sic deinceps. sic enim quarta perpetuò relinquetur. Corn. Vib.

d Igitur quartū. Contrariū formatur ex eo, quod habes §. eo. §. sed hæc ita.

ubi dicit etiā si minus, quarta habet, non agit querela, sed ad completum. Solu. hic loquitur ante Iustinianū, ut C. eo. l. cum queritur. & ff. eo. l. Papi- nianus. §. quoniam autē quartam. at §. secundum Iustiniani tempora, per legē. C. eod. l. omnimodo. Et illud igitur, quod est hic, ponitur inceptiue, nō illatiue. sic ff. de iust. & iur. l. ius ciuile. §. hoc igitur. vel lege illatiue ex eo, qd habes. §. eo. §. ita autem. in fin.

e Iure legati. Sed hodie iure institutionis, si facit testamētū: ut in auth. ut cū de app. cog. §. aliud. Si verò alia sit voluntas, sufficit quoquo relictū titulo: ut in auth. de triē. & semis. §. j.

f Quod introductum est tam respectu honoris, quia titulus est honorabilis: quam utilitatis, propter ius accrescendi. Syl.

g Legati. At nouo iure legitima portio, solo hæreditatis, atq; institutionis tit. relinquenda est. No. 115. §. 3. abrogata per No. 181. Quod summè notandū est.

h Inter viuos. s. data ea conditione, ut hæc donatio inter viuos in quartam computetur: ut C. eo. l. si quando. §. generaliter. & hic subicit.

i Aliis modis. Ut dotis causa, & donationis propter nupt. ut C. de inoffic. test. l. quoniam nouella.

k Diximus. suprā prox. §.

l Pro

¶ Pro virili portione. Vt scilicet quilibet habeat quartam huius partis, quam habiturus erat ab intestato: vt C. eo. l. parentibus. & l. cum quæritur. hoc tamen est hodie iure authen. mutatum. s. vt

tertia detur. si sūt quatuor vel pauciores. Si verò plures sūt filij exheredati, habent dimidiam: vt in authen. de trien. & semis. §. i. quæ est Co. eo. authen. nouissima. Vnde vers^o.

Quatuor aut infra, dant natis iura trientem:

Semissem verò dant natis quinque vel vltra.

Et not. in fi. huius tit. quod quidam dicunt hunc tit. hodie non habere locū, nisi inter fratres, turpibus personis hæredibus institutis. & hæc fuit sententia M. per auth. C. de libe. præte. vel exhered. auth. non licet. & authen. ex causa. Sed nos dicimus, quòd habet locum, vt olim: quòd plenè diximus in authen. vt cum de appel. cog. §. aliud. inglos. nominatim. in fin. & d. auth. ex causa. nisi quòd quædam capitula in d. auth. circa querelam sunt innouata: vt quia olim non trans mittebatur ad hæredem etiam suum, nisi esset preparata: vt ff. eodem. l. posthumus. §. fi. & l. sequi. hodie sic ad suum hæredem: vt C. eo. l. scimus. in fi. Item, olim quarta dabatur, hodie triens, vel semis. vt dictum est. Item, olim filij se gratos esse probabant: hodie hæredes probant ingratos: vt C. eo. l. omnimodo. in gl. arguantur. Item, nota hunc titu. loqui de gratis filiis. si enim essent ingrati, nihil teneretur pater eis relinquere: vt in authen. de hered. & fal. §. exheredatos. in glo. iustè ibi, vt quia. & authen. de immen. do. in fine §. si. Et sunt causæ ingratitudinis quatuordecim, quibus filij exheredantur: & vij. quibus pater à filiis: vt in authen. vt cum de appel. cog. §. causas. & tres quibus frater à fratre: vt in authen. de nup. §. ingratitudinem. Accurs.

Plures autem sunt in filio, quàm in aliis: quia magis tenetur. l. antibi. Co. de in lit. dand. tutor. l. altius. §. si serui. vendic. Syl.

ADDITIO. Istæ omnes causæ faci-

est, pro virili portione ^a*7.

TIT. XIX.

DE HÆRED- dum qualita- te & differ- rentia.

le habentur per hos versus,
Bis septem causis exheres filius esto:
Si patrem feriat, vel maledicat ei: Car-
cere detrusum si negligit ac furiosum:
Criminis accuset, aut paret insidias:

¶ Triplices sunt hæredes. Angel. Aret.

Hæredes autem, aut necessarij ^b, dicuntur, aut sui & necessarij, aut extranei.

nati spernet honorem. Hunc accusabit, dira venena dabit. Testari vetat, aut uxorem diligit eius: Non redimit captū, dum furit, odit eum: Pellitur à fratre frater causis tribus: vt si arguit hunc sceleris: vel ei vult tollere vitam: vel si iacturam rerum sibi mouerit vnquam.

¶ Pro virili portione. i. Vt virilis singulorū portio quarta sit eius partes legitimæ, quā habituri ab intestato fuerant. d. l. 8. §. quoniam. ff. hoc tit. sed hæc proportio abrogata est d. Nouella 115.

DE HÆREDVM QVA- litate & differentia

¶ Quia hæredes, de quibus suprà dictum est, diuersi sunt, ideo de eorum differentia, & qualitate, id est, differenti qualitate videamus. Accurs.

Hæredes. Tonus iste not. tit. diuiditur principaliter in duas partes. Primò, ponit regulam quòd hæredum sunt tria genera. Secundò, illa genera prosequitur, & declarat seriatiim. Secunda ibi, necessarij hæres.

¶ b Necessarij. scilicet tantum.

¶ c Aut extranei. De his autem omnibus hic tit. dicit per ordinem: vt infra proximi. §. & §. sui. & §. ceteri.

¶ Necessarius. Diuiditur in tres partes. Nam primò, prosequitur primum genus hæredū, scilicet qui sunt necessarij hæredes tantum. Secundò, prosequitur secundum membrum siue genus: videlicet, qui sunt sui, & necessarij. Tertiò, prosequitur, qui sunt extranei hæredes. Secunda ibi, Sui autem. Tertia ibi, Ceteri qui. Item subdividitur prima pars in quatuor partes. Primò, quis sit hæres necessarius tantum. Secundò, rationem assignat quare sic vocetur. Tertiò, infert, consulendo testatori, qui non est soluca-

do. Quartò, prouidet ipsi seruo. Secunda ibi, idèque. Tertia ibi, Vnde qui. Quarta ibi, Pro hoc tamen.

Necessarius. *THEMA.* Quero, què appellas necessarium? Seruū hāredem institutū. Quid

ita quæso? quoniam velis nolit, hāres esse cogetur: vt defuncti exultationi consulatur. Quod habebit pro istis incommodis premiū? Duplex. Primū enim libertatē cōsequetur, quæ res nullo pretio æstimanda est. deinde quicquid alia ex causa, quā hāreditatis acquireret, sibi acquireret, neque creditorum rapinis obnoxium erit. Cor. Vibul.

Not. triplicē hāredū differētiā. Item quis dicatur necessarius hāres, & quare. Itē, not. consilium illorum, qui nolūt

bona sua post mortē distrahi nomine suo. Itē, quod hāreditas adita non amplius dicitur hāreditas. ibi, potius hāredis bona quā testatoris. Item, quod bona quæ sita post mortē non sunt obligata creditoribus. Item, quod qui in vno grauatur, in alio releuatur. Item argumentum à speciali hic, quod hāres tenetur de suo creditoribus hāreditariis. Syl.

a Necessarius. Ad hoc, vt sit necessarius est necesse, vt sit seruus testatoris tempore testamenti. vt hic, & ff. eodē. de hāred. instit. l. si alienum. in principi. Item, & tempore mortis: vt ff. de hāre. instit. l. seruus. j. Item, quod non sit alteri legatus, tunc enim legatario quæreret hāreditatem, & ipse eius esset nisi idem seruus sibi substitutus esset hāres & liber: vt ff. de pup. sub. l. fin. §. j.

b Proterit. i. statim: & si quidē purē institutus est, à seipso libertatē cōsecutus videtur: vt ff. de ac. hāre. l. ex parte. & ff. de hāre. instit. l. sed & si in condicio-

ne. §. si. & etiam ignorans: vt ff. si cert. petat. l. eius qui. in prin. & in glos. status. & ff. de testam. l. qui in domini.

c Et necessarius. Nisi sit institutus sub hac conditione, si vellet: quæ verba faciūt eū volūtariū: sed in extra

vtteriori gradu hāredē instituere: vt si creditoribus satis non fiat^f, potius eius hāredis bona quā ipsius testatoris à creditoribus possideantur, & vel distrahantur, vel inter eos diuidantur. Pro hoc tamen incommodo^h, illud ei commodum præstatⁱ, vt ea quæ post mortē^k patroni^l sui, sibi acquiescit^m, ipsi reseruentur^m. Et quamuis non sufficiāt bona defuncti creditoribus, iterumⁿ tamē ex ea causa res eius, quas sibi ac-

ciūt eū volūtariū: sed in extra neo nihil operantur: vt ff. de condit. instit. l. verba. & ff. de hāred. instit. l. Cornelius.

+ Hāres sit. Vide §. lib. l. tit. 6. vbi lex Aelia sētia nominatur.

d Vnde. Quia necessarius.

e Suspectus. Vt quia sciūt se nō esse soluedo. & facit §. quib. ex cau. ma. non licet. in prin. & §. de vulgar. substituitur. in princ.

+ Instituere. Pri mo gradu propriè dicitur institutus, secundo, & vltiore substitutus.

f Satis non fiat. scilicet hoc seruo hārede, & libero instituto.

g Hāredis. i. serui instituti. & hoc ne defunctus iniuria afficiatur: vt §. qui. ex cau. ma. non lic. §. j. in fin.

h Incommodo. Quia inuitus hāreditati adstringitur.

i Commodū præstat. Sic & aliās inuenitur in multis locis: vt qui in vno casu grauatur, debet in alio releuari: vt ff. de iurei. l. eū qui in prin. in gl. probandi.

k Post mortē. Cante aditā hāreditatē: vt C. ad Sylla. de his, qui. vt indig. l. cū Syllanianum. Vel certē hic protinus videtur adita hāreditas: & d. l. cum Syllanianum in alio casu loquitur.

l Patroni. f. quādo libertas est legata sine institutione: quæ statim nō cedit: vt l. vnica. §. libertatibus. C. de cadu. tol.

m Reseruentur. Separatione impetrata

+ Adquisierit. Non ex causa hāreditaria, atque idcirco bonorum separatione postulabant. l. j. in fine. ff. de separ.

+ Reseruentur. Separatione impetrata

N.A.

N.A.

Abest

Th. re. ill.

N.A.

erata, si bona patroni non attingat, i. non inceperit administrare: ut ff. de sepa. l. j. §. si alius. i. si incepit administrare, non poterit postea impetrare separationem, nisi sit minor: ut ff. de minor. l. ait Prætor. §. non solum.

quo casu tantum. si cum est minor, separationem impetrabit: etiam si iam attigerit hereditatem: non autem ut ab hereditate se abstinere: ut ff. de acquir. hæred. l. necessariis. §. si.

* a Non vaneant. l. non venduntur.

* Sui autem. Iste §. dividitur in quatuor partes. Primo, ponit, qui sunt sui, & necessarij heredes. Secundo, hoc limitat, & restringit. Tercio rationem reddit, quare dicuntur sui heredes. Quarto, rationem ponit, quare dicuntur necessarij. Secunda ibi, Sed ut nepos. Tertia ibi, Sed sui quidem. Quarta ibi, Necessarij.

* Sui autem. **THEMA.** Qui sunt sui & necessarij? Liberi qui in morientis manu sunt, quid ita, quæso? Sui, quoniam patri morienti ita succedunt, ut continuari tantum, non autem mutari dominium videatur. Necessarij, quia lege xij. tab. vellent nolent, heredes erant, item ut servi. Sed Prætor illis abstinere hereditate permisit, ne duo ciues Rom. simul contumelia afficerentur. Cor. Vib.

* Not. qui sunt sui, & necessarij. Item, quod nepotes ita demum suam nantiscuntur, si obtinent primum locum. Item, quod sui de iure civili cogebantur esse heredes. Item, quod ius abstinendi habent à Prætor. Syl.

* b In potestate. Alias si sunt emancipati, extranei sunt: ut ff. de eo. §. ceteri.

* c Desierit. improprie ponitur: quia, viuo patre, non fuit hæres: sed dicitur desinere, quantum ad id, quod futurum

quisierit, non vaneant ^a.

¶ Ut quis sui nomine dignus sit, duo copulatum interuenire necessum est: ut, scilicet, in potestate sit morientis, & priorem locum tunc temporis obtineat: quorum alterum nequaquam sufficere aperto iure ostenditur. & quanquam olim, qui sui erant, hi quoque essent necessarij. iure tamen Prætorio eis abstinendi beneficium conceditur.

* Sui autem, & necessarij heredes sunt, veluti filius,

erat. sic & alias: ut ff. de usufr. quemadmodum. ca. l. iij. §. desinere.

* d Interceptus. scilicet filius. & alias est interemptus. alias interceptus, id est remotus ab hoc seculo.

filia, nepos, neptisve ex filio: & deinceps ceteri liberi, qui in potestate morientis modò fuerint. Sed ut nepos neptisve sui heredes sint, non sufficit eum, eamve in potestate aui mortis tempore fuisse: sed opus est ut pater eius viuo patre suo desierit: & suus hæres esse, aut morte interceptus ^d, aut qualibet alia ratione ^e liberatus à patris potestate. tunc enim nepos, neptisve in locum patris sui succedit ^f. Sed sui quidem heredes ideo appellan-

edictum de coniungendis cum emancipato liberis eius, admittuntur simul filius & nepos: ut ff. de coniungen. cum eman. l. j. ij. respon. Quod (id est, quod simul nepos cum patre vel fratre patris admittatur) locum hodie non haberet. cum sit sublata omnis differentia, quæ fiebat occasione emancipationis: ut in authent. de hæred. quæ ab intest. §. primo. columna nona. Accursius.

ADDITIONE. Quod est verum, quando ab intestato succeditur nullo facto testamento: vel facto, sed non solenniter: aut eo per querelam penitus expugnato. secus si per contratabul. de iure prætorio filius succedat: quia etiam hodie procedit dictus titulus de coniungendis, & c. Ang.

* Succedit. Nam suus is demum dicitur, qui in potestate patris fam. proximum ab eo locum obtinet. l. 7. ff. si tab. test. nul. ext.

* e Alia ratione. Veluti emancipatione vel deportatione: ut §. quibus mod. ius patr. potest. solu. §. præterea. & §. cum autem.

* f Succedit. Ita ut etiam filius emancipatus repellatur: & nepos qui remansit in potestate ex eo, vel alio filio natus, admittatur: & hoc iure civili, quod non cognouit emancipatos: quia erant capite minuti: ut j. de hæ. quæ ab intest. §. emancipati. de iure autem prætorio soli filij emancipati admittuntur, non nepotes: ut d. §. eman. cipati. sed per

abest.

¶ a Appellantur. scilicet supradicti filij & nepotes.

¶ **ADDITIONE.** Suus hæres is dicitur, qui patriæ potestati subiectus, patri morienti ita succedit, ut continuari tantum, non autem mutari dominium videatur. Nam emancipatus filius uxore ducta, item agnati diuersas familias, quasiq; colonias (ut Cicero in offic. scribit) constituunt, eoque extranei. §. seq. appellantur. at filius fampenates à patre diuersos non habet, sibi que ipsi quodammodo hæres videtur esse: cum dominium, (ut dixi) non mutetur, sed continetur.

* omni modo.

* inclusa absunt veterib. libris & Th.

¶ b Quia domestici. Not. filium domesticum patri. Sunt & alij multi domestici: ut C. de lis q. ad ecc. confu. l. presentis. §. sanè enim, & ibi gl. prima.

N. A. Domestici. Hoc aut, ut patre mortuo, non nouam hereditatem, & aduentitiam, sed veterum bonorum liberam administrationem consequi videantur. l. 11. de suis & leg. ff. l. ult. ff. de bon. damnat. Itaque non adire, sed retinere hereditatem dicuntur. l. 12. §. ult. ff. de bon. liber.

¶ c Existimantur. scilicet, ex artificio iuris civilis: quod fingit eandem personam patrem, & filium: ut C. de impu. & ali. sub. l. si. in fi. Item, eandem vocem utriusque: ut l. de inutil. stip. §. ei qui. Item, & ideo videtur dominus: quia in bonis patris alitur sicut ipse pater: sicut vxor domina dotis dicitur, & habere possessionem: ut C. de iur. do. l. in rebus. ad princ. & in glos. iure naturali. & C. qui pot. in pig. l. fin. Item, & possessionem viuo patre habere videtur filius: ut ff. pro hæ. l. ij. in fin. hinc est,

quod sola administratio dicitur transferre ad filium, cum pater moritur: ut ff. de lib. & posth. l. in suis.

¶ d Liberorum. Ut infra de hæ. quæ ab intesta. §. j.

potestate testantis tempore mortis, dicitur hæres extraneus. Aretinus.

¶ ceteri, qui testatoris iuri subiecti non sunt, extranei heredes appellantur. Itaque liberi quoque nostri, qui in potestate nostra non sunt, hæres à nobis instituti, extranei heredes videntur. Quia de causa, & qui heredes à matre instituantur, eodem numero sunt: quia scemina in potestate liberos non habent. ¶ t. Seruus quoque hæres à domino institutus, & post testamentum factum ab eo manumissus, eo-

¶ e Dicuntur. scilicet filij.

¶ f Hæreses fiunt. scilicet iure civili inspecto. aliud de pretorio: ut subiicit quod praualeat.

¶ Prætor. Eaq; N. A. inter seruos heredes necessarios, & liberos differentia est, quod illis abstinere non licet, his per prætorem licet. l. 57. de adq. hæ. Vlpian. fragm. tit. 22.

¶ g Prætor permittit. scilicet liberis in potestate positus: non ut habeant necessitatem adire prætorem: sed sufficit, si se non immisceant: ut ff. de acquiren. hereditate. l. ei qui se. & Cod. si mi. ab hæred. se abst. l. j.

¶ Extranei. Extranei heredes domesticis opponuntur. Nam hi, in testatoris familia sunt: illi, extra ipsius familiam. l. 1. §. de ritu nupt. Emancipati enim suam seorsum familiam habent. l. pronuntiatio 195. §. pater. ff. de ver. si.

¶ h Appellantur. Sic Cod. de rei vxor. act. lege vnic. §. accidit. vers. extraneum.

¶ i Non habent. Ut supra de adopt. §. scemina.

¶ Non habent. Non habent: quia qui ex iustis nuptiis nascuntur, patris non matris familiam sequuntur. l. 196. ff. de verb. sig.

¶ Post testamentum. Not. differentiam inter manumissum testamento, & manumissum post testamentum, siue inter viuos. §. secundo. supra de hered. instit.

2 Ha

¶ 2 Habetur. f. ut sit hæres extraneus: nam non consequitur iste vtrunque. f. libertatem, & hæreditatem ex domini testamento, quod est necesse, ut si hæres necessarius: ut s. de hære. instir. §. si vero. à viuo.

¶ In extraneis.

THEMA. Hæredē instituere non possumus, nisi ciuē Romanū. quod tribus temporibus spectare oportet, quo testamentū scriptū est quo testator est mortuus, & quo hæreditas adita est. Exemplum: Valerius: testamento Seium heredem fecit, deinde Seius captus est ab hostibus, ante Valerij mortē redit, mediū tēpus ei nō nocet. Itē, script⁹ erat sub cōditione, si Pompeius Tigranem in Triūphū duceret. Dū Pompei⁹ est in Asia, Sei⁹ captus est, redit postea, cōditioq; existit. an medium ei tempus nocet? minimē. Tres sequentes §§. lector attentus & non prorsus habes per se intelligit. Cor. Vib.

¶ Non in extraneis heredibus tria tēpora obseruari debere quoad capacitātē. Itē, quod mutatio status facta medio tēpore non nocet. Itē, qd testamenti factio accipitur actiue & passiuē. Itē, qd mutus, surdus, furiosus posthumus, infans, filiusfam. & seruus habent testamenti, factionem passiuam. quamuis non habeant actiuam Syl.

¶ In extraneis heredibus. Iste §. habetur sub eadem verborum forma in l. si alienū seruū. ff. de hæred. instir. circa princip. vsque ad finem legis.

¶ Testamenti factio. passiuē accipe. i: ut possit capere ex testamento: quod

dem numero habetur.

¶ **Extraneum hæredem (quo ex testamento sibi delatam assequatur hæreditatem) tribus tēporibus esse capacem iura requirunt, testamenti scilicet tempore, & mortis testatoris, item aditionis: media autem tempora inter prædicta, hæreditatis capescendæ, eum minimē inhabilē reddunt.**

¶ In extraneis^b heredibus illud obseruatur, ut sit cū eis testamenti factio: siue heredes ipsi instituantur, siue ij, qui in potestate eorū^d sunt

potest quilibet, exceptis quibusdam quos not. j. titu. j. §. legari.

¶ d Eorum. Nam seruo instituto, domini persona inspicitur: ut s. de hæredib. instituend. §. seruus autem plurimum.

& idē duobus tēporibus^f inspicitur^g: testamenti quidem facti tempore, ut constituerit institutio, mortis verò testatoris, ut effectū habeat. Hoc amplius, & cū adit^h hæreditatem, esse debet cum eo testamenti factio: siue purē, siue sub conditione hæres institutus sit. Nā ius heredis, eo vel maximeⁱ tēpore inspicendum est, quo acquirit hæreditatem. Medio autem tempore inter factum testamentum, & mortem testatoris, vel conditionem institutionis existentem, mutatioⁿ iuris non nocet hæ-

retro adita continuō fingitur. l. omnes 139. l. 193. ff. de reg. iur.

¶ Eo vel maxime. Prius enim frustra, N. A. vel capax, vel incapax fuerit. l. 52. ff. de leg. 2. Nam etiam ex a quo & bono differri delatio in tempus capacitatis potest. l. 62. ff. de hæ. instir.

¶ h Mutatio. Ut quia medio tempore efficiatur non capax: tamen his tribus temporibus bene inuenitur capax: ut hic, & ff. de hæred. instir. l. sed si in conditione. §. solemus. & l. si alienum. §. in extraneis. Sed contra. ff. de acquir. hæreditate. l. si seruus eius, qui. Sed certē quod seruus in seruitute non dicebatur capax: ut ibi: ex persona domini principaliter erat: nā dominus erat nō

¶ e Id. f. quod sit capax.

¶ f Duobus tēporibus. Aliās tribus, & aliās duobus: sed tamen tria spectantur tempora, ut subiicit.

¶ g Inspectur testamenti facti. Ut constituerit institutio: & mortis testatoris, ut effectū habeat, lita est text. in l. si alienum. ff. de hæ. instir. & re vera melius & ornati⁹, quā hic.

¶ Consterit. N. A. Respicit ad regulam Catonianam: Quod ab initio, &c.

¶ Effectum. Ut N. A. sit, cui deferri hæreditas emissā possit: id est, ut sit persona, quæ emissam hæreditatē excipiat. l. 49. ff. de hæ. instir. Nam & si multo post adeatur hæreditas, tamē

* aliās tribus

* ad iura

N. A.

N. A.

capax, vnde eo manumissio non nocet ei manumissio: cum præsumatur, nunc quod tunc fuerit capax. Item sunt argumen. contrā. ff. pro empto. l. ij. in princ. & in authen. vt cum. de appellatio. cognō. §. generalem.

** inspi-*
cimus. Dic prout lo-
quitur ibi in cōtra-
ctu emptionis
Ista glo. concordat: sed
non est. quum loquitur
Accur. in aliis contra-
ctibus, contra-
Ista glo. dicit: sed ibi lo-
etia non quitur in capa-
est Acc. ce, & qui non
sed ad- patiebatur de-
ditio. fectum in per-
sona sua, sed hic
secus. Ang.

In secundo ve-
rō cōtrario di-
cūt, q̄ loquitur
favore furti, vt
parentibus re-
mittatur. Syl.

** & sur-*
dit. a Triatempo-
ra. s. in extra-
neo hærede: sed
in suo, & neces-
sario exigitur
vnum, secundū
Ioan. s. tempus
mortis: vt s. eo.
§. sui. Vel secun-
dū Azonem,
etiā tempus tes-
tamenti inspi-
citur, tempus
autem adire hæ-
reditatis non in-
spicitur: quia
statim sūt here-
des patre mor-
tuo, scilicet de iure ciuili: vt ff. de suis,
& legiti. l. in suis. In necessariis autem
tantū duo tempora inspiciuntur, sci-
licet testamenti, & tempus mortis: vt ff.
de heredibus instituend. l. si alienum.
primo respon. & l. seruum.

N.A. b Factionē. s. in actiua significatione.
Sed etiam. Proprie dicitur habere
testamenti factionem & precise, qui fa-
ciendi testamenti ius habet: habere cum
aliquo, qui capere ex testamento po-
test. l. i. ff. qui test. facer. pos. Vlp. t. 22.

c Acquirere. scilicet potest.

d Factionē. In passiva significatione.

redi: quia (vt dixi-
mus) tria tēpora
inspici^a debent.

**Testamenti fa-
ctio est facultas tes-
tamento dandi &
accipiendi.**

Testamenti au-
tē factionem^b non
solum is habere vi-
detur, qui testamē-
tum facere potest:
sed etiam^c qui ex
alieno testamento
vel ipse capere po-
test, vel alij acqui-
rere: licet nō pos-
sit facere testamē-
tum. Et ideo furio-
sus, & mutus, ^e &
posthumus, & in-
fans, & filius fami-
liās, & seruus alie-
nus testamenti fa-
ctionem^d habere
dicuntur. Licet e-
nim testamentum
facere nō possint,
attamen ex testa-
mento vel sibi^e,
vel alij^f acquirere
possunt.

e Sibi. Si sunt sui iuris.

f Alij. Si sunt in aliena potestate, vt
hic. & ff. de test. l. filius familiās. & facit
ff. de sumi. l. j. §. si.

Deliberandi. Olim centum dies à te-
statore daban-
tur. Vlp. tit. 22. §.
creio.

**Extraneis here-
dibus facultas li-
bera est adire vel
repudiare, nisi se-
mel fuerit hæredi-
tas adita: quia tūc
non potest repu-
diari, nisi à mino-
re. Arctinus.**

Extraneis autē
heredibus delibe-
randi^g potestas est
de adeunda hære-
ditate, vel non ad-
eunda. Sed siue is,
cui abstinendi^h &
potestas est, im-
miscuerit se bonis
hæreditatis, siue
extraneus, cui de
adeunda^b hære-
ditate deliberare
licetⁱ, adierit,
postea relinquēdæ
hæreditatis facul-
tatem non habet,
nisi minor sit vi-
ginti quinque annis.
Nam huius ætatis
hominib⁹ (sicut in
cæteris omnibus^k

puddiare: vt C. de legit. here. l. defunctis.
Confunduntur enim quandoque: vt
l. & si sine. §. sed quod Papinianus. ff. de
minor. in l. siue patronus. §. fin. ff. de
iur. patro. Syl.

i Deliberare. Intra annum delibera-
tionis, petito tempore, & indulto ab
Imperiali culmine: à nostris autem iu-
dicibus intra nouem menses: & non ni-
si semel peti potest, vt C. de iur. delibe.
l. scimus. §. & hæc quidem.

k Omnibus. Nisi sint vlti iure com-
muni. vt ff. de mino. l. verum. §. item.
non restituitur. [Intellige. i. facit id
quod

g Abstinendi.
Vt est suus hæ-
res, cui datur
abstinendi fa-
cultas: per Præ-
torem: vt s. eo.
§. necessarij.

h Abstinendi No-
tāda proportio:
suus abstinet,
aut immiscet. l.
17. de acqu. hæ-
red. Extraneus
repudiat, aut
adit.

i Facultatē. Re-
gulariter nec
quæ sita heredi-
tas repudiari,
nec repudiata
quæri potest. l.
3. l. 4. Co. de re-
pud. hæred.

j De adeunda.
Nota hic qua-
tuor proportio-
nabilia. s. immi-
scere & abstinere,
quæ duo per-
tinet ad suos he-
redes. Item adire
& repudiare:
quæ duo perti-
nent ad extra-
neos, vt hic di-
citur. Sed quā-
doq; suus dicitur
adire & re-
pudiare.

*Hæredes
sui im-
miscet
& absti-
nent, a-
deunt
& repu-
diāt ex-
traneis.*

quod quilibet paterfamilias fecisset, non iure communi, prout sonat secundum Christoph. hic. Syl. Item nisi iurauerit adultus super contractum: ut in l. Fride. hac edictali. de pact. tenen. §. item sacramenta. li. ij. feud. quæ est in auth. sacr. pub. C. si aduer. ved.

N.A. Omnibus causis. Ex clausula: si qua mihi iusta causa videbitur. l. j. ff. ex quib. caus.

^a Succurrit. Ut ff. de min. l. ai. Pretor. §. sed & si hereditatē.

^b Maiori. scilicet, cuius pro privilegio.

^c Veniam. abstinendi.

^d Grande æs. Sic ff. de condi. indeb. l. ij. §. si quid. & l. iij.

^e Gordianus. Sed ubi sunt leges istorum Imperatorum. Resp. non habemus. sed habetur mentio earum. C. de iur. delib. l. sci-mus. in princ.

^f Nostra benevolentia. Heres adhibitis testibus, & tabulario, rerum hereditariarum inventarium conscribit: ipse vel manu sua, vel per tabularium subscribit: ac tum pro earum rerum pretio rationem creditoribus tenetur. l. vhim. C. de iur. delib.

Et hoc est, quod vulgo dicitur, BENEFICIUM INVENTARII. Gallicè, *se point heritier par benefice d'inventaire.*

^g Praestitit. Alias praestant.

^h Hoc est, ut aliquis non grauetur propter improvisum debitum, vel etiam

causis & deceptis) ita & si temere danosam hereditatem susceperint, Pretor succurrit^a. Siendum est tamē, diuum Adrianum etiam maiori^b viginti quinque annis veniā^c dedisse, cum post aditā hereditatem grande æs^d alienum, quod aditæ hereditatis tempore latebat, emerisset. Sed hoc quidem diuus Adrianus cuidam speciali beneficio prestitit: diuus autē Gordianus^e postea militibus tantummodo hoc concessit^f.

¶ Quisquis inventarium rerum hereditariarum rite confecerit, tutus etiā contra deliberationē subire hereditatem potest. creditoribus etenim eatenus tantum tenebitur: quatenus hereditatis vires sese extendunt.

¶ Sed nostra benevolentia tē comune

promissum, si non est sufficiens hæreditas: ut Codice de iur. del. lege, sci-mus. §. ex omnibus. & hoc facto inventario, si res præsentēs sunt, intra tres menses: si abfuerint intra annale

omnibus subiectis imperio nostro prestitit^g hoc beneficiū, & constitutionem^h tam equissimamⁱ, quam nobilissimam^k scripsit: cuius tenorē si obseruauerint homines, licet eis^k adire hereditatem: & in tantum teneri, quantum valere bona hereditatis cōtingit: ut ex hac causa neque deliberationis auxiliū sit^k eis necessariū: nisi omīssa obseruatione nostræ cōstitutionis^l, & deliberandum existimauerint, & sese veteri grauamini^m additionis supponere maluerint.

¶ Etiam nuda voluntate verbis, aut facto declarata, aditur hereditas: facto autem declarata, qui se pro herede gerit: id est, hos actus exercet, qui non nisi ab herede & domino fieri queunt.

tiam inventarium: creditoribus quidem tenetur in solidum, sed de legatis detrahit Falcidiam: siue adierit hereditatem intra deliberationis tēpns, siue non recusauerit. sed si non fecisset inventarium, omnibus in solidū teneretur: ut C. de iure delib. l. si. §. si autem hoc aliquis. & §. si quis autem.

spatium: ut Codice de iur. del. lege, sci-mus. §. si autē dubius. & §. si autem a locis.

^l Quot, & quæ requirantur in inventario, vide hic plenē & ordinatē per Ang. Aret.

^m Constitutionem. ut Codice de iure delib. lege, sci-mus.

ⁿ Acquisitima. Quantum ad tractatum.

^o Nobilissimam. Quantum ad sententiam.

^p Constitutionis. Quæ de compositione dicti inventarii loquitur.

^q Veteri grauamini. Scilicet quæ erat grauamen? Respon. tenebatur in solidum omnibus creditoribus & legatariis, etiam si excederent mensuram hereditatis. ut Codice de iur. delib. lege finali. §. si verò postquam. si autem petiit tempus ad deliberandum, & fecit e-

Inuentarij faciendū tempus.

¶

¶

Inuentarium faciendū tempus.

Item extraneus. **THEMA.** Additio fit aut re, aut verbis. Repudiatio, solis verbis. Quid ergo de muto, vel furdo? adeunt re, modo se hereditatem attingere intelligant: repudiant nutu, modo probè ac rectè quid annuant, intelligatur. C. Vib.

Not. quòd solo animo additur, & repudiatur hereditas, siue verbis, siue factis ostendatur. Item nota quid sit pro herede gerere. Item, quòd nihil impedit, quo minus mutus & furdus gerat pro herede, si intelligat, quid agat. Item, quòd ad hoc ut possit adiri, necesse est quòd sit certus de morte ipsius testatoris, & sciat sibi delatam hereditatem. Syl.

2 Ad legitimam. s. iure civili: aliud si iure prætorio. tunc enim necesse habet coram Prætoribus agnoscere: ut Cod. de iur. delib. l. j. l. puberem. & l. suum. & C. qui adm. ad bon. poss. l. pos.

ADDITIONE. Dic, quòd sola agnitio bonorum possessionis facta coram Prætoribus, etiam non auctorante, sufficit, siue sit bonorum possessio: secundum tab. siue ab intestato, siue etiam contra tab. ut est gl. singu. in lege fin. §. fin. autem ex alia. C. de curat. furi. in ver. antiqua. Ang.

3 Nuda voluntate. Oportet tamen, quod extrinsecus declaratur. Si quid ergo pro herede velut heres gessit, ut hic dicit: tunc voluntatem illam declarat, nisi protestetur, se non ut heredem facere: ut hic, & ff. de acq. her. l. pro herede in princ. & l. gerit. Sed contra id, quod dicit hic, nuda voluntate est. C. de iure delib. l. potuit. Sed certè est necessaria voluntas & actus, si ab actu incipias. sic & aliàs. ff. de acq. poss. l. quemadmodum.

ADDITIONE. Nuda ut hic dicitur, quæ facta aliquo non cumulat, si gno tamen certo aliquo patefacta ac verbis declarata est, ut si dixerit se vellet esse heredem. Pro herede autem a-

nimi est & facti. l. pro herede. ff. de acq. poss. l. aemy. Fer.

4 Nuda voluntate. Veteres dixissent N. A. cretione. Ulpianus tit. 22. Nuda voluntatem dixit, pro testatione voluntatis,

quæ in cretione locum successit. l. 17. C. de iure delib. & mox nuda accusatio, nuda voluntati opponitur. **volu.**
5 Pro herede. id est, factis ipsis gerendo pro herede.
6 Pro herede. N. A. Plautus in Mæmæch. Prandit, potavit, atque abstulit hanc, cuius heres nunquam erit post hanc diem solam. Sic hereditas interpretatur domini.

l. 2. §. 9. de bon. poss. sec. tab.

7 Obiisse. Aliàs enim nisi hoc sciat, non præiudicat sibi aditio. nam non videtur adire: ut hic, & ff. de acq. her. l. si is. & l. eum, qui.

8 Dic tamen, quod non requiritur scientia positiua causata ex actu corporeo: sed satis vehemens est opinio ipsius heredis: ut declarat Bar. in l. is potest. ff. de acq. her. & ibi Moder.

9 Heredem esse. etiam purè. nam si sub conditione, non ante existentem conditionem adire: ut ff. de acq. her. l. is qui heres. §. ceterum. Sunt & alia necessaria, sicut sit liber, & sui iuris qui adit, aliàs non poterit adire nisi iussu patris, vel domini præcedente: ut ff. eod. l. si quis mihi. §. iussum. & l. quoties. Item, oportet quod sit còpos mētis: ut in fine huius tituli. Item, quod sit maior quatuordecim ann. aliàs non potest adire: ut C. de iure delib. l. potuit. & l. si infanti. in princip. Item, quod sciat mortuū esse testatorem: aliàs non potest adire: ut ff. de acq. her. l. is qui heres. §. si quis dubitet. & l. qui hereditatem. & l. neminem. & l. qui superstitis. Item, certus de conditione testatoris esse debet: ut ff. de acq. her. l. heres. j. §. fin. & l. sequen.

10 Pro domino. Vnde herus, id est, dominus: ut ff. ad legem Aquil. l. item Mela. §. item & cum eo. versi. legis autem

rem Aquiliae. Item dicunt Teuthonici, herus, id est, dominus.

a Destinatione. Dummodo & hoc actu extrinseco declaretur, arg. tamen contra. ff. de pecu. leg. l. non statim.

N.A. Destinatione.

Id est, repudiatione quæ in iure sit. l. 3. l. 4. C. de repud. hære. vel recusatione, quæ sit quoquo modo. l. recusari. 95. ff. de acq. hæred.

b Intelligit. Non ergo demens, vel furiosus.

DE LEGATIS.

Textus continet istum titulum.

q Post hæc.

P Totus iste titulus diuiditur in octo partes. Hæc enim ferè explicat. Cur hoc loco de legatis, Quid sit legatum, Quotuplex olim fuerit, Quid differat à fidei-

commisissis, Quæ res legari possint, vel contra, Quibus personis ea præstetur, Quibus actionibus legata petantur, Quenam legata deficiant, extinguantur, inutilia sint, vel contra.

Post hæc. T H E M A. Quomodo de modis acquirendi totum explicare coeperis, cur hoc loco de modis acquirendi partem disputas? Quoniam legata relinquuntur in testamento statim post testamentum de legatis explicandum putauimus. Cor. Vibi.

Nor. q materia sunt subordinanda una alteri: non quod titulus titulo continetur. Item ibi, quæ pars, q aliquando appellatione partis non venit dimidia. Itè, quod in hoc titulo non videretur tractari de legatis vniuersalibus. Syl.

c Post hæc. scilicet quæ diximus supra de testam. ordi. hucusque.

d Pars. scilicet quæ est circa legata. & longa est ut patet ff. eo. per multos tit.

heredes pro dominis appellabant. Sicut autem nuda voluntate extraneus hæres sit: ita & contraria destinatione a t statim ab hereditate repellitur. Eum, qui surdus, vel mutus natus vel postea factus est, nihil prohibet pro herede gerere, & acquirere sibi hereditatem: si tamen intelligit b, quod agit*.

TITV. XX.

DE LEGATIS.

Quoniam in testamento legata

e Propositionam. v. per quas perso. no. acqui. s. si. Accurs.

f Loquimur. i. locuti sumus. Et sic tempus pro tempore ponitur, ut C. ex quibus causis. in rog. infam. l. si Posidonium.

relinquuntur, titulo de testamentis hic conuenienter subnectitur.

Post hæc e videamus de legatis: quæ pars d iuris extra propositionam e quidem materia videtur: (nam loquimur f de iis iuris figuris g, quibus per vniuersitatem t res nobis adquiruntur:) sed cum omnino h de testamentis i: & de heredibus k, qui in testamento instituuntur, locuti sumus *, non sine causa sequenti l loco potest hæc iuris materia tractari.

Adde, quod videbatur, quod essent duæ tantum nominanda, scilicet civilis, & prætoriana: quippe q alia duæ sunt de iure civili, ut patet in illis titulis. Attamen quia sunt illæ multum dissimiles, cum sint successiones in vniuersum ius viuentis, illæ in vniuersum ius defuncti, sunt separatim positæ à gl. quamuis sint etiam de iure civili. Syl.

† Per vniuersitatem. Nec res singulæ, per **N.A.** institutionem, nec vniuersæ per legatum adquiruntur. l. 10. de hered. instit.

h Omnino. i. diligentissime.

i Testamentis. Ut s. de testa. & tribus seq. tit. Accurs.

k Heredibus. Ut s. de heredib. instit. vsque hac. Accurs.

l Sequenti. Quia nec debentur, nisi in testamento relicta: & post hæredis institutionem. Sed hodie contra in vtroque: ut j. de fideic. her. s. præterea. & i.

cod. s. sed non vsque. & s. ante. Accurf.
Potest & alia ratio assignari: quia
voluit prius suprà tractare de acqui-
sitione directa vniuersali, postea de
particulari directa, deinde de vniuer-
sali obliqua. Sy.

¶ Legatum. Di-
uiditur in septē
partes. Primò,
ponit qualiter
definiatur lega-
tum. Secundò,
quot erāt olim
genera legato-
rū. Tertiò, qua-
liter vnūquod-
que genus lega-
torū fiebat: quia
erant certa ver-
ba assignata.
Quartò, quali-
ter dicta verbo-

¶ Definitio legati.

¶ Legatū itaque,
est donatio quā-
dam ^b *† a defun-
cto relicta [ab
hærede præstan-
da.]

**¶ Antiqua solen-
nitas verborum,
quæ olim in lega-
to obseruabatur,**

rum solennitas est hodie sublata. Quintò,
qualiter per Iustinianum omnes isti
modi legandi, vel omnia ista genera
legatorum sunt redacta ad vnā na-
turam: & legatariis detur ius perfe-
quendi legata altero de tribus modis.
Sextò, remouet differentiam, quæ erat
inter legata, & fideicommissa: & ea
adæquat. Septimò, respondet cuidam
tacite obiectioni. Secunda ibi, Sed o-
lim. Tertia ibi, Et certa quædam. Quar-
ta ibi, Sed ex constitutionibus. Quinta
ibi, Nostra. Sexta ibi, Sed non vsque. Se-
ptima ibi, Sed ne in primis.

CASVS. Cæsar hæredes tres insti-
tuit. deinde ex bonis suis selegit hor-
tos amenissimos, qui Tyberim tan-
gebant, quos populo Romano donauit.
Hæc donatio quomodo vocabitur? Lega-
tum. Quid duobus proximis ss. Im-
perator scribat, docet Vlpianus in Epi-
tom. tit. xxliij. ex quo quæ ad hunc
locum pertinebunt, studiosis sumere
licebit. Cor. Vibul.

^a Legatum. sic ff. de lega. ij. l. legatum.
sed aliter definitur. ff. eod. j. l. legatum
est. ad finem tituli.

^b Donatio quædam. Sunt enim tres
donationes: vt ff. de don. l. j. & differt
hæc à donatione causa mortis: vt di-
ximus s. de don. s. j. in fi. Item, à dona-
tione inter viuos: cum legatum reuo-
cari possit vsque ad mortem: vt ff. de
adimen. leg. l. iij. in fin. & l. iij. Sed in
donatione inter viuos non est ita: vt s.
de don. s. alia. Itē differt ab hæredita-
te: cum hoc singulare, & sine onere sit.
illud verò vniuersale, & cum onere: vt

ff. manda. l. si hæreditatem. & arg. ff. de
eden. l. quædam. s. nihil interest.

ADDITIO. Vlp. in epito. tit. xxliij.
Legatum, inquit, est quod legis modo,
i. imperatiue, testamento relinquitur.

est hodie sublata.
Arctinus.

¶ Sed olim * qui-
dem erant legato-
rum genera qua-
tuor: per vindica-
tionem, per dam-
nationem, sinen-
di modo, per præ-
ceptionem. Et cer-
ta quædam verba^c

Nam ea quæ
precatiuo mo-
do relinquuntur,
Fideicommissa
vocantur. Lega-
mus autem qua-
tuor modis. Per
vindicationem
his verbis, Do,
lego, capito, su-
mito, sine hæ-
redo. Per dam-
nationem his
verbis, Hæres
meus damnas es-
to, dare, dato,
facito: hæredem

^a Ex Ga.
li. 2. si. s.
de Vlp.
tit. 21.

meum dare iubeo. Sinendi modo ita,
Hæres meus damnas esto sinere. L. Ti-
tium sumere illam rem, sibi quæ habe-
re. Per præceptionem sic, L. Titius il-
lam rem præcipito.

¶ Donatio quædam. Hæreditas, est suc-
cessio in ius vniuersum: legatū, in rem
incertam. Illa potest esse damnosa, hoc
semper lucrosum est. l. 3. ff. mandat.
Non est tamen simplex donatio, vel
inter viuos, vel mortis causa. Sed quæ-
dam, id est, quodam genere donatio.
Itaque separatur à mortis causa capio-
ne, quæ non ex defuncti patrimonio
proficiscitur, sed ex hæredis bonis. l. 35.
ff. de condit. & demonstr. Quinetiā an-
tiquis in libris addebatur, ab hærede
prestanda: qua clausula, mortis causa
donatio separatur, quæ ipso iure do-
natio separatur, per donatoris mortem acqui-
ritur, quamuis ab illo non tradita. l. 2.
ff. de public. in rem ac. Quod autem
subdit, solennitates quasdam superfluas
legatorum sublatas esse à Principibus
Græcos intelligit, qui Constantinopo-
lim sedem, ac nomen imperij transtu-
lerant. l. 1. c. hoc tit.

N. A.

^c Quædam verba. Vt si dicat legata-
rio, Vindica tibi rem talem. vel hære-
di dicat, Damna te illum ære alieno
liberare: vt ff. eod. s. sed & tale. Item, si
si dicat, Sinito illum habere talem
rem. Item, si dicat vni hæredum, præ-
cipito rem illam, id est, ante partem
capito: vt ff. eo. l. si à pluribus. in prin-
cipio, præcipere iubeatur. Accurf.

^a Adde, quod Angelus ampliat, siue fiat
verbis directis, siue obliquis, & nihil
allegat.

allegat: est text. in l. ij. C. eod. de lega. in
princi. Quæ autem in legatis dicantur
verba directa q̄ precaria, est glo. in d. l.
ij. vbi P. Cast. optimè declarat. Syl.

a Ex constitutionibus. Quas non ha-
bemus. Accur.

b Sublata est.
scilicet dudum
retro. Accur.

c Constitutio.
quæ est C. com-
mu. de leg. l. j.

d Lucubra-
tione, id est vi-
gilatione, ma-
ximè nocturna.
nam secundum
Philos. Luna di-
citur habere ra-
dios lugubres,
sed Sol claros:
sic in authen. ut
iudi. sine quo.
suffra. in prin.

e Voluntates.
Interdum non
est voluntas va-
lidior scrip-
ta: ut ff. de usufr.
leg. l. si alij. &
ff. de sup. l. La-
beo. Et facit ad
hoc, quod in
textu dicitur, f.
quod voluntas

fit validior scriptura, quod est verum:
ut ff. de leg. ij. l. cum pater. §. cum im-
perfecta. & de leg. j. lege quarta. se-
cundum Ioann. & hoc nisi sit impossi-
bilis, vel probrosa: ut infra eod. §.
fin. vel inepta: ut ff. eod. in l. seruo alie-
no. §. fin.

f Validiores. Quàm sint verba solen-
nia, vel quàm sit scriptura.

g Omnibus legatis. id est, omni ge-
nere legatorum.

h Vna sit natura. Quantum ad hoc, ut
debeantur: sunt tamen quædam fauo-
rabilia aliis: ut j. de obl. quæ ex quasi
contra.

N.A. **i** Natura. Iustiniani instituto vnum
omnium legatorum ius est: omnia pa-
ribus, iisdem actionibus persequuntur.
l. j. C. com. de lega.

i Quibuscunque verbis. Aptis ta-
men ad hoc. sic ff. de constit. pec. l.
qui autem. in fine. & ibi gloss. fin. & l.
sequenti.

k Personales. s. ex testamento.

l Per in rem. id est, per rei vendica-

tionem. nam recta via transit domi-
nium in legatarium rei legata: ut ff. de
fur. l. à Titio. Accurs.

ADDITION. Id est, si cetera à morte te-
statoris, & verè ab adita hæredita-

te, reuocabili-
ter tamen: & hæc
vera, quādo pu-
rè legatur res
testatoris, & le-
gataris nō re-
pudiat. Et tunc
fructus post mor-
tem & ante a-
ditionem post
moram tamen
adeundi ab hæ-
rede percepti,
demum facta a-
ditione debent
legatario resti-
tui. Si verò le-
getur res hære-
dis, nullo mo-
do transit do-
minium, nisi fa-
cta traditione.
m Per hypo-
thecariam. l. in
rebus aliis, quæ
fuerunt desun-
cti. [Adde quod
hæc opinio gl.
communiter re-
probatur: ego

aliàs disputando defendi sententiam
gloss. quæ verior est in puncto iuris,
quam etiā defendit Præpo. Senen. in x.
q. viij. casu. Syl.] Et not. quod si legatura
sit in specie, & sit res testatoris, com-
petant illæ tres actiones. Si in genere,
ut seruus, competunt duæ. s. ex testa-
mento, & hypothecaria. sed in casu tã-
tùm vna actio, s. ex testamento, & vna
exceptio competit: ut si lego: debitori
liberationem: ut ff. de lib. leg. l. quod
mihi. & ff. ut in posses. lega. l. j. §. si de-
bitori. Si autem sit res aliena, duæ tan-
tùm competunt. s. personalis & hypo-
thecaria: ut C. commu. de leg. l. j. Non
tamen omnibus ager, id est, actione in
rem, & ex testamento, sed vna quam
elegerit: ut ff. de leg. ij. l. cum filius. §.
variis. Sed si legatarius sit dominus,
qualiter personali ager. ut j. de act. §. si
itaque. Resp. ratione possessionis: ut ff.
de condic. tri. l. ij.

ADDITION. Et sic ex testamento a-
gitur ad præstandum, seu tradendum:
nō autem ad dandū. Vel dic, quod §. sic
itaque.

Itaque. loquitur in vero domino facto per traditionem de iure communi, hic verò de iure speciali sine traditione: Igitur non est mirum, si datur concursus: ut l. in rebus. C. de iur. do. secundum doct.

¶ a Perpensum. i. deliberatum.

¶ Sed nō vsque.

THEMA. Olim fideicommissorum petendorum causa nulla erat prodita actionis formula, sed cognitio erat Romæ quid de Consulibus, aut Pretoris, qui fideicommissarius vocabatur in provinciis verò Pretor fidem prouincia rō. Hodie verò exequata legatorum cum fideicommissis ratione, etiā actio ne ex testamento & in re fideicommissa petitur. Cor. Vib.

¶ b Sed nō vsq; ad eā. i. nō sum contenti. s. dicta constitutione: immo & aliā fecimus circa istā, & eandem materiam: ut Co. comm. de leg. l. ij. Prima tamen remouet differentiam quatuor generum legat. scilicet, in quo erat differentia inter se. Secunda verò remouet differentiam inter leg. & fideicom. Accur.

¶ c Strictè. id est, stricto iure: sic ut testamento tantum debeantur: ut infra de fideicommissa. hereditat. s. prætereā.

¶ d Magis. scilicet, quā legata: ut ab intestato etiam debeantur. ut infra de fideicommissariis hereditatibus. s. prætereā. Vel dic ex voluntate magis, quā ex solennitate testamenti. Accur.

¶ e Exæquare. Quantum ad sententiam, & tractatum: non quantum ad verba. nam non dicitur hodie legataria libertas & hereditas: licet fideicommissaria appelletur. Item, propter

perpensum^a modū ex ipsius tenore perfectissimè accipere possibile est.

¶ **Sublata legato- rum, & fideicommissorum multiplici differentia, omniū hodie vna, eadēque natura est.**

¶ Sed non vsque ad eam^b constitutionem stādum esse existimauimus. Cum enim antiquitatem inuenimus legata quidē strictè concludentem, fideicommissis autem, quæ ex voluntate magis^d descendebant defunctorū pinguio-

legatum non cogitur quis adire, sed propter fideicō. vniuersale sic: ut j. ad leg. Fal. s. quantitas. ver. ex diuerso. & ad Treb. l. quia poterat. & j. de fideic. hære. s. ergo. ver. sed si recuset.

rem naturam indulgentem: necessarium esse duximus, omnia legata fideicommissis exæquare^e t, ut nulla sit interea differentia, sed quod deest^f legatis, hoc repleatur ex natura fideicommissorum. * & si quid amplius^g est in legatis, per hoc crescat fideicommissorum natura. Sed ne in primis legum cunabulis^h permistim de his exponendo, studiosis adolescentibus quandam introducamus difficultatem, operæpretium esse, duximusⁱ, in-

multiplices fuerūt, à Iustiniano sublatae sunt, vnaque ambobus natura attributa. l. 1. C. com. de lega.

¶ f Sed quod deest. In tribus enim deest: ut infra eodem. s. post mortem. & infra de fideicom. hæred. s. prætereā. & infra de sing. re. per fideicom. rel. in principio.

¶ g Amplius. s. ut ex necessitate dentur, quod non erat in fideicommissis: ut l. de fideicom. hære. in prin.

¶ Adde, quod hæc glos. est falsa, quia tempore Iustiniani fideicommissa erāt necessaria, ut l. de fideicom. hereditat. per totum. Syl.

¶ h In primis legum cunabulis. id est, hoc volumine: ut supra in proœ. circa medium.

¶ i Operæpretium esse duximus. id est, pulchrum putauimus, & vtile, ut dicitur in Sallustio.

¶ Adde, q hæc gl. est falsa: quia sunt plures differentia, & saluantur iura ex æquentia. videnda sunt, quæ ponit Ias. in l. j. ff. eo. in glos. in fi. ver. ego nouissimis, & ad ultimā partem gl. dic rationē diuersitatis esse, quia in secundo casu hæres non patitur damnum: quia omnia iura actiua, & passiva transeunt in fideicommissarium. l. apud Iulianum. s. Antistita. ff. ad Trebellia. in j. notab. notat. in l. j. s. si hæres. ff. eo. Syl.

* fideicommissi.

N. A.

¶ a late

a Interim. i. antè, quàm veniamus ad illam constitutionem, vbi tractantur communia eorum.

b De legatis. Vt hoc titulo, & duobus sequentibus.

c De fideicommissis. Vt infra de fideicommissis. haredit. & alio ibi proximo tit.

d Cognita. id est separatim.

e Eruditi. Sic supra de iusti. & iur. s. his igitur generaliter.

f Non solum.

CASVS. Lici-
nius legauit re
nō suam Anto-
nio. quæro, an
heres dare cogi
possit? Distin-
guo. Nam aut
eam rem lega-
uit, cuius non
erat commer-
ciū, vt res, quas
publicas esse di-

ximus: veluti campum Martium, co-
mitium, basilicas: & tunc inutile est le-
gatum. aut rem legauit, quæ emi ven-
dique possit: veluti Tusculanum Cice-
ronis. quo casu aut cogitur hæres Tu-
sculanum emere: aut si eum fundum
nolit Cicero vendere, cogetur hæres,
quanti æstimatus erit, tantū persolue-
re. Quod ita tamen intellige, si modò
testator alienū esse rem illam sciebat,
nam si suam credebat, inutile est lega-
tum. Quid ergo est? Hæres dicebat de-
functum putasse rem illam suam esse,
legatarius cōtrā defendebat probè sci-
uisse esse alienam. Cuius erit probare?
Legatarij. Nam actori semper incum-
bit probatio. Corn. Vib.

g Not. quòd res hæredis potest legari,
sicut res testatoris. Item, quòd licet
aliàs quī tenetur ex dispositione testa-
toris, teneatur præcisè. l. fideicommissa. s. fin. ff. de leg. iij. nec liberatur sol-
uendo interesse: tamen in casu nostro
præstat æstimatio propter impossi-
bilitatem. l. impossibiliū. ff. de reg. iur.
Item, q. legatū rei, quæ nō est in com-
mercio, non valet. ratio est, quia hæres
nō grauatur, nisi idem vel quid simile
ex testamento consequatur. l. planè. ff.
de lega. j. Item, q. legatum rei alienæ
factum à testatore sciente, valet: secus

si ab errante, aut ignorante. Item, quòd
actori incumbit onus probandi. Syl.

f Hæredis. & in his nihil refert, an
scierit hoc defunctus, an ignorauerit,
vt j. eo. s. si quis rem suā. & ff. de leg. ij.

re. Et hoc verum, si testator scit esse rem alienam: & agendi incumbit onus probandi. Aret.

g Non solum au-
tem testatoris vel
hæredis res, sed
etiam * aliena * †
legari potest: ita
vt hæres cogatur
redimere ^h eam &
præstare: vel si eā *
non potest redi-
mere ⁱ, æstimatio-
nem eius dare. Sed
si talis sit res cuius
comercium † non

posse legari rem testatoris & hære-
dis, vt etiam habeat locum in re com-
muni, sed quod in communi valet, tan-
tū in parte: & hoc probat text. alle-
gat ea ratione: quia cū legatū valeat
in parte, non est verisimile voluisse in
plus grauare hæredem, & quia præsu-
mitur tantū legati ius, quod quis ha-
bet. l. si domus. s. si. ff. de leg. j. Syl. Aldo.

g Alienam. Etiam hostium: vt ff. eo. j.
l. ab omnibus. s. etiam. secundum Ioan.
Item, ab hostibus capta: vt ff. eod. j. l.
seruus ab hostibus. & l. id quod.

† Aliena. Olim tantum per damnatio-
nem. Vlp. tit. 24. quia non de reb. hære-
ditijs sed de iuris vniuersitate relin-
quebatur paterfam. *vti sua*, &c. nō alie-
næ, Ergo legatum, hoc, est, delibatio
hæredis, non rerum hæreditariarum.

h Cogatur redimere. Speciale ppter
præceptū testatoris: sic ff. commu. diui.
l. cōmuni diuidundo. s. si. Regulariter
cōtrā: vt C. de cōtrah. empt. l. inuitum.

i Non potest redimere. Vllō modo:
quia non vult vendere: vel si vult, ta-
men nimium petit pro pretio: vt ff. eo.
l. non dubium. s. fin. & de leg. j. l. apud
Iulianum. s. constat.

† Comercium. Quarum enim rerum
comercium nō est, earum æstimatio
non est l. xxxix. s. vlt. ff. de leg. j.

a Com

a Commmercium non est. id est, non potest super ea re contractus haberi.

ADDITIO. Commmercium est, ut ait Vlp. in tit. xix. emendi, vendendiq; inuicem ius.

b Adipisci. Pas-
siue accipitur,
id est, acquiri,
vel haberi.

** Alias,
recipere,
nec assi-
matio,
etc.*

c Nec aestimatio. Si apud eos nullum est commercium: vel etiam est, sed cum grandi difficultate, non valet legatum: ut hic, & ff. eod. l. apud Iulianum. §. si. nisi testator voluerit contrarium manifeste: ut ff. eod. l. si quis inquilinos. ad fin. tit. & ibi glos. iij. & nisi in alio casu: ut si lib. homo sibi legetur, qui fuerat redemptus ab hostibus: quo casu à pignore eximitur: ut ff. eo. l. Senatus. j. §. fin. Si autem commercium est in communi, sed non est ei. §. à quo relinquitur: valet ut ipsum detur, vel eius aestimatio: ut ff. eod. ij. l. mortuo boue. §. Tabeo. ij. respon. & sic intelligitur ff. de leg. j. l. sed si res. Si autem tantum eius non est, cui praestari debet: si propter suum delictum, vel secte diuersitatem, ut in Iudæo & mancipio Christiano: ut C. ne Iud. Christia. man. l. j. non valet: nec aestimatio datur: ut ff. de leg. ij. l. mortuo boue. §. Tabeo. j. respon. & de verb. obl. l. multum interest. Si propter status conditionem, vel corporis vitium: ut quia seruo militia, vel contracto legeretur stipendium cursoris, si testator scit vitium inesse, detur aestimatio: alias non: ut ff. de leg. ij. l. fideic. §. si seruo alieno. & ff. eod. j. l. filiusfamilias. §. si quid alicui.

** Claud.
fortè.*

Basilica.

d Basilicas. Basilica Græcè. Latine regia domus regis dicitur. Accurs.

ADDITIO. De campo Martio vide Hotomanum in oratione pro Quintio Basilica autem Romæ, loca fuerunt ampla. & publica, circum forum recta, in quibus iudicia exercebantur: dicta quasi regis domus.

e Destinata sunt. Ut via publica.

N. A. Si defunctus sciebat. Benigne de testatoris animo erga heredem praesumitur: Itaque qui rem, quam suam putabat legauit, praesumitur, si alienam scisset, legaturum non fuisse, & heredem non oneraturus. l. lxxvij. §. si

rem. de leg. 2. ff. l. x. C. hoc tit. Et nota, legatum heredi onus est; legatario, lucrum.

f Ignorabat. Quæ ignorantia nocet, nisi coniuncta personæ sit relictum: ut

rit: nam nullius momenti tale legatum est. Quod autem diximus, alienam rem posse legari: ita intelligendum est, si defunctus sciebat alienam rem esse, non si ignorabat. l. forsi-

C. eodem. l. cum alienam rem. [Adde, quod coniuncta persona dicitur vsque ad quartum gradum successibilem, secundum Barto. in l. ij. de accu: sed quo ad terminos nostros statui arbitrio iudicis secundum

docto. in d. l. cum alienam. Syl.] Et nisi cum relinquitur libertas seruo alieno: ut ff. de fideicommiss. lib. l. Paulus. j. respon. Quid si res legata fuerit euicta? Respon. in specie, non teneri debet heredes de euictione: ut ff. de euict. l. hæres. & ff. de leg. j. l. si à substituto. §. hæres. Si in genere, siue extra iudicium, siue in iudicio tradita fuerit legatario non stipulanti, de euictione agat: ac si nihil sibi datum esset: si est extraneus, scilicet iste legatarius: ut ff. de leg. j. l. si domus. §. j. & l. non quocunque. & de leg. ij. l. qui concubinam. §. si hæres. & de euict. l. hæres. [Adde, quod ratio potest esse duplex: quia cum genus sit in abstracto, non est qualificabile, cum non magis hoc quam illud censeatur esse legatum. l. Mauius. §. duobus. ff. de leg. ij. In legato verò speciei talis praestari debet, qualis est d. §. hæres. Item, quia in legato generis, cum habeat hæres latas habenas, debet eligere talem rem, qua liceat uti effectualiter legatario: at in legato speciei, tenetur ad illud præcisè. Syluest.] Si de coniunctis est prælegatum, ut si vni de fratribus est prælegatum non agit, ne crescat inuidia inter eos: ut C. de bon. quæ liber. l. cum oportet. & ff. de leg. ij. l. cum pater. §. euictis. Sed quando omnibus est prælegatum, omnes agunt, siue distributio prælegatorum sit per iudicem facta, siue per partes. Si autem à testatore excipiendo seruant non agendo: ut C. com. uti iusque iud. l. si fratres. & ff. de leg. ij. l. cum pater. §. euictis. Adde, quod hæc glossa debet intelligi, quod distinguat de coniunctione in legato generis: quod tamen est falsum.

*Legatum
f. euic-
atur, ad
hæres
defuncti
tenetur.*

sum. Et aduertendum est ad g. euictis. in quo est tota vis, quod ille text. loquitur in legato speciei: primo, quia dicit, qui se domini crediderat, quod ostendit legatum esse in specie. Item, quia ibi prædium

fuerat legatum, cuius legatum si fuisset, in specie, non valuisset, cum potuisset dari gleba terræ. l. cū post. §. gener. ff. de iur. do. Syl.

a Si sciuiisset. In eo casu quo ignorauit.

b Et verius est. Vt ff. de probationib. l. verius. C. de rei vendicatione. l. fin. & ibi gloss. fin. & C. de e. dendo. l. qui accusare volunt. C. de exceptionibus. l. si quidem. infra de interdictionibus. §. commodum. C. de actionibus & obligationibus. l. negantes. & C. de probationibus. l. actor.

c Qui agit. Nisi qui negat, negetius, & nisi præsumeret ius pro actore. tunc enim probat reus negans: vt ff. de probationibus. l. ab ea parte. ff. de donatio. inter virum & uxorem. l. Quintus.

Sed & si rem. **CASVS.** Marcellus Titio pecuniam debebat, fundum ei suum pignori opposuit, deinde sic dixit, Damno te hæres, meum fundum Cornelio dare. quero, an hæres cogetur, pecunia Titio dissoluta, fundum redimere, & Cornelius dare? Distinguo. nam aut Marcellus obligatum esse fundū sciebat, aut nesciebat: priore casu cogetur: altero minimè. Quid si testator sic dixit, fundum meum oppigneratum Cornelius redimat, sibiq; habeat? Ipse Cornelius luet. id est, redimet. Corn. Vib.

Not. quod dictio, Sed & si, importat diuersitatem facti, non iuris. Item, & quod legatum rei obligatæ debet relui per hæredem. Item, quod si testator vult expressè legatarium luere quod ipse luit. syl.

d Luere. Tribus casibus luit hæres.

Si sciebat testator rem esse obligatam, vt hic. Item, si ignorabat, sed relinquit coniunctæ personæ: vt C. de fideicommiss. l. prædia. vel pro tanto res erat obligata, quantum valet, vel pro

maiori summa:

vt de leg. j. l. luenda si res obligata.

§. j.

ADDITIO.

Nota, q. quando testator legat rem pignoratam, obligatamve pro tanto vel pluri, quam valebat:

sive sciuerit, siue ignorauerit obligatam: tenetur hæres luere. Nam si tenetur legatarius, ex legato nullum commodum reportaret. Sed tamen dubium facit,

quia quando obligatur res pro tanto vel pluri, quam valeat, videtur res ipsa haberi pro alienata. facit quod notat glossa. in lege qui habebat. ff. de legatis tercio.

Sed quando legatur extraneo res aliena ignoranter, non tenetur hæres luere. ergo nec hoc casu. & hanc tenuit Rapha. sed hæc est communior. Iason. Aduerte diligenter, quod luo est verbum equiuocum ad quatuor. Vno modo significat redimere siue liberare: vt luo pignus ære: & sic accipitur hic. Secundo modo, est sustinere siue pati, vel punire: vt fur luit pœnas, & crux luit mala, id est, punit. Tertio modo, est purgare vel expellere: vt lux luit tenebras. Quarto modo, pertinet ad actum venerum, cum oues sunt in ardore coeundi. Vnde versus.

Ære luo pignus, cruce pœnas, luce tenebras.

Dicitur & luere, quando salitur ouis. Vel sic, & breuius,

Crux luit, æs, crepo, lux, mala, pignus, ouem tenebrasque.

De hoc est glossa notata in lege licet certis. Codice de locato & conducto.

Luere. Luere pignus est, soluta creditori pecunia, liberare.

Necesse

res obli-
gata per
hæredem
in tri-
bus casu-
bus est
luenda

* aliis
rem suam
obligam-
tam.
* abest

Luo luit
habet
quatuor
signifi-
cata.

N. A. † Necesse habeat. Primum, quia onus
eris alieni ad heredem pertinet: dein-
de, quia cum legatum sit donatio, præ-
sumitur testator fuisse legatario; cuius
alioquin legatum inane esset l. vj. C. de
fideic. l. xxxvij.
ff. de leg. j.

¶ Si res aliena.

CASVS. Ser-
uilius Antonio
rem alienam le-
gavit. deinde vi-
uo Seruilio An-
tonio eius rei
dominus factus
est. quæro, an
heres cogatur
Antonio æsti-
mationem præ-
stare? Distin-
guo. nam Anto-
nius aut ex cau-
sa onerosa, ve-
luti emptionis,
dominus factus
est, & tunc he-
res cogetur ex
causa lucrativa,
veluti donatio-
nis, & tunc non
cogetur. Sed ec-
ce. Sestius & Se-
ptimius legarunt
Quintio rem a-
lienam, quid fiet?

Distinguendum est. Nam si rem Quin-
tius ex vnius testamento sit assecutus,
æstimationem petere non poterit: si
verò æstimationem, ex altero testamen-
to rem petere poterit. Sequens s. per
se facile intelligitur. Cor. Vib.

¶ Not. q. si legatarius effectus est domi-
nus rei legatæ ex causa onerosa, potest
legatarius agere ad æstimationem contra
heredem: quia cum pretium absit, non
videtur quasi rem habere. Item, q. ti-
tulus legati dicitur lucrativus. Item, q.
legatarius potest emere rem sibi lega-
tam. Item, quod duæ causæ lucrativæ
non possunt in eundem hominem, &
eandem rem concurrere. Sylvest.

¶ a Viuo testatore. Idem & si post mor-
tem: ut infra. s. si cui.

¶ Adde secundum Ioan. Fab. quod me-
lius probat text. in l. huiusmodi. s. qui
seruum. ff. de leg. j. Syl.

¶ b Consequi potest. Nota, cautè ponit
consequi: nam pretium petere non po-
test: sed rem, quæ tantum est in obli-
gatione, secundum nos: æstimatione ta-

men luere necesse
habeat. T. heres, si
sciebat defunctus
rem obligatam esse:
& ita diui Sene-
rus, & Antoninus
rescripserunt. Si ta-
men defunctus vo-
luerit * legatariū
luere, & hoc ex-
presserit, non debet
heres eam luere.

¶ **Legatarius rei
sibi legatæ domi-
nium ex causa lu-
crativa nactus, le-
gatū nequaquam
petere potest: di-
uersum erit, si ex-
onerosa, qui ta-
men lucrativo ti-
tulo æstimationem**

datur propter defectum: ut ff. de
verbo. oblig. l. si seruum. s. effectus. Sed
contra nos est ff. de leg. iij. l. si res mihi.
Resp. ibi propter defectum iuris petendi,
ex præsumpta voluntate defuncti rem

**rei adeptus fuit,
non prohibetur ex
alio rem ipsam pe-
tere.**

¶ Si res aliena le-
gata fuerit, & eius
rei, * viuo testato-
re * legatarius do-
minus factus fue-
rit, si quidem ex
causa emptionis,
ex testamento * a-
ctione pretiū con-
sequi potest b. Si
verò ex causa lu-
crativa † veluti ex
donatione, vel ex
alia c simili cau-
sa: agere d non po-
test. nam traditū c
est duas lucrativas
causas in eundem

non videor habere, cum pretium absit:
ut hic. Item, si aliquid iuris rei deest,
id adhuc tradendum est: ut ff. de solu.
l. etiam. & de verb. obl. l. Iulianus. s. fin.
Item, si res deterior est dolo dantis: ex
causa stricti iuris datur actio de dolo,
licet habeat rem: ut ff. de dol. l. & ele-
ganter. s. non solum: sed in bonæ fidei
agitur ex primo contractu: ut ff. com-
mo. l. iij. s. si reddita.

¶ **Lucrativa.** Lucrativa causa est, pro-
pter quam accipienti nil abest: veluti
donatio, legatum, fideicommissum, ius
adcrendi. Onerosa verò, propter
quam aliquid abest: veluti emptio, per-
mutatio, pignus l. iij. s. si quis. c. 6. ff.
de doli except.

¶ c Ex alia. Ut legati: ut ff. man. l. si he-
reditatem: non dotis promissione: ut
ff. de act. & oblig. l. ex promissione.

¶ d Agere. Etiam si sua postea esse desinit:
ut ff. de legat. ij. l. Mauius. s. duobus.

¶ e Traditum. A iure: ut ff. de act. &
oblig. l. omne. & ff. de leg. j. l. si seruus
legatus. s. Stichum.

legatam, legata-
rius amisit: sed
hic, non ex vo-
luntate defuncti
amisit emendo.
Quidam tamen
dicunt æsti-
mationem esse in
obligatione: ut
ff. de cond. furt.
l. in re furtiva.
in prin. ibi, sed
vtrū in fin. [Ad-
de, quod ex cō-
muni opinione
in d. s. effectus
est, q. vtrunque
peti possit. Syl.]
Et not. quatuor
casus, quibus pe-
to id, quod ha-
beo. Primus est,
vbi res mihi da-
ta potest aufer-
ri: ut ff. de sol. l.
si rem. & l. qui
res. j. resp. Item,
si habeo ex alia
causa, quam de-
beā habere, quia

* ab ipso

* testam-
enti

N. A.

¶ a In

a In eundem hominem. ff. eo. l. si seruus. §. j. contra. Sol. ibi per obliquum concurrunt, non directò: vt hic, & arg. ff. de vulg. substi. l. quæ liberis. §. fin.

b Rem, id est, speciem, aliud si quantitatem vt ff. de legat. ij. l. Titia Seio. in princ.

N.A. Concurrere. Quia bis eandem rem lucrari nō possumus. l. 17. l. 19. ff. de oblig. & actio.

c Non posse. sed cur secus, quando emit. Respō. quia nec rem habere videtur, cum pretium ei absit, & loco rei successerit vt ff. de pet. hered. l. si & rē. & quod met. cau. l. videamus. & l. si ipsa.

d Hac ratione. l. supradictę regulę.

e Ex duobus testamentis. scilicet, duorū hominum: si enim vnus esset, pri-

mum per secundum corrigeretur: vt §. quibus mod. test. infir. §. posteriore. Quid si in eodem bis legauit? Respon. distingue speciem à quantitate: vt ff. de leg. j. l. planē vbi. §. si eadem. vsque ad illum §. si coniunctim.

f Si rem habet. Qui rem habet, eius æstimationem habet. At non qui æstimationem habet, idem etiam rem habet. l. planē. 35. §. 1. ff. de lega. 1.

g Agere non poss. Vt ff. de legat. primo. lege. planē vbi. §. si eadem. vers. sed si duorum. contrā: vt sequitur ex eodem testamento. Solu. illa intelligitur secundum huius §. distinctionem.

h Agere potest. ff. de lega. j. l. huiusmodi. §. j. contra. Solut. ibi testatoris & heredis testantis est eadem persona: vt in authentica de iureiurando à mor. in principio. Vel ibi in secundo legato commodum representationis primi legatī relictum videtur: vt infra eodem §. ex contrario, quia non videtur legari bis in duobus

testamentis: ideo non habebit nisi semel.

i h Ea quoque res. Sic ff. de legat. j. l. quod in rerum. in prin. & de leg. iij. l. e iam. Accurf.

hominem, & eandem rem concurrere non posse. Hac ratione, si cōte legatur: velut ex duobus testamentis eadē res eidem debeatur, interest, utrū rem, an æstimationē ex testamēto cōsecutus sit. Nam si rem habet, tagere nō potest: quia habet eam ex causa lucratiua: si æstimationem agere potest §.

Eriam res futura, quæ tamen esse speratur, legari potest. Aretin.

Ea quoque res h,

quæ in rerum natura non est, si modo futura est, re-ctē legatur: velut fructus, qui in illo fundo nati erunt, aut quod ex illa ancilla natum erit k.

Eiusem rei legatum duobus cōiunctim, aut separatim factum, vtrique acceptanti æquis portionibus quaritur: si autem alterius portio defecta fuerit: accrescendi quodam iure ad collegatarium pertinebit.

res de persequendo, & restituendo: vt ff. de leg. j. l. seruo legato. §. fin. Idem in seruo legato, qui fugerat ante testamentum: aliud in eo qui fugerat post, scilicet testamentum. qui scilicet est periculo legatarij: vt ff. eod. titu. l. cum seruus. & l. si seruus legatus. j. respon.

k Adde, quod de hoc est gloss. communiter approbata in lege, cum seruus. de leg. j. quæ distinguit quatuor tempora, scilicet testamenti, mortis, aditionis & post aditam hereditatem: de quo vide quæ dixi Præp. Senen. in quarta quest. quinquā casus. Syluester.

l Natum erit. Et tunc competit sibi actio: vt ff. de verb. oblig. l. interdum. j. respon.

Si eadem res. CASVS. Stathius seruus Antonio, & Messala legatus est. quid iuris est vtrique? Stathius erit vtriusque ex semisse: ita vt si decem valeat, quinque sint Messala, quinque sint Antonij. Quid, si Messala moria-

N.A. In rerum natura. Quia magis spe legatur quam res: & si non nascatur, nihil debetur. lege 21. ff. de leg. j. Eodem modo res speratę donari, vendi, oppignerari, in stipulatum deduci possunt.

q Futura est. Si autem nec fuit res, nec est in rerum natura, nec erit: vt chimera: vel fuit, sed non est: vt homo mortuus, non potest legari: vt infra de iur. stip. in princ. Si autē est dubiū, an sit, vel non sit in rerum natura. cauet hæ-

* *ἄττα*
ἔσθιναι

tur ante perceptum legatum? eius pars accrescet Antonio, totusque erit Statius Antonij. Cor. Vib.

¶ Not. quod plures legatarij eiusdem rei faciunt sibi partes per concursum: quando omnes legatum accipiunt, siue disiunctim, siue coniunctim legatum sit. Item, quod inter legatarios habet locum ius accrescendi: & portio deficiens, ei

accrescit: non autem remanet apud heredem. Item nota, quomodo disiunctim, & quomodo coniunctim legatur. Sylu.

¶ a Duobus. Quid si dicat, illi aut illi lego? Respon. duo rei stipulandi esse videntur: ut ff. de legat. ij. l. si Titio aut Seio.

N.A. ¶ 5. Si eadem res. Ius accrescendi, est ius obtinendi partem eius, qui vel coniunctim vel disiunctim, cum alio ad eandem rem vocatus, aut non concurrat, aut concurrere desit.

Coniunctio triplex est: Re tantum, Verbis tantum, Re simul & verbis. l. triplici. 142. ff. de verb. sig. l. re coniuncti. 89. de leg. 1.

Re coniuncti sunt, quibus eadem res disiunctis enunciationibus legata est, Titio fundum Tusculanum lego, Mauius, fundum Tusculanum do, lego.

Re & verbis coniuncti, quibus eadem res vna enunciatione legata est. Titio & Seio fundum Tusculanum do, lego: vel, Titio, Seioq;: vel Titio, cum Seio.

Verbis coniuncti sunt, quibus res eadem, sed partibus definitis vna enunciatione legata est. Titio & Seio fundum Tusculanum æquis partibus lego.

Concurrere dicuntur, qui ad eandem rem in solidum vocati, simul ad eam veniunt, & singuli suam partem ferunt. l. 7. C. hoc tit. Eius contrarium est deficere: qua de causa ius accrescendi definitur, ius excipiendi partem eius, qui deficit. l. 53. §. 1. ff. de adq. hered.

Inter eos demum ius accrescendi est, inter quos ius est concurrendi. lege tertia. ff. de usufructu: adcrese. Nam si coniunctus non concurrat, quippe quia repudiat, eius portio iure non accrescendi, alteri debetur. l. prima. §.

si verò nemo. C. de cad. tollend.

Ius accrescendi locum habet, inter re tantum, aut re & verbis coniunctos. Inter verbis tantum coniunctos locum non habet. l. pen. ff. de usufr. adcrese.

Quia partes ab initio definite sunt: & quot partes sunt, tot res esse intelliguntur. l. recte. 25. ff. de verborum sign. Itaque regulariter hæc coniunctio nullius momenti est.

Inter collegatarios re & verbis disiunctos, nullus est iuri accrescendi locus. d. l. pen. inter cohæredes est locus. l. 63. de hæred. instituen. quia hæreditas est successio in ius: legatum est successio in rem. l. nona. §. primo. ff. de edend.

¶ Adde, quod vrgit in contrariâ text. in l. pen. C. de verb. signifi. Ideo distinguit, quod aut electio datur hæredi, & procedit lex Titio. & hoc verum, quando alternatiua esset expressa: secus si tacita: quia tunc hærede non eligente, admittuntur omnes pariter ad legatū. l. si quis Titio. §. si. ff. eo. Aut non datur electio, & resoluitur in coniunctiuam, & copulatiuam, & sic omnes pariter admittuntur. d. l. ij. nisi donetur inter personas, inter quas cadit affectio. l. cum pater. §. pen. ff. eo. ij. Syluest.

¶ b Coniunctim. s. per copulatiuam coniunctionem: ut ff. de hæred. instit. l. si ita quis hæredes.

¶ c Disiunctim. id est, separatim: ut §. proximo §.

¶ Si ambo. Id est, si concurrant, concursu partes sunt. N.A.

¶ d Scinditur. Viriliter, nisi simul duo coniuncti essent, qui locum vnus obtinent: ut ff. de hæred. instit. l. Titius. & l. interdum. in princip.

¶ Scinditur. Id est, partes viriles inter eos sunt, vel pro diuiso, vel pro indiuiso. N.A.

¶ Deficiat. id est, non concurrat. N.A.

¶ e Viuo testatore. Nam si testatore mortuo legatarius decedat: ad hæredem suum legatum transmittit: ut Co. de cadu. tol. l. vnic. §. cum igitur.

¶ f Decefferit. Post testamentum tamen: ut differat à sequenti.

¶ g Defecerit. s. legatarius ut per mortuū. ¶ Legatū quicquid tem civilem. Vel dic legatū, quod tri- bus

*est
deficit,
et leg-
tari ac-
cessit.*

bus casibus deficit, & accrescit legata-
rio, præter duos, qui ponuntur hic. Pri-
mus, si non est collegatarius in rerum
natura tempore testamenti: ut C. de cad.
tol. l. vnic. §. j. in prin. Secundus, si mihi
& posthumo le-

gatur, qui obo-
rietur postea: ut
ff. eo. l. j. si duo-
bus. §. fin. Ter-
tius, si mihi, &
heredi suo le-
gatur: ut ff. eo. j. l.
planè vbi. §. si
duobus. & sic
sunt quinque ca-
sus. Ecce sunt
tre casus, qui-
bus deficit lega-
tum: sed colle-
gatario non ac-
crescit. Primus

*Legatū
in trib.
casibus
deficit,
nec lega-
tari ac-
cessit.*

si mihi, & seruo suo legatur: ut ff. eo. j. l.
planè vbi. §. si conjunctim. Secundus, si
mihi, & tibi res tua legatur: ut ff. eo. j.
l. huiusmodi. §. si Titio. Tertius, si mi-
hi, & non capaci legatur: ut ff. de leg. ij.
l. si Titio.

¶ Adde, & declara per duas regulas
positas in l. huiusmodi. §. si Titio. ff. de
leg. j. per Bart. Syl.

¶ a Coniunctim. scilicet, & verbis: ut ff. de
leg. ij. l. re conjuncti.

N.A. ¶ Coniunctim. Hi sunt conjuncti, re &
verbis, ut quod mox sequitur, disjunctim,
qui sunt disjuncti verbis, re con-
iuncti. Nam vna res est, enunciationis
dux.

¶ Adde, quod hæc glos. communiter
approbatur per doctores in l. re conjun-
cti. ff. eo. ij. Syl.

¶ b Disjunctim. scilicet, verbis tantum. nam re
sunt conjuncti.

¶ c Do lego. Sed nonne dando Seio,
adimit Titio, ut ff. de pupil. substitut. l. si
quis eum. & de adi. leg. l. iij. in princ.
& l. sicut? Resp. sic, si probatur testa-
toris, hoc, scilicet, adimere Titio, & dare Seio
voluisse: non alias: ut ff. eodem. j. l. si
pluribus. §. j.

¶ Adde, quod in hac materia ita dicendum
est. Quando testator legat vni re, quam
alteri legauit sine commemoratione
primi legati, tunc ambo concurrunt d.
l. si pluribus. Quando verò testator le-
gat cum aduersatiua sub commemo-
ratione primi, censetur in totum ademp-
tum, secundum doctores in l. si fortidia-
num. C. eo. Et idem, quando in diuersa
voluntate legat alteri sub commemo-

ratione primi, eidem censetur ademp-
tum. l. non ad ea. §. si. ff. de condi. & dem.
Quando verò in eadem voluntate rem
legatam vni alteri legat sub commemo-
ratione primi, censetur facta ademptio

pro parte. l. Iu-
lianus. ff. de he-
red. inst. & d. l. si
pluribus. & ita
communiter te-
netur, quamuis
in hoc ultimo
aliàs disputado,
contrarium de-
fenderim. Syl.

¶ Sed si

lego. Sed & si
expresserit, eun-
dem hominem Sti-
chum, æquè dis-
iunctim ¶ legatum
intelligitur.

¶ Si legati fundi
proprietas ad le-
gatarium oneroso
titulo peruenerit,
ususfructus verò
lucratiuo: pro-

Acquè disjunctim. Verbis dis-
iunctim, re con-
iunctim.

N.A.

¶ d Disiunctim.
Verbis tantum,
re tamen con-

iuncti sunt: ut ff. de lega. ij. l. re coniu-
cti. Sūt & alij re & verbis disjuncti: ut si
ita dicā, lego Titio dimidiā serui: Sem-
pronio lego dimidiā eiusdē serui: ut ff.
eo. ij. l. & Proculo. Nec obstat eo. tit. de
leg. ij. l. Mæuio. in prin. quia illa intel-
ligitur, quando vnā dimidiā vtrique le-
gauit. Et in istis non habet locum ac-
cessio, id est, ius accrescendi: ut d. l. &
Proculo. Sunt etiam re disjuncti, sed
verbis conjuncti: ut si dico, lego tibi
& Sempronio pro æquis portionibus.
Sunt & alij re & verbis conjuncti: ut
§. proximi. Et conjuncti vtroque modo,
preferuntur disjunctis vtroque, vel al-
tero tantummodo conjunctis. Con-
iuncti vero vno modo tantum simul
admittuntur, scilicet, re tantum. Coniuncti ver-
bis tantum, disjuncti re, & verbis præ-
feruntur: ut ff. de hered. inst. l. si ita
quis hæredes. & ff. de legat. ij. l. re con-
iuncti. §. pen. & §. fin.

ADDITIO. Similem gl. habes in l.
j. §. fina. ff. de usufructu. accrescendo.

¶ Si cui fundus. C. A. S. V. S. Flavius fun-
dū alienū Rabirio legauit, qui centum
erat, & quinquaginta aureorum. dein-
de Rabirius eum fundum emit dedu-
cto usufructu, qui quinquaginta au-
reorū erat, fructuarius paulo post mo-
ritur, ex quo consolidatio facta est, &
fundus factus est integer Rabirij. Que-
ro, an Rabirius possit fundi illius æsti-
mationem integram, id est, centum &
quinquaginta aureos petere, & an
Prætor ei actionem hoc nomine da-
bit? Maximè. Prætor tamen potesta-
tem iudici permittet, iubendi solius

*Legata-
riorum
quidam
sunt con-
iuncti re
tantum,
alij ver-
bis tan-
tum: alij
re & ver-
bis: alij
propterea
disiuncti.*

proprietatis æstimationem dari. id est, tamen centum quinquaginta Rabinus petet, non tamen nisi centum ei adiudicabit. Sequentes duos §§. non illustramus exemplo, cum exemplo fiat expositi.

Cōr. Vīb.

* Nota, quod quamvis appellatione fundi veniat plena proprietates, tamen libellus in quo peto fundum, cuius usufructus est apud me, saluatur. Itē, quod usufructus, qui reuertitur ad proprietatem: quia finitur, dicitur reuerti ex causa lucratua, quamvis proprietatem habeam ex titulo oneroso. Sylu.

* a Emerit. scilicet, legatarius.

* b peruenit. scilicet morte usufructuarij, vel capitis diminutione: vel simili causa, lucratua tamen: ut supra de usufr. §. finitur. & sic factus est casualis.

N.A. ¶ Peruenit. Ex causa lucratua, qualis est consolidatio mortua fructuario.

N.A. ¶ Agat. Et simpliciter fundum petat. Nam qui fundum petit, plenum dominium petit.

N.A. ¶ Recte eū agere. Dubitabatur contra. Quia cum usufructus plerumque dominij pars sit. l. 4. ff. de usufruct. plus petere videbatur, qui partem habens, totum nihilominus petebat. l. 82. §. 1. de lega. 2. Responsio, quia per illam actionem usufructus petebatur: non tanquam pars fundi, sed tanquam seruitus. l. recte. 25. ff. de verbor. signific. quæ seruitus in iure non in parte consistit. l. 66. §. penultimo. ff. de leg. 2. Seruitutem autem legatarius non habebat, cum sua res nemini seruiat, cum usufructum separatim in re sua nemo habeat. l. quod nostrum. 63. ff. de usufr.

* c Et fundum. id est, proprietatem plenam: de iudicis tamen officio aliter finit infra sequitur.

* d Adde, quod de hoc est casus in lege, si titio fundus. ff. de usufruct. leg. Syluester.

* e Petere. Hic repete quod diximus

supra eodem. §. si res.

* e Quia usufructus, Dixit fundum petere, & sic in plena proprietate. Sed opponitur: plena proprietates constat ex duobus, scilicet, ex nuda proprietate, & usufructu, &

to agat: recte eum agere, & fundum petere. Iulianus ait: quia usufructus in petitione seruitutis locum obinet: sed officio iudicis continetur, ut deducto usufructu, iubeat æstimationem præstari.

pars rei, quum non possit esse sine re: & ideo non videtur peti ea pars rei, quæ obuenit ex causa lucratua, scilicet usufructus, & hoc de rigore: sed contra de æquitate, ut subiicit.

* f In petitione. scilicet tali, id est, prædicti fundi per actionem ex testamento. alijs in multis locum dominij habet: ut ff. de damn. infect. l. qui bona. §. & superficiarium: & ff. de bon. auctorita. iudic. possiden. l. in venditione. in princip. & ff. famil. erciscundæ. l. & puto §. ij. & ff. de usufruct. l. iij. & v.

* g Adde, quod non est pars prædicatua, seu subiectiua: sed integralis, secundum gloss. in l. recte. ff. de verbo. significatio. ita dicunt hic doctor. Sed tu dic, quod si loqueris de formali, est pars subiectiua: si de causali, est integralis. Syluester.

* h Seruitutis. scilicet, realis.

* i Officio iudicis. Propter iudicium bonæ fidei. l. 7. ff. de negot. gest.

* k Deducto usufructu. id est, æstimatione usufructus, quem, scilicet usufructum ex causa lucratua habet: ideo non debet plus habere: ut supra eod. §. si res.

* l Aestimationem. scilicet proprietatis.

* m Aestimationem. Nudæ proprietatis tantum. Marcellus plenius. Quantum mihi abest, id est, quanti illam emerim. dicta lege 82. §. secundo. de legat. 2.

* n Præstari. scilicet ab hærede suo.

* a Le

Ususu
fructu
an
sit pars
domini.

detra
ho.

Ususu
fructu
an
multi
domini
locum
habet.

N.A.

N.A.

• a Legatum. Vt ff. de lib. lega. l. j. contra. Solut. ibi liberatio relinquitur, quæ non erat debitoris.

N.A. • Inutile. Rei enim suæ donatio non constitit. l. j. C. hoc tit.

• b Non potest.

Sic ff. de act. s. sic itaque. ff. de leg. iij. l. cum quis. primo responso. & ff. de except. rei iudi. l. & an eadem. s. actioness. & de ac. pos. l. iij. s. ex pluribus.

• c Alienauerit. ff. de reg. Ca. to. l. j. in fi. contra. Solut. secundum B. ibi viuo testatore alienauit, hic postea. Vel hic purum fuit, ibi conditionale, secundum Ioan. arg. ff. eo. l. cetera. s. ij.

N.A. • Alienauerit. Viuo testatore, idque propter regulam Caronianam: quia legatum ab initio vires non habuit. l. 41. s. i. ff. de leg. primo.

• Adde, quod secunda solutio vera est: quia legata conditionalia sunt suspensa ex conditione: ideo talis regula non potest in ea locum sibi vendicare. Syl. Aldobr.

• d quasi alienam. i. credens alienam.

• e In opinione. Not. sic ff. de manu. vind. l. si pater. s. quories. ibi plus est enim. & ff. de iur. & fact. igno. l. regula. s. qui ignorauit. argu. contra. ff. de acqui. hered. l. is qui putat. Sol. ibi de re, quæ constitit in animo.

ADDITIO. Aem. Ferr. dicit, quod distinguendum est sic in hac materia: ut illud inspicimus, quod præcipuum, ac principale est. nam si potentior causa est animi atque opinionis, quam rei ut in acquirenda hereditate, opinionem magis sequimur, quam veritatem: contrario, si causa utraque comparata res principali est, quod in veritate est, potius inspicimus, ut in legato,

N.A. • Plus valet. In hac legati specie, sed non regulariter. Valet autem id circo,

quia multo libentius præsumitur legaturus fuisse, si suam sciuit. l. 67. s. 6. ff. de leg. ij.

• f Exitum i. effectum: ut ff. quemadm. test. appe. l. vel negare. ibi publice enim expedit su-

uerit, valet legatum. Nam plus valet, quod in veritate est, quam quod in opinione. Sed & si legatarij esse putauit, valere constitat: quia exitus voluntas defuncti habere potest.

• Ita demum rei legatæ alienatio aut pignoris datio legatum adimit, si testatorem adimendi animo alienasse constet.

• Si rem suam legauerit testator, posteaque eam alienauerit, Cel-

beatur? Distinguo: nam aut animo adimendi alienauit: veluti si cum alteri donauit, & tunc non debetur: aut non adimendi animo veluti si rei familiaris necessitate coactus id fecerit, & tunc debetur. Quod sequitur apertum est. Nam quod valet in alienatione, multo magis in obligatione: & quod in toto, per æquæ etiam in parte. Corn. Vibul.

• Nota, quod per alienationem aut pignorationem non amittitur legatum. Item, quod in casibus in quibus hæres tenetur luere rem legatam, legatarius potest in liello concludere super ipsa luirione. i. petere hæredem compelli ut luat. Item, quod per alienationem partis alia pars non censetur adempta. Item, quod idem iuris est in parte, atque in toto. Syluest.

• g Alienauerit. Vendendo: sed donando indistincte videtur adimere. nec distinguitur, an valeat donatio, vel non: & etiam si reuocetur, ut ff. de adi. leg. l. cum seruus. & l. rem legatam. & l. legatum sub conditione. s. j. Adde, quod

prema hominum indicia exitum habere, id est, res talis legatario acquiri potest.

• Exitum. id est, euentus voluntarij respondit: nam legandi voluntas in testatore fuit, qua de causa equum visum est errore voluntatem non impediri, præsertim, quam rei veritas non adiuuabat.

• Si rem suam. **CASVS.** Quinrius suum fundum Aurelio legauit. deinde alienauit: quæro an nihilominus ab hærede de-

N.A.

hæc glo. communiter approbatur : disputando tamen Præpos. Senen. in v. q. ij. casus tenet, quod eadem distinctio text. nostri adhibeatur in donatione, sicut in qualibet alia alienatione. Syl.]

Si ex alia causa

à donatione, di-

stingue animu:

ut hic, & in du-

bio probat hæ-

res mutatâ vo-

luntatem: ut ff.

de lega. iij. l. fi-

dei commissa. §.

si rem. & ff. eod.

ij. l. l. l. l. l. l. l.

ibi. nisi heres. &

ff. de prob. l. eū

qui.

Adde, quod

hæc gl. intelli-

genda est in a-

lienatione ne-

cessaria: & ratio

quare hæres p-

bat, est, quia ha-

bet iuris præ-

sumptione con-

tra se: quæ etiam

legatarius non

allegare tene-

tur, quia non

resultat ex fa-

cto suo. Alexan. in l. qui aliena. de adq.

hæred. Syluest.

2 Non adimendi animo. Qui animus

ex hoc probatur, quia si necessitate

rei familiaris, non videtur reuocasse:

aliàs sic. quæ distinctio in donatione

non cadit. ut ff. de ad. lega. l. rem lega-

tam. & not. C. eo. l. qui post. Accurs.

3 Animo. Adimendi animus ex eo ar-

guitur, si nulla necessitate impulsus

alienauerit. l. 18. l. 24. ff. de adim. legat.

4 Deberi. scilicet rem legatario. ar-

gu. §. eod. §. non solum. ubi ab initio

fuit alienata.

5 Idemque. s. iuris esse.

6 Idem. s. Imperatores Severus &

Antoninus.

7 Pignori dedit. Quid, si rem obliga-

tam creditori debitor legauerit: nun-

quid valet legatum? Resp. sic: & nihilo-

minus poterit petere debitum, nisi vo-

luntas testatoris ostendatur volentis

compensare: ut ff. de legat. ij. l. credito-

rem. Accurs.

8 Adde, hoc non procedere in eo, qui

teneretur ex dispositione legis: ut in pa-

tre, qui teneretur dotare filiam. l. si cum

fas putat *, si non

adimendi animo * f

vendidit, nihilo-

minus deberi b: i-

demque * diui Se-

uerus & Antoninus

rescripserunt. Ii-

dem * rescripserunt,

cum qui post te-

stamentum factum

prædia, quæ lega-

ta erant *, pignori

dedit c, ademisse

legatum non vide-

ri t, & ideo lega-

tarium cum hære-

de eius * agere pos-

se, ut prædia à cre-

ditore luantur. Si

verò s quis h par-

tē rei legatæ alie-

nauerit: pars, quæ

non est alienata

omnino * debetur,

pars autem aliena-

ta ita debetur, si

non adimendi ani-

mo alienata sit.

dote. §. si pater. & ibi Bartol. ff. solut. matrim. Syluest.

Pignori. Non ergo videtur ademisse, N. A. quia necessitate ad mutationem, & oppignerationem adductus intelligitur. l. 3. C. hoc

titulo.

f Non videri.

Nisi sub dicta

constitutione, i.

an habuit ani-

mo adimendi,

vel nō. Vel dic,

nullo modo: ut

hic, & C. eod. l.

qui post. & hoc

quia primò va-

luit relictum.

aliàs contrò. ut

C. de don. inter

vir. & vxor. l. si

maritus. ij. & ff.

de do. inter vi-

rum & vxor. l.

cum hic status.

§. si maritus. &

ibi in glo. j.

g Si verò. No-

ta, de toto ad

partem.

h Quis. s. te-

stator.

i Si quis debi-

tori. CASVS. Milo debebat mihi cē-

tum. Et ego liberationem legavi, va-

lētne legatum? valet: adeo, ut etiam

meum hæredem Milo in ius vocare

possit, ut se liberet. Quid, si cum Milo

mibi centum calendis Ianuariis debe-

ret, dilationem ei dedi vsque ad annos

duos? Hæres non ante biennium pete-

re poterit. Sed quæro, ex contrario:

Milo debebat Crasso centum soluenda

post annos quatuor, aut sub conditio-

ne, si P. Clodius esset Consul. Deinde

moriens ea centum Crasso purè lega-

uit. quid iuris? Hæres statim cogetur

Crasso dissolvere. Quid autem si Mi-

lone viuo dies vel conditio extiterit?

valet legatum, s. post Milonis mortem.

& hæres cogetur persolvere. Cor. Vib.

Not. quod legatum liberationis va-

let. Item, quod prodest non solum le-

gatario, sed etiam hæredi, & cuicum-

que locum hæredis tenenti. Itē, quod

legata liberatione non solum compe-

tit legatario exceptio, si ab eo petatur:

sed habet actionem ad petendū, ut cre-

ditoris hæres liberet eum per accepti-

lationem. Item, quod legatum factum

à debi

* f Non videri.

Nisi sub dicta

constitutione, i.

an habuit ani-

mo adimendi,

vel nō. Vel dic,

nullo modo: ut

hic, & C. eod. l.

qui post. & hoc

quia primò va-

luit relictum.

aliàs contrò. ut

C. de don. inter

vir. & vxor. l. si

maritus. ij. & ff.

de do. inter vi-

rum & vxor. l.

cum hic status.

§. si maritus. &

ibi in glo. j.

g Si verò. No-

ta, de toto ad

partem.

h Quis. s. te-

stator.

i Si quis debi-

tori. CASVS. Milo debebat mihi cē-

tum. Et ego liberationem legavi, va-

lētne legatum? valet: adeo, ut etiam

meum hæredem Milo in ius vocare

possit, ut se liberet. Quid, si cum Milo

mibi centum calendis Ianuariis debe-

ret, dilationem ei dedi vsque ad annos

duos? Hæres non ante biennium pete-

re poterit. Sed quæro, ex contrario:

Milo debebat Crasso centum soluenda

post annos quatuor, aut sub conditio-

ne, si P. Clodius esset Consul. Deinde

moriens ea centum Crasso purè lega-

uit. quid iuris? Hæres statim cogetur

Crasso dissolvere. Quid autem si Mi-

lone viuo dies vel conditio extiterit?

valet legatum, s. post Milonis mortem.

& hæres cogetur persolvere. Cor. Vib.

Not. quod legatum liberationis va-

let. Item, quod prodest non solum le-

gatario, sed etiam hæredi, & cuicum-

que locum hæredis tenenti. Itē, quod

legata liberatione non solum compe-

tit legatario exceptio, si ab eo petatur:

sed habet actionem ad petendū, ut cre-

ditoris hæres liberet eum per accepti-

lationem. Item, quod legatum factum

à debi

à debitore creditori, si nullam afferat utilitatem, inutile est. Item, quod legatum ab initio validum propter commodum representationis non fit inuolidum, quamvis viuo testatore deueniat ad eum casum, à quo incipere non possit. Item, quod factum legitime non retractatur, etiam si veniat ad casum, à quo incipere non potuisset. Sylu.

¶ a Liberatione legauerit. Quod tribus modis fit. Primus, peti nolo, vel quod debet, relinquo, vel actionem remitto, quod hic liberandus est legatarius ab omni debito: ut hic, & ff. de lib.

leg. l. si qua rationes. & l. Aurelio. j. respon. [Adde, quod communiter glo. tenetur, quod hoc modo liberatio relicta includat etiam dolum: quod falsum est: & ego alias legendo latissime reprobauit: & vid. Præpositum Senens. in vj. questione quinti casus. vbi latius explicat. Syluett.] Secundus est, si negotium testatoris gessisset: & testator dixerit, rationes reddere nolo. & hic ab omni debito liberatur: nisi ab eo, quod penes eum sit, & ab eo, quod dolo fecit: ut ff. de lib. leg. l. Aurelio. s. fin. cum suis concor. ut in glo. fin. ibidem. Tertius, si damnavit heredem ne exerceat actiones, quo casu si bonam causam habet testator. litis evectus & sumptus ab adversario facti legati videtur: ut ff. de lib. leg. l. petitor. si mala causa, nihil videtur legare: ut in eadem lege.

ADDITIO. Similem glos. habes in l. Aurelio. ff. de liber. leg.

¶ b Utile est. Licet res sua sibi legari videatur: ut ff. de lib. legat. l. j. primo respon. & est hoc verum, nisi testatore viuo exactio fiat: ut j. cod. ritu. s. tam autem. & ff. cod. iij. l. fideicommissa. s. si rem.

N.A. **¶** Legatum utile est. Olim dubium fuit. l. j. ff. de liber. legat. opinor, quia quod ei debetur, ipsius non est. l. scribit. 34. ff. de au. & ar. leg. Sed emolumentum legati est in acceptilatione petenda ab heredem,

aut exceptione opponenda. d. l. j. C. h. t.

¶ c Hæres. Vel hæres hæredis: ut ff. de lib. leg. l. ij. in fin.

¶ d Petere. Cum effectu, propter exceptionem: ut ff. de liber. leg. l. iij. s. nunc de effectu.

tori debitum legando, tunc vultur legat, cum quaecumque commodum creditor ex legato comititur.

¶ Ex contrariò, si debitor creditori suo, quod debet legauerit, inutile est legatum: si nihil plus est in legato, quàm in debito: quia nihil amplius

de effectu. in fine.

¶ Adde, circa primū casum hoc verū, si liberatio fuit facta in perpetuum: si verò ad tempus, tunc sufficit, quod legatarius officio iudicis consequatur, quod sibi silentiū imponatur usque ad illud tempus. l. Aurelius. s. centū. ff. eod. circa secundum verò, quando debitor habet correum non socium dic, quod ratio est: quia acceptilatio extingueret obligationem, & consequenter etiam correus liberetur. Dictum hoc verum, nisi legatum esset factum contemplatione vtriusque, ut per Bart. in d. s. nunc de effectu. Syl.

¶ g Ad tempus. Ut ff. de lib. leg. l. non solum nostrum. s. ij. Accurs.

¶ Ad tempus. Nam emolumentum legati, est in dilatione. **N.A.**

¶ h Si debitor. Secus si alius: quia interest creditoris plures reos habere: ut ff. de lib. leg. l. si quis decedens. s. fin. alias incipit. Iulianus.

¶ i Creditori suo. scilicet & naturaliter. & cum effectu, & pure, alias valet: ut ff. de leg. j. l. si creditori. per totam legem. & l. si autem. Accurs.

¶ k Nihil amplius. Sed nunquid hodie semper est plus, cum habeat statim rei legatæ dominium, & hypothecaria aliarum rerum defuncti Resp. non: ut ff. de leg. iij. l. ij. s. si re. quia plus rationum quatuor modis dicitur: ut j. de actionibus. s. plus autem. & iste mo-

aus non est aliquis de his. Accursius.

a El. scilicet, creditori.

b Legauerit, scilicet debitor.

N.A. Repraesentationem. Repraesentare est quod nondum debetur, praesens solu-

vere. Ergo emolumentum est repraesentatione. l. 66. de le. 2.

c vtile esse.

ff. de legat. secundo. l. debitor in princip. contra, ubi est inutilis. Solutio. hoc corrigitur. Vel ibi dicitur inutile, id est, non vtile, cum & alia habeat actionem. potest tamen & ista agi: ut hic. Accurs.

ADDITIO.

Dic secundum A. F. & E. B. hic, esse repugnaria in illis legibus: & compositores Pand. hoc non animaduertisse. nam quod hic dicitur, Non enim placuit sententia existimantium aperte abrogat. d. l. debitor. ff. de leg. ij.

d Constituit id est, valuit. Accurs.

N.A. Placuit. Non semper Catoniana regula recipitur. Quod enim semel statim cepit, si in eum casum incidit unde incipere non potuit, interdum vitatur: ut in hac specie, Paulus Papiniano aperte aduersatur. l. debitor. 82. ff. de leg. 2. l. quinta. ff. ad leg. Falcid.

e Quia. Ratio illius falsae opinionis. Accurs.

f Non potest. Nota, argumen. pro utraque parte ad hanc regulam. ff. de verb. oblig. l. existimo. & l. pluribus. §. & si placeat. & de his, quae pro non script. hab. l. si in metallum. §. item si seruo. & de serui. l. pro parte.

g Sed si vxori. CASVS. Cicero Terentia vxori dotem, quam illa attulerat legauit, valerne legatum? valet. qua ratione? quia hoc non solueretur, nisi anno confecto post Tulij

mortis: at legatum continuo post mortem soluitur. Quid si dotem non accepisset? Distinguo. Nam aut simpliciter ac liquido dixit, Eam dotem, quam mihi dedit: & tunc non valet: aut cer-

cipere non potest.

¶ Dotis praelegatio vxori à marito facta iure subsistet propter commodum representationis: dotem igitur (etiam si nullum dederit) consequetur vxor: modo certam dotis quantitatem testator legando expresse rit.

¶ Sed si vxori maritus dotem legauerit, valet legatum: quia plenius est legatum, quam de dote actio. Sed si quam non accepit

tam quantitatem expresse, veluti centum quae mihi dedit: vel corpus, fundum quem mihi dedit, vel quae in instrumeto dotali expressa sunt. & tunc valet. C. vñ.

¶ Not. quod legatum dotis factum à viro vxori, valet, propter commodum representationis. Item, quod legatum sub falsa demonstratio- ne debiti, si non exprimat certam quantitatem, vel aliter constet, quid, aut quantum legetur, non valet, si legans nullo modo est debitor. Item, quod falsa causa non vitiat legatum. Syl.

¶ g Plenius est scilicet in commodo representationis: cum legatum statim, dos vero annua, bima, trima die olim: hodie post annum mobilia, sed immobilia statim: ut Cod. de rei vxor. actio. l. vñc. §. cum autem. & ff. de dote. praeleg. lege prima. §. verum est. [Adde, quod hodie habet annum, etiam si habeat facultatem rei restituendae statim, quamuis multi voluerint contrarium, moti, quia annus datur gratia miserationi: quia cum maritus in d. §. cum autem. habeat dilationem in iuribus, quae semper sunt in facultate mariti, & ea solo verbo potest restituere, patet, quod quamuis habeat facultatem rei restituendae statim, omnino habet annum praedictum. Syl.] Item de dote datur actio in quantum maritus facere potest, vel eius hære: ut ff. sol. matri. l. etiam. j. respon. at legatum infolidum, nisi in Falcidia per beneficium inuentarii: ut in authen. de her. & Falc. l. si vero

verò non fecerit. col. i. Item si qua p-
cta in preiudicium mulieris facta sunt,
beneficio legati tolluntur: vt ff. de do.
præleg. l. j. j. respon.

N.A. **¶** Plenius. Quamuis dos soluto ma-
trimonio, ple-
no iure, sit mu-
lieris: tamen si
dos nō nisi au-
nua, bima, tri-
ma die reddē-
da esset, emolu-
mentum huius
legati erat in
repræsentatio-
ne. l. i. ff. de dot.
prælega. Nouo
iure mobiles
res statim immo-
biles intra annū
redduntur. l. j. §.
cūm autem. C.
de rei vxor. act.

¶ a Dotem. i. il-
lam dotē, quam
non recipit.

¶ b Instrumen-
ta dotis, s. in
quibus cōfessus
fuit se recepisse
dotem, quam
non recepit, vt
ff. de dot. præ-
legat. l. fin. & l.
cūm scriptum. §. item ei quæ.

¶ c In prælegando. id est, legādo, abū-
dat enim præ. vt ff. de dote præle. l. j. j.
respon. in gloss. j.)

¶ d Si res. Pota seruus Stichus.

¶ e Sine facto. id est mora: quo casu
de interitu tenetur: vt ff. de verbor.
oblig. l. si seruum. j. respon. de lega. j.
l. cūm res. §. si. [Rationem vide per glo.
in l. diuortio. in gloss. iij. ff. de negot.
gest. Sylu.] Vel quia sine causa occidit:
vt d. l. si seruum. Aliud si cum causa:
vt ff. de leg. j. l. quid ergo. §. si hæres.
tenetur enim de dolo & lata culpa &
leui: vt ff. eodem. j. l. cūm res. §. sed si
Stichus. ver. sed si culpa. & §. culpa.
Accurs.

¶ f Perierit. vel non compareat: quo
casu caueat heres de dando, si ad eam
redierit, & suis sumptibus recupera-
tur, quando post mortem fugit: aliās
i. si in vita sumptibus legatarij: vt ff. de
leg. j. l. cūm res. §. item si res. & de leg.
ij. l. si quis seruum in princ.

¶ g Decedit. Quia qui in specie tene-
tur, eius interitu liberatur: vt hic, & ff.

de verb. oblig. l. si ex legati.

† Decedit. Decedit, i. damnum est le. **N.A.**
gatarij. l. 26. §. j. l. 36. ff. de leg. j.

¶ h Sine facto. In hoc quoque, scilicet
alieno seruo potest admitti culpa: pu-
tā, non certifi-

¶ Si res **d** legata
sine facto heredis
perierit **f**, legata-
rio decedit **†**. Et
si seruus alienus
legatus, sine fa-
cto heredis **i** ma-
numissus **k** fuerit,
non tenetur heres.
Si verò heredis
seruus legatus sit,
& ipse cum manu-
miserit, teneri **†**
ipsum Iulian⁹ scri-
psit: nec interest **m**
sciuerit **n**, an igno-
rauerit **a** se lega-
tum esse. Sed & si
alij donauerit **o**
seruum **p**, & is
cui donatus est,
cum manumiserit,
solut. l. si mihi alienum.

¶ I Teneri. s. ad estimationē: vt ff. e. j. l. si
qs inquilinos. §. j. & ff. qui & a quib. l. he-
res. Sed hic non dicit tenere manumif-
sionem: sed dicit, quod non minus va-
leat legatum, s. quo ad estimationem.

AD DITIO. Et valet etiā manumif-
sio: quia dominiū serui heredis nō trāsit
in legatariū: vt hic, & d. l. si quis inqui-
linos. secus in seruo hereditario, etiam
sub conditione legato. l. si seruum qui
sub conditione. ff. de manumif. Ang.

† Teneri. Quia facto heredis inferri dā. **N.A.**
num legatario non potest. l. 25. §. pen.
ff. ad Trebell. l. 112. §. 1. ff. de leg. 1.

¶ m Nec interest. Cur secus, ubi seruum
indebitum sibi solum quis manumi-
serit: vt ff. de cond. indeb. l. in summa.
§. si seruum. quæ est contra? Ioann. re-
spond. quia debuit scire, cūm factum
suum censetur: vt in auth. de iureiur. 2
mo. j. respon. coll. v.

¶ n Sciuerit. ipse heres.

¶ o Donauerit. scilicet heres.

¶ p Seruum. A testatore legatum: & ce-
rat heredis.

a Tenetur, ad æstimationem: vt supra
proxi. dixi.

b Ignorauerit, scilicet, hæres.

c Si quis ancillæ. **CASVS.** Furius
legauit Attico Pythiam ancillam cum

ipsius filio Py-

thio: viuo ad-

huc Furto Py-

thia moritur.

quæro, an Py-

thius debeatur?

maximè sunt e-

nim duo legata,

quorū vno sub-

lato, reliquū su-

perest. Idem le-

gauit ordina-

rium, cum vica-

rio, moritur il-

le, hic debetur,

quia duo sunt

legata. Quid er-

go, si sic dixit,

Lego seruū cum

peculio, Seruus

est mortuus, de-

betur ne pecu-

lium? minimè:

quia vnū est le-

gatum, siquidem peculium accessio est

serui, rei principalis. Quid si fundum

vel instructum, vel cum instrumento

legauit, ac deinde fundum alienauit? an

debetur instrumentum? minimè: cum

vnū sit legatum, & fundus rei princi-

palis, instrumentum accessionis locum

tenet. Cor. Vib.

Not. quod legatum hominis per mo-

dum accessorij ad alium hominē prin-

cipalem non extinguitur, licet extin-

guatur legatum hominis principalis.

Item, quod homo homini non acce-

dit. Item, quod accessorium non debet

esse maius suo principali. Item, quod

legatum rei accessorie ad hominem

principaliter legatum, si exprimitur

verbis accessionem importantibus, ex-

tinguitur extincto legato hominis. I-

tem, quod distinctio cum, quando ponitur

inter res quæ possunt vna alteri acce-

dere, stat accessorie: aliàs secus. Item,

quod extincto principali, extinguitur

accessorium. Syl.

c Suis natis. Aliàs suo nato.

d Cedunt. Quia duo legata sunt se-

parata: vt ff. de pec. leg. l. & si ancilla.

quæ est l. iij. Sed contrā. ff. de ven. in-

spi. l. j. s. ex hoc. vbi dicitur, quod par-

tus est portio viscerum matris? Resp.

ibi loquitur donec in ventre est.

tenetur ^a hæres, quamuis ignora- uerit ^b a se eum le- gatum esse.

¶ Copulatorū al- tero pereunte, aliud æque principale firmū manet: quod si alteri fuerit ac- cessorium, princi- pali corruente, & id quod accedit corruere necessum est.

¶ Si quis ancillas cū suis natis ^c le-

g Cedunt. Quia duo separatim lega- ta sunt, neque alterius alter accessio est. l. 62. l. 63. ff. de leg. l. l. tertia. ff. de pecul.

e Idem est. Sic ff. de pec. lega. l. iij.

f Ordinarij.

Qui sunt hi? Dic

vt infra quod

cum eo. s. cum

antem.

¶ Vicarij. vi. N.A.

carius dicitur

seruus, qui in

peculio ordina

rii est. l. 17. ff. de

pecul. Duo autē

separatim lega

ta sunt. l. 4. ff. de

pecul. lega. ^{6.}

ADDITIO.

Ordinarij serui

dicuntur ab or-

dine, qui do-

muī aut taber-

næ, aut nego-

ciationi regen-

dæ præsumt, qui-

bus datum est

peculium: illo-

rum verò si peculio continebantur a-

lij serui, vicarij appellabantur. qui

etiam serui peculiares dicuntur. l. si

Sticho. ff. de pecul. legat. Marialis,

Esse sat est seruū: iam nolo vicarius

esse. A.F.

g Mortuo. scilicet, viuo testatore,

non si post: vt ff. de pec. legat. l. tunc

inutile.

h Extinguitur. Quia accessio est: vt

ff. de pec. leg. l. j. & ij. Sed quare non

ita in superiori casu? Respon. propter

hominis dignitatem: quia non ita ac-

cedit vt ff. de adil. edi. l. iustissimè. in

principio. Item, quid si vicarij erant

tantum in peculio, & legatus est cum

peculio? Resp. idem, vt exprimere pe-

culium noceat: vt ff. de condit. & de-

mon. l. si in diem. in fin.

¶ Extinguitur. Quoniam & si peculū

in legato serui cum peculio accessio

est. l. 1. l. 2. ff. de pecul. leg. & tamen in

legato serui, simpliciter non est acces-

sio, nec legatum serui sequitur. l. libro-

rum. 53. s. ult. de leg. 3. Ergo quamuis

vicarius sit pecularis, tamen alio iure

est peculium, alio seruus peculia-

ris. Nota, vniuersitas, & res singulæ

opponuntur: veluti hereditas, & res

singulæ, quæ in ea continentur. l. quæ

in ea. de rei vindic. Itaque & si regu-

lari

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

N.A.

lariter quod ius est in toto, quoad totum, idem iuris est in parte, quoad partem, vulgata l. quæ de tota. ff. de rei vindic. tamen non quod iuris est in vniuerso, idem est in rebus singulis. l. 30. Cod. de adq. poss. Non si res hereditariæ vscapi possunt, idcirco hæreditas vscapitur. l. 14. ff. de feruit.

¶ a Instructus. Huic primo articulo contradicit. ff. de fundo instr. l. si cui. in fin. Sol. secundum R. hic simpliciter propter rudes sic loquitur. Vel dic, quod sit idem, quod in partu & vicariis, & quod sequitur cum instrumēto, referatur ad proximum de peculio. Vel subtilius, refert inter instrumentum fundi, quod perit semper perempto legato fundi: & instrumentum patrifamilias, quod non perit, licet legatum fundi pereat, & hoc casu loquitur lex contraria, & alia contraria in eod. tit. l. j. ar. contra. ff. de fun. instr. l. quæsum. §. si fundus. & §. si instructo, quibus dicitur, si fundus instructus legatus sit, instrumentum patrifamilias continetur, non agri. Sed ibi subaudi, tantum. Vel dic illam esse Pauli sententiam in l. si cui. istam Labeonis à Iusti. probatam, & sic corrigitur illa.

ADDITIO Fundi instructi, legatū, quid differat à legato fundi cum instrumento, vide Anto. Angel. lib. emenda. ij. c. iij.

N.A. ¶ Instructus. Fundi instructi legato continentur ea, quæ paterfamilias eius instruendi causa habuit, etiam præter necessaria. Instrumenti verò tantum necessaria. l. 12. §. sed si fundus. ff. de instruct. vel instrum. leg. l. j. l. secunda. Codice de verbor. signif. Paulus autem huic Celsi sententiæ perspicue aduersatur in l. §. ff. de instruct. vel instrum. leg.

¶ b Instrumento. Est autem instrumen-

tum fundus instructus ^a t, vel cum instrumēto ^b legatus fuerit. Nam fundo alienato ^c, & instrumenti legatum extinguitur.

¶ Grex etiam in vna oue retinetur: & legato grege veniunt oues adiunctæ gregi, post testamentum. Idem est in legato ædium.

¶ Si grex ^d legatus

tum apparatus rerum diutius permanfurarum, sine quibus non posset exerceri possessio: vt ff. de fun. instr. l. quæsum. primo respon. Et sunt instrumēta fundi, quæ fructus quærendi, co-

fuerit, & postea ad vnā ouem ^c peruenit: quod superfuerit ^{*} vendicari potest. Grege autē legato ^g, etiam eas oues, quæ post testamentum factum gregi adiunctur, legato cedere, Iulianus ait. Est autem ^{*} gregis ^{*} vnum corpus ^h ex distatibus capitibus: sicut ædium vnum corpus est ex coherentibus lapidibus.

gendi, seruandi gratia comparata sunt: vt ff. de fundo instr. l. instrumenta. ^{*} in princ.

¶ c Alienato. A testatore.

¶ d Si grex. Qui ex decem ouibus constat, vel quatuor, vel quinque porcis: vt ff. de abig. l. oues.

¶ e Ad vnā ouē. Sic ff. quod cuiusq; vniuer. l. sicut. §. fin. & ff. eodem j. lege, grege.

¶ Superfuerit. Nam & si gregis nomen perem-

ptum est, ac proinde rei legatæ interitus ad legatarium pertinet. at dicto §. 15. supra de legatis. tamen propter æquitatem reciprocationis hæc interpretatio admisa est: quoniam incrementum gregis ad eundem pertinet. lege 21. & leg. seq. ff. de leg. primo. Nam vniuersitas adiectionum, & detractionem, augmentum & diminutionem recipit: vt de grege traditur in lege 21. §. primo de except. rei iud. De peculio, in l. 11. ff. de pecul. De familia, lege 67. de legat. secundo. De hæreditate, l. vige sima. §. item non solum. ff. de hæred. pet. Quod verò sequitur infra in hoc §. (Est autem gregis,) &c. Legendum arbitror enim, non autem.

¶ f Vendicari potest. ff. quib. mod. v. usufruct. amitt. l. fina. contra Solur. facilius perditur legatum usufructus, quam proprietatis: vt arg. ff. eod. tit. l. repeti. §. rei mutatione. & ff. eod. j. l. si grege. in fine.

¶ g Legato. Sic ff. eod. l. grege. sic infra §. proximo.

¶ h Corpus. Tria enim sunt corpora rerum. Vnum quod vno spiritu. i. elementatione continetur: vt homo, lapis. Secundum, quod ex coherentibus constat: vt domus, & armarium. Tertium,

^{*} superfuit.

^{*} enixa
^{*} grex.

N.A.

eium, quod ex distatibus corporibus: ut grex, & populus, ut hic, & ff. de viucap. l. rerum mixtura. §. 1. & ff. de rei vend. l. in rem actio. §. ar. in iis.

N.A.

† Aedibus. Accessio enim principali cedit. l. 4. §. 3.

de leg. Et notan-

* aliat

quoque

dum nullam rem

singularem hæ-

reditariam, esse

partem heredi-

tatis. l. 1. §. ff. si

* factum

abdat

* abest.

quis omis caus.

testam. Nullam

rem legatam esse

partem heredi-

tatis. l. 8. §. ad

leg. Falc. Nullam

rem peculia-

rem esse partem

peculij. l. quar-

ta. §. si ar. ff. de

pecul. l. 1. §. 2.

de trib. Nullam

rem dotalem ef-

se partem do-

tis. l. §. ff. de im-

penf. in reb. do-

ta.

† a Cedere. Sed

columna, vel ti-

gnum domus le-

gari pure non

potest: ut ff. de

legat. j. l. cetera.

ne vrb. de for-

metur. Accursus.

N.A.

† Cedere. Stante Reptib. si mortis testatoris tempore, is deficiebat, cui quid testamento relictum fuerat, ea bona caduca erant. Vlpianus titulo 17. Imperante Augusto lata est Julia Papia caducaria, ut ius illud ius caduci, usque ad hereditatis aditionem produceretur. lege prima. §. primo. Codice de cad. toll. Cedere porro dicitur interdum legatum, interdum dies legati: non tantum legatarij respectu, sed heredis ipsius ad quem transmittitur. l. 2. Cod. quand. dies leg. ced. Sed vltatum est diem dici cedere, cum debendi quidem causa subest, sed eius dies nondum venit. lege 21. ff. illo titulo.

† Si peculium. **CASVS.** Flavius peculium legauit, siue seruo ipsi, siue alteri, viuo Flavio peculium crescit, aut deminuitur: cuius erit ea accretio, aut decrescio? legatarij. Quid si post Flauij mortem, sed ante adi-

tam hereditatem id acciderit, cuius interim erit? Distinguo. Nam aut seruo legatum est peculium cum libertate, & tunc quia seruus non consequitur libertatem nisi per aditionem, quodcun-

tum prouenit, tantum consequitur legatarius.

† Si peculium legatum fuerit: siue dobio quicquid peculio accedit, vel decedit, viuo testatore, legatarij lucro, vel damno est. Quod si post mortem testatoris ante aditam hereditatem aliquid seruus adquisierit, Iulianus ait, si quidem ipsi manumisso peculium legatum fuerit, omne, quod ante aditam hereditatem adquisitum est, legatario ^dcedere:

heredis. Cor. Vibul.

† Not. quod legatum peculij recipit augmentum & diminutionem viuo testatore. Item, quod augmentum peculij legati seruo contingens post mortem ante aditam, cedit lucro serui. Item, quod dies legati peculij seruo cedit ab adita hereditate. Item, quod augmentum contingens ex rebus peculiaribus post mortem ante aditam hereditatem, spectat ad legatum, aliter non. Item, quod verbum extraneus, diuersimodè sumitur. Syl.

† b Legatum fuerit. Seruo, vel extraneo.

† c Peculio. Nam & futurum peculij legari potest: ut ff. de pecul. lega. lege, ei quoque, & facit ad hoc sup. proximo §.

† d Legatario. Eidem quod manumisso. Accursus.

† e Cedere. Not. tria tempora. ante mortem testatoris, & post, ante aditam hereditatem, item & post: In primo

mo tempore, scilicet quo inuenitur cessasse dies legati, omne legatarij sunt pares. nam quicquid eo tempore acquiritur seruo talis ei cui hoc peculium est legatum. acquiritur: siue ipi seruo, siue alij extra-

neo sit relictum: quia non cedat legata. similiter in tertio, scilicet, sunt pares. In secundo, distinguitur extraneus à seruo, vt hic. Nā quod legatū cedit extraneo à morte,

* Alii, ad hunc finem peculij.

quia * huiusmodi * legati dies ab adita hereditate cedit †: sed si extraneo peculium legatū fuerit: non cedere eo legato, nisi ex rebus peculiaribus * auctū fuerit †.

¶ Datus libertati in vltima voluntate peculium (nisi expressim legatū sit)

Nam plura legata, vel in diem certā relictā à morte cedunt: nisi in sex casibus, vbi ab adita hereditate: vt C. de cadu. tol. §. cum igitur. & §. in nouissimo. & ff. quando dies leg. ced. l. ij. inter quos legatum seruo manumisso relictum, est vnum: vt hic. Conditionalia, vel in diem certum relictā, ex die vel ex conditione existente cedunt, id est, transmittuntur ad heredes. [Adde, hoc verum in re de sui natura non transmissibili: quia tunc trāsit ab adita, vt in legato seruitutum personalium. l. si post diem. ff. quando dies lega. ced. & idem in realibus. l. receptum in fin. ff. commo. prædio. & in pluribus casibus not. in d. §. in nouissimo. Syl.] Nam ante conditionem vel diem venientem si decedit legatarius. non transmittuntur, vt C. de cadu. tol. l. vnic. §. si autem. nisi in tribus casibus. Primus. ff. de cond. & demonstr. l. conditiones. Secundus, ff. eod. j. l. iij. Tercius, ff. quando dies lega. ced. l. si cum præfinitione. Item verbum, cedere, duas habet significationes, id est, incipere deberi: vt ff. de verb. signific. l. cedere. Item, cedere quātum ad transmissionem, vt accipitur. C. de cadu. tollend. per totum. & in vtraque potest hic accipi.

¶ Adde, quod dicitur cedere quatuor modis: aut quo ad transmissionem, aut quo ad oblationem, aut quo ad petitionem, aut quo ad dominij translationem, de quo per doctores in l. j.

commu. de leg. Syluest.

* a Quia. Bona est ratio. si enim prius cederet. idem esset, quod in extraneo. Est & alia ratio: vt ff. de pecu. leg. l. denique. §. si. vbi dicitur, quod verisimile est eum om-

nequaquā petere potest: secus si inter viuos. si quid autem seruus, cui peculium quoque legatum fuit, pro domino impenderit, nō repetit. Itē, legata alicui libertate, si rationes reddiderit, & reliqua intulerit, etiā legatum videtur peculium.

ne augmentum ad ipsum pertinere voluisse, cui, &c.

† Cedit. In seruo, dies huius legati ab hereditate adita cedit, in extraneo, à mortis tempore l. viij. §. vlt. ff. de pecul. lega. Priori causa est: Quia in legato libertatis, idem cessio- nis, qui acquisitionis, id est,

N. A.

additionis dies est; cum libertas non nisi adita hereditate comperat l. viij. C. quando dies leg. ced. At posterioris, quia quod seruus iacente hereditate: acquirit, heredi futuro acquirit. l. lx. de adquir. rer. dom.

§ b Auctum fuerit s. peculium.

¶ Peculium autem. CASVS. Daus à Simone viuo manumissus est, cuius est peculium Daus. Quid, si testamento manumissus est, vt libertate fruatur, Simone mortuo? Peculiū heredi cedit. Daus peculium habet centū aureorum, is in meas res decem aureos de suo impenderat: ei ergo moriens & libertatem & peculium legauit. Centum aureos habebit, decem non habebit: quia legata sola ea sunt, quæ liquida & parata erant, non quæ rationibus mei implicata. Titius seruum suū atriensem, id est, cui res omnes familie commisse fuerant, ita liberum moriens esse iussit, cum rationes retulerit: quæro an ei sit legatum peculium? maximè. Quia nisi legato ei peculio, frustra reliqua reddere iubebatur, cum nihil haberet. Duo §§. sequentes per casum & exēplum expositi sunt. Cornel. Vibul.

¶ Not. quod argumentum de contrariis ad vltimas voluntates non valet, vbi est diuersa ratio. Item, quod manumissio inter viuos tribuit peculium, secus in vltima voluntate. Item, quod in legato peculij seruo factō in dubio non continentur debita à domino

mino ipsi seruo, ratione peculij. Item, quod si legata est libertas seruo, si rationes reddiderit, censetur legatum peculium. Syluest.

a Peculium. Sic C. de pecu. eius qui lib. me. l. j.

b Quamvis. Cur tam variè? Respond. quia secundo casu, scilicet quado inter viuos operas eius manumissor erat habiturus, unde conuersa donatio praesumitur secundum Ioan. vt ff. mand. l. si verò nō. §. idem Papin. vel secundum P. propter praesumptionem mortis: quia praesumitur auferre si potuisset: vt in auth. de trien. & se. §. illud quoque ibi, praesumptum mortis angustiauis, &c. & C. qui testa. facere poss. l. hac cōsultissima. §. at cum.

N. A. **+** Quamvis. Qui inter viuos manumittens peculium relinquit, tacite illud donare intelligitur l. 53. ff. de pecul. At testatorum voluntas ex verbis aestimatur. l. vj. de trans. ff. l. j. C. de pecul. eius quilibet.

c Peculio legato. scilicet seruo. & etiam libertas fuit legata. aliud si extraneo: vt ff. de pec. lega. l. vj. §. fin. & l. si Stichus. Accurs.

d Petitionem. Nisi testator fuit huius consuetudinis, vt redderet seruo, quae sibi debebat: vt ff. de pecu. leg. l. dominus Stichus. §. j. in fin.

N. A. **+** Videri legatum. Atque hoc est quod dici solet. Exceptio in casibus exceptis regulam confirmat.

e Cum rationibus. Quasi diceret, si relinquo seruo libertatem, rationibus ab eo redditus: eo ipso & peculium legare sibi videor. [Adde, quod hanc glo. disputatiue reprobatur Praepos. Senen. in viij. quaest. sexti casus. col. fin. Syluest.] Aliud è contra si libertatem relinquo, & rationes reddere veto: quia nō videtur legatum peculium: vt ff. de legat. j.

l. si seruus vetitus. in fine. Rationes autem reddere dicitur, quando amoto dolo & fraude reddit: vt ff. de fideicō. liber. l. Thais. §. Stichus.

f Reliqua. Alias reliquas, id est, alia,

ber esse iussus est, & ex eo reliqua inferre §.

¶ Iura incorporalia possunt legari. A.

¶ Tam autē corporales res legari possunt, quā incorporales ^h **+**, & ideo quod defuncto debetur, potest alicui legari, vt actiones ⁺ suas heredes legatario praestent ⁱ: nisi exegerit ^k viuis testator pecuniā ^{*} nam hoc casu legatum extinguitur.

¶ Facta legari possunt.

de leg. j. l. j. & l. cetera. in princ.

+ Incorporales. Veluti seruitus, dos, N. A. peculium, liberatio. §. 3. supra hoc tit.

i Praestet. Siue cessione tamen viles habet legatarius: vt C. eod. l. ex legato. Accursus.

ADDITIO. Nisi res sit litigiosa. vel lis coepta. l. quicumque. & authent. nunc si haeres. C. de liti. secundum Ang. Et nota, quod quamvis directam personalem exercere non possit, nisi cedatur: poterit tamen exercere directam realem, quae quia non omnibus affixa est, transfertur in eum recta via. l. siue. §. fin. cum l. seq. ff. de condi. fur. Angel.

+ Actiones. Significat non ipsam pecuniā legatario ab haerede praestari, sed tantum actiones ei cedi l. 75. & l. 105. ff. de legat. j.

k Nisi exegerit. Nam si exegerit, semper in dubio praesumo voluisse legatum extinguere: vt ff. de adi. legat. l. pen. §. fin. & de lib. lega. l. nō solum autem. §. liberatio. nisi probetur contrarium, vel quia debitor ultro obtulit eo non petente: vel quia exactam pro legatario

quae erant reddenda, redderet cum iam quaedam reddiderat, vel etiam si nihil: vt ff. de verbor. significat. l. ceterorum.

ADDITIO.

Collatis creditorum & debitorum nominibus, cum eam pecuniā quam ipsi debemus, & quam alij nobis, redigimus in summam: id quod superat à nobis, Reliqua dicuntur.

g Inferre. Repete, iussus est.

h Incorporales. i. actiones & seruittutes: vt §. de reb. corp. & incor. & ff. de

⁺ sibi
^{debita}

tario deposuit: vt ff. de lega. iij. l. fidei-
commissa. §. si rem.

N.A. † Damnas. Formula legati. hoc dicitur
per damnationem, scilicet. Vlp. tit.
24. Paul. lib. 3. sentent. cap. 6.

¶ a Aere alieno
liberare. Nam
utilitate habet.

¶ Si generaliter.

CASVS. Crassus
multos habebat
seruos. in testa-
mento sic scri-
psit: Lucullo
seruum do, le-
go, ex multis
seruis vter eli-
get, hæres an
Lucullus? Sine
dubio Lucullus:
ita tamē vt opi-
mum & præsti-
tissimū non eli-
gat. Cor. Vib.

N.A. † Generaliter.
Iuriscōsulti ex
Stoicorum sen-
tentia speciem

appellant, quod Aristoteles indiui-
duum: veluti Stichū, Pamphilum. Ge-
nus contra, quod illi speciem: veluti
seruum, fundum, hominem, cuius no-
tione, omnes serui comprehenduntur
l. talis 30. l. cum res. 47. §. 1. de leg. j. l.
in stipulationis. 54. ff. de verb. oblig.

¶ b Res alia. vt equus.

¶ c Electio legatarij. Et à principio, &
ex post facto, secundum B. vt hic. & ff.
de lega. j. l. si seruus legatus. §. cum ho-
mo. Sed Rogle. à principio dabat ele-
ctionē hæredi: sed ex cōtumacia trans-
ferebatur in legatarium: arg. ff. de ser.
l. si cui. & C. de sol. l. j. Ioan. distinguit,
aut in genere generalissimo, vel sub-
alterno: vt si substantia, vel corpus vel
animal legatur: quo casu non valet:
cum festucam vel muscam dando libe-
rentur: vel in eo genere, quod dialectici
speciem appellant: vt homo & simi-
lia, & tunc subdistingue: aut habebat in
hæreditate seruos: & tunc legatarius
eligit, dummodo nō meliorem: vt hic,
& ff. eo. l. legato. j. respō. & l. qui duos.
& de lib. l. ij. [Adde, q̄ ratio est, quia
ex quo cōpetit rei vēdictio ad vnum
ex illis. l. huiusmodi. §. si cui homo. ff.
de lega. j. si non haberet electionem,
non posset ea agere. Syl.] Aut non ha-
bebat: & tunc hæres eligit vt ff. de vi.
tri. & oleo leg. l. iij. j. respond. & l. iij.

[Adde, quòd ideo est: quia ex quo cen-
setur legata res aliena, nō videtur ele-
ctio legatarij. l. ij. ff. de oper. leg. Syl.]
Si autem testator ex certis reliquit in
certum: aut ipse sensit de certo (quod

quo iure seruare-
tur) hodie ad hæ-
redes transfertur:
pluribus autē, qui-
bus optio cōpetit
in uicē circa optā-
dum dissentienti-
bus, illius in optio-
ne potior erit sen-
tencia, ad quē fors
deuenerit.

¶ Optionis lega-
tum, id est, vbi
testator ex seruis
suis vel aliis rebus
optare legatarium
iusserat, habebat

patet expressio
nomine eius) &
tunc eligit hæ-
res, & eius vo-
luntatem inter-
pretatur: vt ff.
eod. j. l. si quis
filio §. si quis
plures. aut non
sensit: & tunc le-
gatarius eligit:
vt ff. de leg. j. l.
qui duos. [Ad-
de, q̄ eo casu se-
cundum cōmu-
nē opinionem
hæres potest da-
re deteriorem:
quia dicūt hanc
esse declaratio-
nem volūtatis,
quæ de mini-
mo intelligitur.

Syluest.] In domo autem in genere le-
gata, si habet testator domos vnam ex
his eligit hæres: si non habet, & re-
liquit derisorium est legatum: vt ff.
eod. j. l. si domus. In fundo autem in
genere legato dic non valere legatum:
cū vnus digiti possit fieri fundus: vt
ff. de iur. dot. l. cum post. §. gener. & ff.
eod. j. l. licet. & l. quod in rerum. §.
quod si quis.

¶ Adde, q̄ videtur eadem distinctio
facienda, q̄ aut habet fundos, & vnum
ex eis legasse videtur, & ita intelligi-
tur §. gener. aut non, & procedit glo.
Nam ratio assignata nō releuat, si præ-
sumimus testatorem de vno suorum sen-
sisse. Non enim poterit hæres demin-
uere cōsentientem testantis. Syl.

¶ Legatarij. Homine generaliter lega-
to, si quidem per vindicationem, lega-
tarij est electio. l. si seruus. 108. §. 2. l. si
domus. 71. de leg. j. Si per dānationem,
hæredis. l. cum seruus. 39. §. scio. l. 45. ff.
eod. tit. l. 29. §. 1. ff. de lega. 3. Sed tamen
neque optimū deliger legatarius, neq;
pessimū hæres dabit l. lega. 37. de leg. j.

¶ Optionis. CASVS. Lucullus ita
scripsit, Oprato Titius ē, familia mea
seruum vnum. vel ex stabulo equum.
Titius autē, quā optasset, atque de-
legisset equum, moritur. quæro, an
eius hæres legatum petere, & optare
possi?

N.A.

possit? Noua lege Imperatoris potest. Sed ecce, Lucullus ita scripsit, Optando quatuor illi mei amici equum ex meis vnum, sibi que habeant. In optando dissentiant, quid fiet? Sors educetur, & cui fors

* tacit.

fauerit, ei optio electioque dabitur: quod etiam in legatarij coheredibus constitutum est. Sequens §. per se facile intelligitur, & ex §. testamenti. supra de hered. qualitat. & differ. Quatuor vero sequentes per exemplum expositos lector attente facile cognoscat. Corn. Vibul.

* abest.

¶ Not. quod legatum serui, vel alterius rei, quam legatarius optauerit, est conditionale. Item, quod legatum conditionale non transmittitur. Item, quod dissensio plurium sorte dirimitur. Syl.

* exist. aut.

¶ a Conditionem. scilicet si eligeret.

ADDITIO. Solutio clarè decidens hanc dubitationem, hæc est, quod in specie verum est, quod dicitur in textu: in quantitate vero sequamur locum certum. ff. de rit. vin. ol. v. genere legato, arbitrium sit hæredis, quoniam quantitas determinata certitudinem facit vini, olei, quod in specie non euenit: genere enim legato, incerta sunt omnia, præter substantiam rei.

N.A. ¶ Conditionem. si vnus optasset, nam personalis est electio, & regulariter non transit ad hæredes l. xxxij. §. 2. de adm. tutel.

¶ b. Et ideo. Bona ratio: vt C. de cad. vol. l. vnic. §. si autem.

¶ c. Ex constitutione. Quæ est C. communia de leg. l. fin. in princ.

¶ d. In nostra constitutione. scilicet prædicta.

¶ e. Eligere cupiente. & alio aliud subaudi.

¶ f. Contra beneuolentiam. i. contra æquitatem. scilicet, quod perirent. id est, de iure stricto perire deberent: vt

ff. eo. j. l. huiusmodi. §. fin.

plures hæredes

sint, & inter se circa optandum dissentiant, alio aliud corpus eligere cupiente. ne percat legatū (quod plerique prudentium contra beneuolentiam introducebant) fortunā, & esse huius optionis iudicem, & sorte hoc esse dirimendum: vt ad quem fors peruenerit, illius sententia in optione præcellat.

¶ Illi possunt ex titulo legati capere, qui possunt hæredes institui.

¶ Legari autē illis solum potest, cum quibus testamenti factio est.

¶ g. Et sorte. Vel

cum taxillis, vel alio modo. ff. de iud. l. in tribus. Sed quare iudex non compellit eos ad consentiendum? vt ff. eo. j. l. huiusmodi. in fin. Respond. imo hoc modo compellit, vel ibi compellit in actione eligenda: quæ datur à iure: hic autē non compellit in eo, quod datur à testatore.

¶ Fortunā. Vbi N.A.

vel plures legatarij, vel vnus hæredes plures inter se dissentiant, sorte qui optet, eligitur. l. ult. C. de lega.

¶ h. Sententia. Vt tamē ceteris estimatione præstet suarū partium, vt C. com-

mu. de leg. l. fin. in principio.

¶ i. Solum. Et contra, idem solus legat: vt ff. de leg. j. l. ij.

¶ k. Testamenti factio. In passiva significatione accipe: vt supra de hered. qua. & differ. §. testamen. i. Sed qui sunt illi qui non habent testamenti factionem? Respon. incerta persona: vt infra prox. §. Item, peregrinus, siue deportatus: vt C. de her. inst. l. j. [Adde, quod ratio est, quia hereditas siue ex testamento, siue ab intestato deferatur, est de iure civili. l. obuenire. ff. de verb. signif. & deportatus, licet naturaliter viuat, tamen perdit ea, quæ sunt iuris ciuill. l. j. §. pen. ff. de contra tab. Syl.] Item, in metallum dñatus: vt ff. de iis, quæ pro non script. habent. l. si in metallum. [Rationem assignat ibi tex. quia efficitur seruus pœnæ, non Cæsaris. Syluest.]

Syluest. Item, seruus de adulterio cum domina commissio accusatus: vt supra de hæc. instir. §. ij. Item collegium, nisi probetur licitum. vt C. de hæc. instir. l. collegium. Item incestuosi: vt in authentica, quibus mod. natu. effici. sui. §. ultimo. Item, hæretici maioris hæresis: vt Codice de hæreticis. l. Manichæos. §. ipsos quoque. & §. ergo. Item apostata: vt Cod. de apostata. l. ij. qui sanctam. Item, mulier nubens intra annum à tempore mortis mariti: vt in authent. de nupt. §. primo, columna iij.

Adde, quòd hodie hoc est correctum. cap. fi. de secun. nup. Syluest.

Personæ. Quia certum consiliū debet esse testantis. Vlpian. titulo 20. Qua de causa, nec res incerta legari potest. l. cum post. 69. §. 3. ff. de iur. dot.

Concessum. erat. Hodie contra, etiam ante legem Graciam inferiorem, in pauperibus. Co. de episc. & cle. l. id quod.

ADDITIONE. Tu dic, quòd aut incertitudo est in persona legantis, & valet legatum: quia hæredi onus iniunctum intelligitur. aut in persona legatarij: & tunc aut certificanda ex futuro euentu, aut non. Primo casu valet, etiam si erat incerta de incertis: vt l. si quis ita scripserit. ff. de reb. dub. Secundo casu valet, si per legem certificatur: vt d. l. id quod. C. de episc. & cler. sed de hoc vide Ang.

Nam ne miles. Cuius, scilicet, militis voluntas seruatur pro lege alijs:

vt Cod. de test. mil. l. prima.

Incerta. Fortuna cæca, id est, cum N. A. neque ex incertis certa, neque ex certis incerta persona est Vlpianus titulo 24. §. incertæ. & Paulus libro tertio

sentent. titulo sexto. Vnde intelligitur, incertam personam ex certo numero, vel corpore vel collegio certam personam censer.

Designati essent. In Kale. Ianu. sortiebatur, id est, incipiebant honores administrare, & ante per tres menses designabatur: vt ff. de condi. & demon. l. Publius. & Codice de magi. mu. l. prima.

Libertas quoque incertæ personæ non videbatur posse dari: quia placebat nominatim seruos liberari.

Incertæ personæ ex certis personis, etiam olim legari poterat. Angel.

Sub certa verò

Seruos liberari. Aduerte, quòd in aliquibus libris sequitur ista clausula, Tutor quoque incertæ personæ dari non potest, quam non inuenies in emendatis codicibus: & si ea, quæ sequuntur in textu & glossa diligenter perspexeris, profectò eam prorsus superuacuum iudicabis.

Sub certa. Sic ff. de legatis primo, lege tertia. §. hoc amplius. sic ff. de legatis primo, lege, si seruus legatus, §. huiusmodi. sic ff. de rebus dubiis, lege, quidam, sic ff. eodem j. l. legato, §. primo.

N.A. † Ex cognatis. Vnus ex certo personarum numero, incerta persona non est. l. 5. ff. de reb. dub.

† a Repeti non posse. Quasi naturale debitum: vt ff. de condi. indeb. l. Iulianus. in fin. & l. frater à fratre. in prin. ibi, naturalem enim. & l. si dominus. in fine.

ADDITIO.

Multa sunt enim quæ peti non possunt, si tamē errore facti soluitur, repeti nō possunt. l. lege Iulia. ff. de cōd. ind.

N.A. † Repeti non posse. Repetitur, quam, quia naturale debitum est, cuius soluti nulla repetitio, l. 64. ff. de condit. indeb. §. ultimo. infra de oblig. quæ ex qua. del.

Posthumus quoque. **CASVS.** Quæro an alieno posthumo legari possit minimè. Et quis est alienus posthumus? Filius testatoris nondum natus, si nascatur humano patre suus erit ei hæres: nepos eiusdem ex filio non emancipato conceptus. Si exconitatio, nepos conceptus ex filio post emancipationem, si nascatur, non erit aucto suus hæres: quia in eius potestate non nascetur. In sequenti §. stoliditas ac stultitia eorum perspicitur, qui hæc Institutiones coniecerunt: narrarunt nobis odiose fabulas antiquas, eas se dicunt abrogasse. quid condiderint, non exponunt: & hoc amplius, nouam illam constitutionem Codici suo ademerunt. Sequens §. non indiget interpretatione. Cornel. Vibul.

† Nota qd olim posthumus alieno legari nō poterat. Itē, quis dicatur posthumus alienus. Item, quod hodie in certa persona potest hæres institui, & ei legari. Item, quod illud euidenter apparere dicitur quod constat ex lectura alienius rei. Item, quod tutor incertus nec antiquo nec nouo iure dari potest. Item, quod posthumus alienus de iure

prætorio olim institui poterat. Syl.

† b Legabatur. Sed nec instituebatur iure ciuili: vt ff. de lib. & posthu. l. Gallus. §. ille casus.

† Adde, qd de iure ciuili antiquissimo

† incertis autem personis legata vel fideicommissa relicta, & per errorem soluta, repeti non posse. †, sacris constitutionibus cautum erat.*

† Olim non poterat legari posthumus alienus, id est, qui non erat testatori futurus suus hæres.

† Posthumus quoque alieno inutiliter antea* legabatur. Est autē alienus posthumus, qui natus inter suos. †,

illum, qui tempore testamenti est alienus, & nascitur non suus, sed ex post facto esset suus succedendo in locum præcedentis. Quintum tempus est iuris Prætorij, quo alienus poterat institui, & habet bonorum possessionem. Vltimum tempus est constitutionum, quo indistincte potest institui, etiam non futurus suus. Syl.

† Inutiliter. Quasi aut incerta persona esset, aut ne persona quidem, in qua legatum consisteret. l. 74. ff. de iur. codicil. l. 42. ff. de mor. ca. dona. Nam is qui in utero est, nondum homo, vel animal est, sed pars viscerum. l. j. ff. de vêt. inse. l. nona. ff. ad leg. Falc. Suus tamen posthumus per leg. velleiam institui potuit: Quia fictione quadam habetur pro animali, & iam nato. l. penult. ff. de stat. hom. Quinetiam alieni legitimi nobis hæreses sunt. l. penultima. ff. de legat. 1.

† c Suos. scilicet, quondam ante emancipationem, vt sequitur.

ADDITIO. Es sic distingue, qui natus, non est futurus hæres inter suos.

† Inter suos. Suos, id est, qui si testamēti tempore natus fuisset, suus hæres non

leg. xij. tab. solum institui poterat posthumus futurus suus tempore testamenti, vt hic. Fuit postea tempus C. Aquilij, quo concessum est institui posse posthumum futurum suum tempore mortis. Secutum est tempus primi capitis l. velle. quo inductum est institui posse illum, qui testamenti tempore erat alienus, tempore mortis erat futurus suus. Quartum tempus fuit Iul. iure consulti, quo conceditur institui,

abest.

N.A.

N.A.

non fuisset: veluti, qui ex emancipato filio conceptus, & natus est. l. 6. ff. de bono. poss. cont. tab.

¶ a Futurus. scilicet, hæres.

¶ b Sed nec. Quasi dicat, non solum in posthumus, sed omnia supradicta ab illo. §. incertis. correctæ sunt: vt argum. ff. eod. iij. l. hoc legatum. j. respon. & l. ea tamen.

¶ c Constitutio. Quam non habemus.

¶ d Huic. scilicet, posthumus.

¶ e Per nostram constitutionem. scilicet, supradictam constitutionem Græcam, nec veteri iure: vt ff. de testa. tut. l. tutor incertus.

¶ f Incertus. Vt si ita dixit: illū tutorem do, qui primus de Tuscia venerit. nec incertæ personæ datur: vt ff. de testam. tut. l. tutor ita.

N.A. ¶ Certo iudicio. Eoque claro, & manifesto. vt in specie legis. 30. ff. de testa. tutel.

¶ g Posteritati. id est, filiis.

¶ Posthumus,

autem. **CASVS.** Habebam filium emancipatum, qui gravidam uxorem habebat, quæro, an illū nepotē meum, qui alienus est posthumus, possim hæredem instituere? Respondet posse. Quid si in utero sit concubinæ? non potest. Corn. Vlb.

N.A. ¶ Hæres institui. Non vt iure ciuili valeat, sed iure Prætorio per bonorum possessionem. §. j. de bonor. poss. Suus quidem potest, etiam nondum conceptus. l. 4. l. 9. de libe. & posthu. Sed de legato nondum natis relicto, exemplum exstat in l. 15. §. ult. & l. 57. ff. de lega. l.

¶ h Poterat. scilicet, de iure prætorio, non ciuili, vt infra de bonorum possessione. primo respon. contra. & ff. de libe. & posthu. l. Gallus. §. ille. Accursius.

per nostram constitutionem incertus dari debet: quia certo iudicio debet quis pro tutela suæ posteritatis canere.

¶ De iure prætorio alienus posthumus etiā olim poterat heres institui, & hodie potest: dummodo nasciturus sit ex ea, quæ vxor esse possit. Angel.

¶ Posthumus autem alienus heres institui & antea poterat, & nunc potest, nisi in utero eius sit, quæ iure nostro vxor esse non potest.

¶ Error nominis, prænominis, agnominis, cognominis, non vitiat, si de corpore constat. Arerinus.

¶ Siquidem in nomine. **CASVS.** Quum Marco Tullio Ciceroni legare aliquid vellem, errans in prænomine dixi L. Tullium: aut in nomine, M. Lælium Ciceronem, aut in cognomine M. Tullium Pisonem, quæro, an valeat legatum? valet. Idem præterea posterioribus temporibus obseruatum est, quum mutata est nominum ratio, & nomen, cognomen, agnomen, id dicit coëptum est, quod antea prænomen, nomen, cognomen vocabatur. Cor. Vibul.

¶ Not. qd error nominis legatarij vel hæredis, si de corpore constat, non

ADDITION.

Solut. ibi loquitur in posthumus alieno tempore testamenti nato, non suo, qui postea succedendo in locum primi suus efficitur. hic vero etiam in eo, qui nunquam efficitur suus. Angelus.

¶ i Nostro. id est, Romano.

¶ Vxor esse non potest. Non potest, utpote peregrina, cum qua connubium non est: quia peregrinus nasciturus est, cū quo testamenti factio non est.

¶ k Non potest. sed quæ est illa, quæ vxor esse non potest? Respond. multæ sunt illæ, quæ vxores esse non possunt: vt supra de nuptiis diximus. §. si aduersus. Cod. de testa. l. iij.

N.A.

vitiat. Item ibi, servatur, & rectè, not. quod non sufficit aliquid esse consuetum, nisi sit bonum. Item, quod nomina sunt imposita ad dignoscendum homines. Item, quod non curamus de modo, dummodo sequatur effectus. Sylvest.

quid.

¶ Siquidem. Sic C. de testamen. l. si in nomine.

* abss. Accurs.

* ff. 2 In nomine.

Nomen est genus: sed ponitur hic pro specie sui, vt Albertus: & dicitur proprium personæ nomen. Cognomen, quasi commune cognationis nomen, vt Asinellus. Prænomē, quod causa differentiæ ponitur: vt si sint duo Tullij, & vni superaddatur Marcus, & dicatur Marcus Tullius. nā Marcus, est prænomen. Agnomen est quod imponitur ab euentu: vt Aphricanus qui vicit Aphricam: Alemanicus & Gothicus: vt supra in titulo præmij huius libri.

ADDITIONE. Hac de re latè hic Aemyl. Fer. Cum tamen Theophilus vocem agnomen non habeat, eam abundare facile arbitrator: de quo vide Ant. Augu. lib. 3. cap. 8.

N.A. ¶ Persona constat. Vbi de testatoris persona constat, error nominis non vitiat testamentum. lege quarta. C. de testam.

¶ b Valet legatū. Sic ff. si cert. per. l. certum. & C. eod. de lega. l. si fortidianum.

¶ c In hæredibus. scilicet, si erret in eorum nomine.

¶ d Intelligentur. scilicet, à testante. & hoc in propriis. In appellatiuis distingue secundum Ioan. An. parum erret, vt si libros membranas appelleret: quo casu valet, maxime cum fuerit consuetus sic appellare: vt ff. de legat. iij. l. librorum, §. quod tamē Cassius.

An mutum erret, & tunc contra: vt ff. eod. titul. l. iij. & de supp. leg. l. labeo. in medio legis. §. sed de iis. in fin.

¶ e Nihil interest. Vnde liber homo sibi nomen mutare potest: licet seruus non possit: vt C. de muta. no. l. j. & ff. ad leg. Corn. de fal. l. falsi.

¶ Nihil interest. Nihil, & c. Quia demonstratio fingitur vice iuris. l. 9. §. si quis. ff. de hæred. instlt.

¶ Huic proxima. **CASVS.** Furius ita scripsit, Stichum seruum meum vernam, id est, qui natus est ex ancilla mea, Titio do, lego. Stichum autem nullum habebat vernam, sed emptum duntaxat, quæro an falsa demonstratio vitiet legatum? minimè. Cor. Vib.

¶ Not. quod re, latium quis, vel qui, adiectum præterito tempori facit demonstrationem. Syl.

¶ Falsa demonstratio non vitiat legatum.

¶ Huic, pxima est illa iuris regula, cum præterito tempori facit demonstrationem. Syl.

¶ Falsa causæ adiectione ita demum legatum perimitur, si conditionaliter enuntietur.

¶ Demonstratio. Error in demonstratione, non vitiat testamentum. l. 29. l. sequenti. lege 17. ff. de cond. & demonst.

¶ f Vernam. Verna est seruus ex ancilla testatoris dominatus.

¶ g Emptus. idem & si non emit: vt arg. ff. de vsucap. l. nonnunquam. §. si, secus in venditione: vt ff. de contrah. empt. l. si quis fundum.

¶ Longè magis. **CASVS.** Cæcilius ita scripsit, Ciceroni, quia me in causa capitis defendit, Eutichen seruum do, lego. Cicero nunquam eum defenderat, quæro, an falsa causa vitiet legatum? minimè. Quid ergo, si rem præteritam sub conditione protulerit, si me absente, negotia mea curauit? Falsa causa legatum vitiat. Cor. Vib.

¶ Not. quod falsa causa non vitiat legatum, nisi sit posita conditionaliter. Item, quod

quod valet argumentū de falsa demonstratione ad falsam causam. Syluest.

¶ Longè magis. Ideò dicit magis: quia verba falsa demonstrationis sunt de substantia ipsius legati: vt cum dico, Stichum vernam

do, lego, sed verba falsa causæ non ita. [Adde declarando gl. quod demonstratio nō significat substantiā legati: quia plerunque significat acciden: sed intelligas de substantia, i. apponuntur à testatore ad demonstrandam substantiam, i. corpus ipsum rei legatæ, & sic causam materialē: sed verba causæ apponuntur ad denotandum finem, quo fuit motus testator: & ideo longè minus vitiat falsa causa, siquidē importat finem impulsuū. Syl.] Item quia causæ legandi non cohærent legato: vt ff. de condit. & demonstrat. l. cum tale. §. falsam causam. Itē, quia hic donare præsumitur: vt ff. de condition. indeb. l. in summa. §. ei quoque.

N.A. ¶ Falsa causa. Falsa, quando ratio legati legata non cohæret, id est, legatur propter personam, non propter causam: cum etiam sine vlla causa legaturus fuisse præsumatur. l. 72. §. falsam de cond. & demonstr.

¶ b Sed si conditionaliter. Not. conditio per si apponitur, & per cum: vt hic, & ff. de condit. indeb. l. qui promissit. & ff. de verborum obligat. l. quodcunque. §. non solum. nisi in casu: vt ff. de tut. l. muto. §. sub conditione. Modus per vt vt Codice de his, quæ sub mod. l. secunda. Causa per quia: vt hic Demonstratio fit ostēdendo aliquid, quod non est: vt suprā proximo §. & ff. eo. primo. l. si sic. §. primo. Circa hæc quatuor sic dicas, & primò: Falsa causa non

nocet: vt hic. Condicio nocet, si deficiat: vt hic, & ff. si cert. pet. l. cum ad presēs. & l. itaq; Modus idem quod condicio operatur, excepto, quod hic quod datur sub modo, etiam antequam modus

impleatur, perit, cautione tamen interposita de modo implēdo: quod non est in conditione: vt ff. de condit. & demonstr. l. qui hæredi. §. fin. & de annu. leg. l. liberto. §. Lucius. & ff. eo. iij. l. si tibi. In demonstratione distingue: vt ff. eod. j. l. si sic. §. j. & l. non quocunque. vnde versus, Scito quod vt, modus est: si, conditio: quia, causa. vide c. verum. extr. de condi. appo.

¶ Hæredis seruo purè legari nō potest, sub conditione potest: effectumq; sortitur tale legatum, si verificata conditionis repore ab hæredis nexibus seruus solutus sit: dominus autem (cuius seruus hæres scriptus fuit) indistinctè valet factum legatum: quod tamen euā nescit, seruo hæreditatem iussu domini adente.

¶ An seruo hæredis rectè legemus, quæritur, & constat

ritam sanè rem imper. significat, sub conditione prolata: ideòque ad causam, verba hæc retulit. Hoc idem Vlpianus confirmat in titulis, tit. xxij. §. neque ex falsa.

¶ Conditionaliter. Quia tunc causa legato cohæret: conditio enim est causa quæ legatum suspendit. Condicio confertur interdum in futurum, interdum in præteritum. Demonstratio in præsens vel præteritum confertur. l. 34. ff. de condit. & demonstr. Causa, vel in præsens, vel in præteritum.

¶ An seruo hæredis. C.A.S.V.S. Aurelius moriens hæredem me instituit: deinde Pamphilo seruo meo legatum à me reliquit. quæro, an legatum valeat? Distinguo. Nam aut pure legatum est, & tunc non valet: quia hæres simul reus, & actor esset vno tempore. Reus, quia legatum deberet, vt pote serui dominus. Actor, quia peteret. Aut sub

condicione: & tunc valet, quum Pamphilus aut liber est, aut alterius, quam hæredis seruus. Quid autem ex contrario? Quintius seruum meum hæredem instituit, & ab eo mihi domum legauit. valétne legatum? valet, si modo prius, quā iussu meo seruus hæreditatē adisset, aut manumissus, aut in alterius potestate translatus sit. alioqui si meo iussu adierit, legatum euanesceat. Sequenti §. nihil potest dici explicatius. Alter autem ab illa summam hoc dicit. Ante & post hæredis legatariiue mortem, vtiliter legatur.

Cornelius Vibulanus.

a Inutiliter. Sic C. de neces. ser. hæred. insti. l. quidam. §. illo. contra. Sed ibi non imponitur necessitas dandi: vel in alimentis loquitur: vt ff. de ali. & cib. legat. l. seruos. nam cum sit purum, à morte testatoris cedit: vt C. de cadu. tollen. l. vnic. §. cum igitur. & domino ex persona serui acquiritur: vt supra, per quas perso. nob. acquiri. §. item vobis acquiritur, quod serui, & c. sed idem dominus erit hæres: ergo non valet legatum, quia idem non potest esse hæres & legatarius: vt ff. de leg. j. l. legatum est. §. j. Accurs.

ADDITIO. Quod est verum, si legatur sine libertate seruo testatoris, vel hæredis: secus, si alieno: quia cederet ab adita hæreditate: nisi dies mortis, & aditionis esset idem: vt l. si optio. ff. de opti. lega. quando vero cum libertate legatur, cedit vel à die competentis libertatis: si sit sub conditione relicta: vel ab adita hæreditate, si utrumque sit purum: vt §. in nouissimo. C. eodem titul. de caduc. tollend. Angelus.

N.A. Inutiliter. Nemo simul & hæres, & legatarius esse potest. Hæredi à semetipso legari non potest. l. 18. l. 116. §. 1. ff. de leg. 1.

b Legari. Propter confusionem hæredis & legatarij: quia eadem perso-

na sibiipso debere non potest.

c Nec quicquam proficere. Quia actus morientium non possunt esse in suspensio: vt ff. communia prædio. l. si. in fine. & propter regulam Catonis, quæ sequitur.

vt requiramus, an quo tempore dies legati t cedit, in potestate hæredis non sit §. Ex diuerso, hærede instituto seruo, quin domino rectè t etiam sine conditione legetur, non dubitatur. Nam & si statim post factum testamentum decesserit testator, non tamè apud eum h, qui hæres sit i, dies

Adde hoc verum in simplici voluntate defuncti, quæ non potest stare in suspensio: secus in actu ex coniecturata mente defuncti. l. j. §. si pendente. Co. ad Maced. Item in executione vltimæ voluntatis, quæ potest stare in suspensio. l. hæres quandoque. ff. de acquir. hæ. Item procedit regula. post aditam, non ante, secundum Bart. in d. l. si. in fin. Syl.

d Exierit. Seruus legatarius.

e Quia quod. Hæc est regula Catoniana.

f Quod inutile. Qua cauetur, vt actus legitimi, vires ex præsentis temporis statu capiant, non ex incerto futuri temporis euentu pendeant. l. 1. de Reg. Cat. Regula Catoniana, testamenti tempus cum mortis tempore coniungit. §. 4. §. de hæred. qua. & def. At autem inutile, cuius, videlicet dies legati cederet.

g Valere. Exceptis quibusdam casibus: vt cum res tua sit tibi legata, & ante mortem testatoris alienata.

h Dies legati. Dies conditionalis legati non ante conditionis euentum cedit, & non prius legatum debetur. l. 86. ff. de condic. & demonstr.

i Non sit. Nam si est adhuc seruus, non valet legatum, aliàs valet. sic ff. ad leg. Falc. l. à seruo.

Rectè. Id est, vtiliter, si euentus testamentum comprobet, id est, si cum aditur hæreditas, diuersæ legatarij, & hæredis personæ sint. l. à filio. 25. ff. de leg. 1.

h Apud eum. i. apud eundem, s. dominum, qui sit hæres per seruum: quia adhuc non est. Accurs.

i Hæres sit. Hoc est dicere mortuo testatore statim post testamentum: non ideo statim dominus serui erit hæres per